

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

№ 1

2025

СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ

Шановні читачі й читачки!

Ви тримаєте в руках перший номер всеукраїнського науково-методичного журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика», який заснували ТОВ «Видавничий центр “Академія”», Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти й Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Ми із хвилюванням і великим трепетом віддаємо у ваші добрі руки це видання, яке буде допомагати навчати ваших учнів, обмінюватися досвідом учительської діяльності, отримувати наукову та методичну допомогу у вашій роботі.

Ми дуже любимо і поважаємо кожного українського вчителя та вчительку, захоплюємося вами, розуміючи, як нелегко вам зараз працювати на педагогічній ниві, які важкі щоденні проблеми доводиться вирішувати у складний воєнний час. Тому ми хочемо, щоб ви знали, що не самі. Ми поруч із вами і будемо постійно прагнути полегшити вашу працю, надихнути на творчість, дати вам міцну підтримку. Ми хочемо, щоб на сторінках нашого журналу об'єдналися науковці, вчителі, методисти, студенти, усі, хто любить Слово і хоче, щоб в Україні зростало нове покоління інтелігентних читачів. Так і буде! Усі війни закінчуються, а література і культура вічні. Вони є запорукою майбутнього процвітання України!

Ваші шеф-редактор журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика» — *доктор педагогічних наук, професор, заслужений учитель України* **Василь Шуляр** і головна редакторка — *докторка філологічних наук, професорка, заслужена діячка науки і техніки України* **Ольга Ніколенко**.

Малюнок Анни і Катерини Оніщук, Запорізька гімназія № 62, 9-Б клас

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

Слово редакторів

- 2 Василь ШУЛЯР, Ольга НІКОЛЕНКО. Літературна освіта сьогодні: тенденції та перспективи

Формуємо компетентність

- 4 Василь ШУЛЯР. Компетентнісна літературна освіта: модель, складники, алгоритм

Уроки української літератури

- 8 Валерія КРОТЮК, Василь Симоненко. «Лебеді материнства». Компетентнісні літературні вправи
- 10 Наталія РУДНІЦЬКА. Українські народні думи. «Дума про козака Голоту». Урок-конструктор. 8 клас

Уроки зарубіжної літератури

- 14 Жанна ІЛЬЧИШИН, Сетон-Томпсон «Лобо – володар Курумпо». Урок-мандрівка. 5 клас
- 20 Тетяна ЛУПАШКО, Антуан де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Компетентнісні літературні вправи. 8 клас
- 23 Ольга НІКОЛЕНКО, Ніна ШПАКОВСЬКА. Класицизм у літературі та мистецтві. Комедія Мольєра «Міщанин-шляхтич». Уроки культурологічного аналізу. 8 клас

Дидактичні матеріали

- 35 Світлана БОЙКО. Літературні диктанти. 8 клас
- 36 Наталія ЧЕРНЯЄВА. Закулісся творчості письменника. Інтерактивні картки «Письменницький простір». 8 клас

Творча лабораторія учителя

- 39 Василь ВЛАСЮК. Проєктна технологія навчання «Жива книга»

Бібліотерапія

- 42 Василь ШУЛЯР, Володимир ГЛАДИШЕВ. Бібліотерапевтичне читання та бібліотерапевтичний потенціал літературних творів

Науковці – школі

- 48 Лідія МАЦЕВКО-БЕКЕРСЬКА. Світ у книзі / книга у світі: герменевтичний простір дитячого читання

Література і театр

- 54 Ольга МХИТАРЯН, Ганна ПОНОМАРЕНКО. Театральна педагогіка на уроках літератури в середній школі. Із досвіду роботи творчої групи
- 56 Лариса ДМИТРИЄВА. Театральна педагогіка як засіб формування компетентних учнів-читачів. Робочі аркуші з літератури для семикласників

Професійне мовлення вчителів

- 65 Анастасія КУЗНЕЦОВА. Норми наголошування у фаховій діяльності вчителя літератури: вимова іменників

Медіаосвіта

- 68 Ольга ЗАХАР, Анна ШЕВЧЕНКО. Формуємо медіакомпетентність: проєкти з інформатики за творчістю Г.-К. Андерсена

№1

СІЧЕНЬ – ЛЮТИЙ
2025 року

Засновник:

ТОВ «Видавничий центр «Академія»,
академія

ШЕФ-РЕДАКТОР

Василь Шуляр

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України
(Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти)

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Ольга Ніколенко

докторка філологічних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

ВИКОНАВЧА РЕДАКТОРКА

Тамара Гревцева

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

учителька-методистка

Вікторія Турияниця

учителька-методистка

Наталія Рудніцька

учителька-методистка **Олена Гвоздікова**

учителька-методистка, півфіналістка
світової премії Global Teacher Prize 2023

Людмила Таболіна

учителька **Надія Базильська**

учитель-методист **Василь Власюк**

професорка **Лідія Мацевко-Бекерська**

професорка **Тетяна Качак**

професор **Володимир Гладішев**

професорка **Галина Дегтярьова**

професор **Михайло Наєнко**

доцентка **Анна-Марія Богосвятська**

доцентка **Галина Гіч**

доцентка, заслужена вчителька

України **Людмила Назаренко**

доцентка **Світлана Криворученко**

доцентка **Ольга Мхитарян**

методистка **Людмила Ковальова**

методистка **Наталія Химера**

методистка **Ольга Амеліна**

методистка **Ганна Пономаренко**

методистка **Діна Діордіца**

методистка **Ольга Коваленко**

методистка **Ірина Дика**

Гугл-диск журналу:

Ютуб-канал:

<https://www.youtube.com/>

@LITERARY_EDUCATION

Контакти:

osvitaliteraturna@gmail.com

Василь Шуляр,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії й методики
мовно-літературної та
художньо-естетичної освіти,
заслужений учитель України,
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Ольга Ніколенко,
докторка філологічних наук,
професорка, завідувачка кафедри
світової літератури, заслужена діячка
науки і техніки України, Полтавський
національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Літературна освіта нині: тенденції і перспективи

У 2020 році було прийнято новий Державний стандарт базової середньої освіти, в якому підходи до викладання літератури (української, зарубіжної, національних меншин України) кардинально змінилися. Із 1 вересня 2022 року цей стандарт упроваджено в усіх закладах загальної середньої освіти України. Нова українська школа вже охопила 5, 6, 7 класи й із 1 вересня 2025 року перейде у 8 клас. Реформування середньої освіти стосується не лише змісту, а й перевдосім – методів, технологій і результатів навчання.

Що стосується викладання літератури, то важливим є те, що вона залишається одним із стратегічних напрямів середньої освіти. У ЗЗСО України з українською мовою навчання маємо як окремі предмети — української літератури, зарубіжної літератури, так і інтегрований курс літератури (української та зарубіжної). У ЗЗСО України з мовами навчання національних меншин також запроваджено інтегровані курси літератур (національної та зарубіжної).

У закладів середньої освіти стало більше академічної свободи у виборі предметів або інтегрованих курсів, модельних навчальних програм і підручників, розподілі годин, форм навчання та оцінювання. Ці демократичні процеси тривають. Але водночас учителям інколи нелегко зорієнтуватися в різноманітті навчальних матеріалів. Окрім того, у викладанні літератури існує чимало методологічних і методичних проблем, які потребують вирішення.

Маємо усвідомити, що Нова українська школа — це не лише нові меблі й технічні засоби навчання, а ще й комплекс нових підходів і технологій викладання, що сприяють адаптації учнів до сучасного світу. Наразі недостатньо і не потрібно нарощувати обсяг інформації, ми маємо навчити учнів та учениць її видобувати, критично оцінювати, інтерпретувати й аналізувати, трансформувати і практично застосовувати в різних життєвих ситуаціях.

Нова українська школа спрямована на формування ключових компетентностей, які визначені відповідно до Рекомендацій Європейської Ради та потреб України. Розглядаючи компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь і ставлення, розуміємо, що художня література для сучасних українських учнів є не тільки джерелом цікавих сюжетів і образів, а й основою їхньої національної свідомості, особливого емоційно-ціннісного досвіду для освоєння світу.

Звернімо увагу й на те, що відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти кардинально змінилися підходи до категорії «текст». Тепер, розглядаючи художні твори, маємо враховувати не лише художній текст, а й безліч інших текстів сучасної культури, що оточують наших учнів та учениць, —

медіатекстів (кіно, інтерв'ю, музичні тексти тощо), графічних текстів, гіпертекстів та ін.

Також сутнісним є те, що тепер галузь, у межах якої учні та учениці вивчають предмети й інтегровані курси, пов'язані з літературою, у новому Державному стандарті називається не «Мови і літератури» (як це було в Державному стандарті 2011 року), а «Мовно-літературна галузь». А це означає зближення мови й літератури в шкільній освіті, необхідність дослідження мовних і літературних явищ, індивідуального мовлення, тонку й делікатну роботу з поетикою художніх творів, стилями митців та мисткинь.

Реформа середньої освіти України триває. У 2024 році затверджено Державний стандарт профільної освіти, який буде упроваджено уже в новій системі закладів з 1 вересня 2027 року. І знову ми маємо шукати нові підходи, методи й технології, щоб художня література залишилася в пріоритеті в сучасних підлітків. Роботи багато нині й попереду...

Щоб зробити процес реформування освіти й викладання літературних предметів та інтегрованих курсів більш осмисленим, цікавим, сучасним і творчим, щоб було легше обмінюватися корисним досвідом і набутками науковців та вчителів, з 2025 року ми розпочинаємо видання нового всеукраїнського науково-методичного журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика». У ньому будуть надруковані статті з питань теорії, історії літератури та методики викладання української літератури, зарубіжної літератури, інтегрованого курсу літератури (української, зарубіжної), методичні розробки до уроків, позакласних заходів, медіатексти для викладання української та зарубіжної літератури в ЗЗСО та багато іншого.

До кожного числа журналу передбачено інтерактивні складники. До окремих статей пропонуватимемо презентації, дидактичні матеріали, відео- та аудіофайли, що будуть доступні для читачів через QR-коди.

Сподіваємося, що новий всеукраїнський журнал «Літературна освіта: теорія, методика, практика» об'єднає науковців, учителів, представників громадськості, які стоять в обороні духовних цінностей і прагнуть того, щоб сформувати покоління інтелектуальних, національно свідомих читачів. Без книжок не можна побудувати цивілізовану державу. Тож зробимо викладання літератури в закладах середньої освіти України сучасним і життєво необхідним! Запрошуємо всіх до співпраці!

З повагою до читачів й авторів видання шеф-редактор **Василь Шуляр** і головна редакторка **Ольга Ніколенко**

Василь Шуляр,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, заслужений учитель України, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Компетентнісна літературна освіта: модель, складники, алгоритм

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329117>

Актуальність. У новому Державному стандарті базової середньої освіти (схвалений Кабінетом Міністрів України 30 вересня 2020 року) визначено мету та принципи освітнього процесу в закладах освіти, подано загальну характеристику змісту навчання, сформульовано вимоги до обов'язкових результатів навчання та орієнтири для їхнього оцінювання. Реалізація зазначеного потребує об'єднання сил науковців, учених і практиків. Скоординовані дії сприятимуть формуванню інтелектуального учня-читача / учениці-читачки. Актуальність означеного визначає мету та завдання статті.

Мета: запропонувати модель інтелектуального учня-читача / учениці-читачки як компетентних здобувачів освіти, які демонструватимуть високий рівень Людини Культури.

Завдання: запропонувати модель інтелектуального учня-читача / учениці-читачки, виокремити її складники духовно-мистецького досвіду учнів-читачів, розробити алгоритм співпраці суб'єктів літературної освіти за компетентнісною парадигмою.

1. Модель «літературна компетентність» і складники вибудови літературної освіти випускника-читача

Реалізація компетентнісно-діяльнісної стратегії в системі літературної освіти школярів потребує на-

працювання технології розроблення компетентнісно-діяльнісних літературних вправ. Із цією метою кожному закладу освіти та кожному вчителю літератури належить мати модель компетентного учня-випускника Нової української школи.

Модель компетентного випускника-читача в системі літературної освіти зорієнтована на досягнення практичних літературно-мистецьких здобутків, досвід особистої участі в читацькій діяльності, вироблення ціннісних орієнтирів засобами літератури та мистецьких творів. І модель, і твори допоможуть учням-читачам самовизначитися й самоутвердитися в професійному житті, соціумі. Також модель вибудована з урахуванням низки принципів: соціо-, природо- та культуровідповідності, особистісно-діяльнісної зорієнтованості, художньо-мистецької вартісності твору, діалогізму й полілогізму з мистецьким твором, системності духовно-мистецького збагачення читача, толерантності й гуманності в ставленні одне до одного, оцінюванні одне одного та літературно-мистецького явища, доцільності й оптимальності у відборі компетенцій літературної діяльності читача.

Засадами є змістові лінії літературної освіти школяра, визначені Державним стандартом, що передбачають реалізацію літературознавчого, аксіологічного та культурознавчого (2005) і ціннісного, літературознавчого, культурологічного та компаративного складників (2011) та набір п'яти читацьких (вони лише названі в модельній програмі за редакцією Таміли Яценко) й одинадцяти ключових компетенцій та одинадцяти наскрізних умінь (за держстандартом 2020 року). На нашу думку, вони мають бути доповнені ще двома: комунікативно-мовленнєвою (розвиток мовлення учнів-читачів, риторична компетенція, уміння виразно читати підготовлений та вивчений текст) і діяльнісною (загальні вміння й навички та специфічні у сфері літературної освіти).

Реальність соціо-, природо- та культуро орієнтованої діяльності читача / читачки в системі літератур-

ної освіти на особистісному рівні передбачає його / її залучення як суб'єкта співпраці, здатного вступати в діалог із культурою свого народу та інших національностей. Духовно-мистецька культура може виступати власне як літературна діяльність, мати як загальнокультурний, так і професійно-літературний (мистецький) характер. Тільки в системі особистість читача набуває літературно-мистецького змісту й реалізує себе в літературно-читацькій діяльності. Тобто особистість випускника не тільки набуває навичок читання, а спроможна засвоєну духовно-мистецьку культуру свого народу, інших національностей засобами літератури спроектувати на побудову власної ціннісно зорієнтованої, професійної моделі життя, щоб забезпечити свій успіх, сталий розвиток, свою конкурентну спроможність на ринку праці. Це становитиме основу формування її літературної компетентності.

Отже, літературна компетентність — стала якість літературної освіти особистості-читача, що забезпечує нерозривну єдність її літературної спрямованості й літературного досвіду в системі духовно-мистецької, літературної, читацької діяльності.

Вищевикладене можемо представити в логіко-семіотичній моделі (рис. 1). Додамо, що формування і розвиток компетентного учня-читача / учениці-читачки має вершинний результат — інтелігентні учні-читачі, які житимуть і діятимуть за вищими духовними законами / нормами, сповідуватимуть національну ідею, демонструватимуть високий рівень Людини Культури, патріота своєї держави. Прокоментуємо складник «інтелігентний читач». Ще на передзахисті кандидатської дисертації (2004 р.) розгорілася дискусія щодо цього поняття, яке не хотіли визнавати як таке. Та й авторська інтерпретація компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів української літератури викли-

Отож не кожен компетентний може бути інтелігентним читачем. Чергова дискусія початку ХХ століття (після публікації листа киянина Юрія Стадніченка «Де ви, українські інтелігенти?» у газеті «День» від 20.07.2001 р.) ніби підсумувала: «Інтелігент — це, найперше, людина розумна, з високою внутрішньою культурою, самоповагою (а звідси й повага до інших людей, інших думок, інших поглядів на ту чи іншу проблему), з високим рівнем відповідальності за себе, за державу, з почуттям міри абсолютно в усьому (у словах, діях), правдива, порядна, чесна» (джерело: <https://cutt.ly/UeivF0Rg>). Ризикуючи, залишив це поняття, не вилучив його з дисертації. Тепер вважаю його науковим (Шуляр В. І., 2004 р., с. 112). Беремо до уваги ще той факт, що й нині не випрацьовано точної назви та не сформульовано дефініції поняття «читач». Більш розлого про це писав у низці публікацій (Шуляр В. І., 2009; 2022; 2024).

2. Складники духовно-мистецького досвіду випускника-читача

Цільова читацька діяльність в обов'язковому варіанті містить низку складників, і вектор формування / розвитку розпочинається набуттям знань, умінь і навичок. Наступна сходинка — набуття конструкторської компетентності, що забезпечить здатність кожному / кожній творити власні тексти: відповіді, монологи / діалоги, мовленнєві тексти, які відображатимуть розуміння змісту і форми художнього твору, здатність розвивати / доповнювати сюжетні лінії творів тощо. Продукування в системі літературної освіти і читацькій діяльності школярів має здійснюватися з урахуванням психолого-педагогічних особливостей читачів, їхнього рівня літературного розвитку та читацької навченості. Пробуджені прагнення мають бути підтримані й постійно вмотивовуватися до розвитку / вдосконалення, руху вперед. Особистісно й соціально значущий літературний продукт учнів-читачів повинен демонструвати їхню ціннісно-етичну поведінкову модель. Вона має бути дієвою, а не демонстративною. Завдання вчителя — мудро відстежувати й коригувати, послугуючись поведінковими моделями, що закладені в художньому творі, мистецьких текстах тощо. Для цього вчителів літератури варто використовувати продуктивні / результативні інструменти / ресурси, які забезпечать компетентнісний складник співпраці суб'єктів літературної освіти. У наших розвідках розроблено і запропоновано такі інструменти та авторські компетентнісні літературні вправи з урахуванням ціннісно-етичної стратегії. Усе означене спрямовано на те, щоб учні-читачі набули навичкової здатності розвиватися упродовж усього життя.

Новий державний стандарт загальної середньої освіти та модельні програми вперше заклали складник «Навчальні досягнення учнів / учениць». Маємо взяти до уваги, по-перше, профільність старшої школи, по-друге, психолого-педагогічні особливості старших підлітків — нового покоління, по-третє,

Рис. 1. Модель «Літературна компетентність» і складники вибудовування літературної освіти випускника-читача (ЛСМ-1)

Джерело: авторський варіант моделі

Формуємо компетентність

специфічні характеристики літературного розвитку цієї категорії школярів. Тому, вибудовуючи модель компетентного випускника-читача, маємо спиратися на такі форми і методи, що ставлять школярів у позицію дослідників, першовідкривачів, щоб задовольнити / урахувати їхні особистісні інтереси та мотиви.

Цілком слушними є позиції-характеристики духовно-мистецького світу інтелігентного учня-читача від авторського колективу під керівництвом Ольги Ніколенко, які структурують, доповнюють розуміння аналізованого поняття:

- 1) «...краще розуміти себе та інших, цінувати “своє” (рідне, національне) і поважати “чуже” (значуще для розвитку власної особистості та української нації), сформувати гуманістичний світогляд, національну свідомість на основі громадянських пріоритетів і толерантності до інших народів, рас, національностей...»;
- 2) «Художня література має величезний духовний потенціал. Вона не лише дає людині знання про світ, природу, історію, а й формує ставлення, переконання, життєві цінності, мораль особистості» (Ніколенко О. М., 2021; 2023).

Означений підхід зрештою сприятиме вибудовуванню та реалізації власної траєкторії літературних досягнень учнів-читачів. Відповідно їхні досягнення можуть матеріалізуватися в літературно-мистецьке портфоліо учня-читача / учениці-читачки як накопичувальний засіб різних видів робіт. Портфоліо школярів засвідчує як кількісну, так і якісну оцінку їхніх досягнень, літературної компетентності.

Логіко-семіотична модель (ЛСМ-2) суб'єктивного духовно-мистецького досвіду інтелігентного випускника-читача містить три сфери:

- літературні знання і навички як навчкова здатність узгоджуються зі знаннями, уміннями, навичками, нормами й цінностями, закладеними в модельні програми;
- сфера літературної творчості передбачає творчо-продуктивну діяльність через реалізацію компетентнісної стратегії;
- емоційно-ціннісна сфера учня-читача відповідає прагненням та нормам як загальнолюдським і національним, так і здатності жити й діяти за вищими духовними законами (див. ЛСМ, рис. 2).

У зв'язку з цим особливою перспективністю й евристичністю вирізняється метод проєктів, що в системі літературної освіти покликаний зорієнтувати учня-читача на самостійну діяльність із літературним (мистецьким) твором, органічно поєднується з груповим підходом до навчання й учіння і спрямований на розв'язання літературно-мистецької проблеми засобами художнього твору. Також цей метод забезпечує суб'єкту позицію учня-проектанта-читача під час осягнення тканини художнього твору, спроможність висловити свою авторську позицію, вступити в діалог, полілог з автором, літературним персонажем, колегою-учнем-читачем, соціумом,

вітчизняною та світовою культурою тощо. Такий підхід сприятиме вибудові та реалізації власної траєкторії літературних досягнень випускника-читача, які можуть матеріалізуватися в літературне портфоліо учня-читача / учениці-читачки як накопичувальний засіб видів робіт.

Рис. 2. Складники суб'єктивного духовно-мистецького досвіду інтелігентного (компетентного) випускника-читача
Джерело: авторський варіант моделі

Наповнення духовно-мистецького світу учнів-читачів, формування випускника як Людини Культури має вибудовуватися з урахуванням контекстної технології вивчення художнього твору, яку запропонував професор В. Гладішев. Контекстне вивчення художнього твору містить такий підхід до «організації цілісного процесу вивчення твору, у межах якого центром уваги учнів і вчителя стає художнє явище — літературний твір, онтологічне буття якого та рецепція зумовлені певним семантичним полем (контекстом), яке визначається сукупністю таких чинників: особистість письменника (біографічний контекст), літературне та культурне середовище, які сформували та визначили творчу індивідуальність письменника (літературно-знавчий та культурологічний контексти), рівень особистісного й читачкого розвитку учнів, їхні особистісно-художні інтереси (особистісно-значущий)» (Гладішев В. В., 2006, с. 23).

Виходимо з того, що, не заперечуючи формування міцних літературних знань, умінь і навичок, які необхідні для духовно-мистецького розвитку дитини-читача, орієнтуємо вчителя-словесника на озброєння школяра такими нормами, прийомами, способами читачко-творчої діяльності, які під час літературної практики він може використати для виконання специфічних літературних завдань, а також, що не менш важливо, різноманітних життєвих і в перспективі професійних потреб.

3. Компетентнісно-діяльнісна парадигма в системі літературної освіти школярів

Запропонований компетентнісний підхід у системі літературної освіти школярів передбачає не тільки засвоєння ними окремих знань, умінь, а й оволодіння комплексною процедурою, у якій для кожного напряму є відповідна сукупність освітніх, читацьких компонентів, що забезпечуватимуть особистісно-діяльнісний характер літературно-мистецької співпраці (див. рис. 3):

«учень → автор → художній твір → персонаж → учитель →

джерела комунікації → соціум → національна та світова культура»

Рис. 3. Алгоритм співпраці суб'єктів літературної освіти

Джерело: авторський варіант

Основа моделі — компетентнісно-діяльнісна парадигма, що не заперечує знання, уміння й навички, але, обмежуючись лише цим, «провокує» учня / ученицю бути пасивним об'єктом. Тому для нас важливо зважити на теорію діяльності О. Леонтьєва, яка забезпечить перетворення школяра на активного суб'єкта співпраці в процесі літературної, читацької діяльності. Відповідно маємо зробити доповнення. За умов упровадження компетентнісно-діялісного підходу традиційна тріада має бути доповнена новими дидактичними одиницями (див. рис. 4):

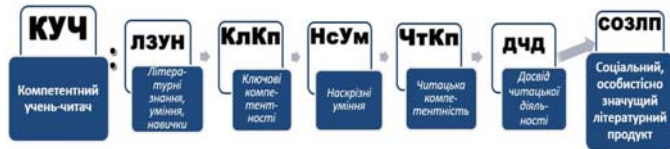

Рис. 4. Компетентнісно-діялісна парадигма в системі літературної освіти учнів-читачів

Джерело: авторський варіант

Висновки: знаннева парадигма в учнів формує практичні вміння й навички, але вони не стають внутрішньою умовою руху особистості до мети. Посилити її маємо системою літературних компетенцій, щоб учень-читач оволодівав такими діями й операціями, які забезпечать перетворення суми знань

на здатність навчатися впродовж усього життя. Набуття досвіду читацької діяльності забезпечить учням-читачам розвиток і поглиблення тих чи інших компетентностей, щоб стати інтелігентним читачем, духовно багатою Особистістю. Такий випускник житиме й діятиме як успішний, конкурентоспроможний громадянин незалежно від соціально-політичних, економічних змін у суспільстві, світі, вироблятиме соціальний та особистісно значущий продукт. Формування інтелігентних випускників-читачів у контексті компетентнісної парадигми є перспективним і потребує конкретизації конструюванням моделей літературних занять з урахуванням запропонованої парадигми.

Список використаних джерел

1. Гладішев В. В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури / Володимир Володимирович Гладішев : монографія. — Миколаїв : Іліон, 2006. — 372 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова КМ України від 30 вересня 2020 р. № 898. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
3. Ніколенко О. М. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5—6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юдашева Л. П., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г., Тихоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А.) / за ред. О. М. Ніколенко. — Київ, 2021. — 58 с. Джерело: <https://drive.google.com/file/d/1VcmR4LmueemuTyXW02wcaGO22ME-lEH/view>
4. Ніколенко О. М. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7—9 класи» для закладів загальної середньої освіти / за ред. О. М. Ніколенко. — Київ, 2023. — 84 с. — С. 73—78. Джерело: <https://cutt.ly/Uegj8e6A>
5. Шуляр В. І. Компетентний випускник-читач: модель, система компетенцій, критерії оцінювання : науково-методичний посібник / В. І. Шуляр. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. — 64 с.
6. Шуляр В. І. Ноомодель інтелігентного читача. Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю» : [практико-орієнтована монографія] / В. І. Шуляр. — Миколаїв : Центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024. — 202 с.
7. Шуляр В. І. Ціннісно-етичні норми і ставлення в системі літературної освіти учнів-читачів Нової української школи (теоретико-методологічна візія). І частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : ОІППО, 2022. — 225 с.

Національна бібліотека України для дітей. м. Київ. Сучасне фото

Василь Симоненко «Лебеді материнства»

Компетентнісні літературні вправи

УДК 373.5.016:821.09.161.2+19(092)СИМОНЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329192>

1. Компетентнісно зорієнтоване літературне питання:

- первинне читання й враження від поезії та її аналіз;
- «настрій», «лірика», «патріотична лірика».

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ*: підготувати учнів до сприйняття поезії; виявити «настрій» вірша та читацьке враження; з'ясувати родово-жанрову належність поданого тексту; повторити поняття «лірика» в зіставленні з музичним текстом; з'ясувати значення поняття «патріотична лірика»; позначати настрій символами у поезії «Лебеді материнства».

Формування літературної компетентності учнів:

1. Читацька компетентність: літературознавча.
2. Наскрізні вміння: аналізувати, розв'язувати, критично й системно мислити.
3. Ключова компетентність: культурна компетентність.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; заповнена сторінка «образними символами» — «настрій».

Орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів КД ЛЗ:

- 1.1. Яке враження справила на вас поезія?
- 1.2. Який настрій домінує в поезії «Лебеді материнства»?
- 1.3. До якого роду належить цей текст?
- 1.4. Який жанр цього ліричного твору?
- 1.5. Дайте визначення лірики; оди.
- 1.6. Чи поняття «лірика» та «ода» тісно взаємопов'язані між собою?
- 1.7. Що було поштовхом до написання патріотичної поезії для Василя Симоненка?

2. Компетентнісно зорієнтоване літературне питання:

- з'ясувати тему вірша «Лебеді материнства», його підтексту.

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: з'ясувати тему вірша; виявити підтекст вірша «Лебеді материнства»; виокремити образні вислови з вірша-лірики; формувати навички працювати з поняттями та словником.

Формування літературної компетентності учнів:

1. Читацька компетентність: інтерпретаційна.
2. Наскрізні вміння: забезпечувати досягнення результату, приймати рішення, обирати способи розв'язання ситуації.

*КД ЛЗ — компетентнісно-діяльнісне літературне заняття.

© Валерія Коротюк, 2025

Валерія Коротюк,

учитель української мови і літератури,
Довгопристанський ліцей Синюхино-Бридської сільської
ради Миколаївської області

Василь Симоненко

3. Ключова компетентність: навчання впродовж життя.

Орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів КД ЛЗ:

- 1.1. Який провідний мотив вірша «Лебеді материнства»?
- 1.2. Що символізують «Лебеді материнства»?
- 1.3. Хто є головним ліричним героєм вірша-лірики?

Продукт читацької діяльності УЧ: усні відповіді; коментарі / тлумачення.

3. Компетентнісно зорієнтоване літературне завдання: Підтексти. Риторичні фігури. Метафора. Ціннісно-етичний вибір

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: виокремити ціннісні норми риторичних фігур / метафор із вірша-лі-

рики; набувати навичок укладати порівняльну таблицю з виявленням читацького ставлення / позиції.

Формування літературної компетентності учнів:

1. Читацька компетентність: аксіологічна.
2. Наскрізнi вміння: логічно обґрунтовувати позицію.
3. Ключова компетентність: громадянська / соціальна.

Орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів КД ЛЗ:

- 1.1. Виокремити риторичні запитання. З'ясуєте, про що йдеться.
- 1.2. Зверніть увагу на назву вірша-лірики Василя Симоненка. З'ясуєте, автор використовує її в прямому чи переносному значенні. Виявіть підтексти цієї метафори.
- 1.3. Заповніть узагальнювальну таблицю «Ціннісно-етичні норми вірша-лірики і мій вибір».

Продукт читацької діяльності: відповідь-обґрунтування виявлених підтекстів риторичних фігур; коментар метафори; ціннісно-етичний вибір; заповнена таблиця.

Ціннісно-етичний вибір читача / читачки

№ з/п	Риторичні запитання / метафори	Тлумачення учнів-читачів
1.	«Куди вони мандрували?»	
2.	«Що там тривожили лебеді?»	
3.	«Лоскотали марево», «душу затріпочуть», «прийдуть верби і тополі», «заглядає в шибку казка»	
Словник ціннісних норм для вибору учнів-читачів		Любов; дорогоцінні речі; традиції; Батьківщина; вибір; воля; доля; жінка-матір; спогади; знання як артефакти
Ціннісно-етичний вибір учня-читача / учениці-читачки		

4. Компетентнісно зорієнтована літературна задача:

- практично відпрацюйте теоретичні відомості через виконання умов задачі та використання, за потреби, додаткових джерел.

Передзавдання: перегляньте сторінки підручника або ознайомтесь із поданим нижче текстом.

Щоб розв'язати задачу, маєте згадати / установити рік народження Симоненка або вирахувати в інший спосіб.

Фрагмент тексту для виконання літературної задачі:

Василь Симоненко народився 8 січня у селі Біївці Лубенського району на Полтавщині. Маленького Василька виховували мама і дід — батько покинув родину. У школі майбутній поет вчився добре, попри те що до неї доводилося йти пішки багато кілометрів. Спочатку навчався в Єнківцівській початковій школі. Потім продовжив навчання в селі Тарандинці. Василь Симоненко прожив недовгий вік, 10 років активно займався творчістю. За життя написав сотні віршів. Більшість творів видавав самвидавом, завдяки чому і став відомим. Він брав активну участь у роботі клубу, багато їздив Україною, виступав на літературних вечорах.

Умова задачі: з'ясуєте, у якому році народився Василь Симоненко. Скільки йому було років, коли батько покинув родину? Скільки кілометрів доводилося щодня йти хлопчику до школи? Скільки років прожив поет? Яких труднощів та випробувань може зазнати людина? Поясніть, як математика може допомогти краще усвідомити історію та значення літературних подій.

Дані	Відповіді / обґрунтування
1. Рік народження Симоненка	1935 рік
2. Рік, коли батько покинув родину	Хлопчику був 1 рік
3. Кількість пройдених кілометрів до школи в один бік	9 кілометрів
4. Кількість прожитого життя	28 років

5. Роздуми / враження / висновки учня-читача / учениці-читачки

Василь Симоненко — справжній майстер слова. Його поезія, смілива, відверта, ніжна й гнівна, завжди знаходитиме свого читача.

Читаючи твори В. Симоненка, розумієш, що для нього було головними цінностями в житті: зв'язок з родиною, рід, Батьківщина, саме життя, сповнене подій та емоцій, насичене та осмислене. Перегорнувши сторінки творчості В. Симоненка, усвідомлюєш, що треба не тільки уважніше ставитися до власних життєвих принципів, а й сповнювати своє життя бажанням відкривати нове і творити, насичувати його енергією та поспішати жити!

Наталія Рудніцька,

учитель української мови і літератури, зарубіжної літератури, учитель-методист, ліцей № 17 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області

Українські народні думи. «Дума про козака Голоту» Урок-конструктор. 8 клас

УДК 373.5.016:821.09(477)-34

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329193>

Запропонований план-конспект уроку розроблений для вивчення нового матеріалу за темою «Народні думи. Дума про козака Голоту». Конспект створено на основі діяльнісного підходу й висвітлює такі групи результатів, як усна та письмова взаємодія, робота з текстом і дослідження мовлення. Види навчальної діяльності передбачають диференційований підхід, роботу в групах, використання технологій критичного мислення.

Задля оптимального підходу до використання матеріалів пропонуємо скористатися **конструктором** уроку, тобто обрати із запропонованих видів завдань такі, що найбільше підходять для вашого класу.

Тривалість: 45 хв (формат офлайн).

Тема: Українські народні думи. «Дума про козака Голоту».

Поєднок козака Голоти з татариним. Образ вірного сина і захисника української землі від чужинців. Історичні факти й домисли у думі. Актуальність твору й приклади зв'язки сучасних воїнів-героїв.

Мета уроку: розкрити поняття «народна дума», на прикладі «Думи про козака Голоту» продемонструвати специфіку українського епосу; розкрити образ захисника рідної землі; виховувати почуття патріотизму.

Завдання уроку: 1) ознайомитися з поняттям «народна дума», вивчити особливості народних дум,

© Наталія Рудніцька, 2025

їхню структуру, визначати види дум за змістом і проблематикою; 2) навчитися перетворювати текстову інформацію на графічну; 3) ознайомитися з текстом «Думи про козака Голоту», виокремити головні події, ключові епізоди, розкрити лексичне та семантичне багатство твору; 4) проаналізувати образ головного героя, співвіднести його вчинки та моральні якості із сучасним контекстом; 5) акцентувати увагу на патріотичній складовій думи (козацтво, захист рідної землі); 6) розвивати емпатію, емоційний інтелект учнів та патріотичні почуття.

Обладнання: підручник авторського колективу О. Ніколенко, онлайн-платформа «Червона рута», зошит, опорні таблиці-конспекти, мультимедійні засоби (відеопроєктор, мультимедійна дошка), ватман, маркери.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Етапи уроку

Конструктор (поняття передбачає застосування не всіх запропонованих компонентів, а лише деяких, які найбільше підходять вашому учнівству; завдання*** на розсуд учителя). Для кращої організації роботи біля кожного завдання вказано орієнтовний мінімальний час його виконання.

І. Мотивація навчальної діяльності.

1. Слово вчителя.

Вітаю, учні та учениці! Ми з вами вже не раз переконуємося в тому, що Україна — унікальна країна!

У нас ще в XVI ст. було створено перший навчальний заклад у Східній Європі — Острозьку академію, в Україні вперше винайдено рамковий вулик, а зараз Україна серед світових лідерів із виробництва меду. У нас — одна з перших конституцій і газова лампа... Можете продовжити цей перелік.

— Назвіть те, що підкреслює унікальність України. (Учні та учениці називають, вчитель не коментує, швидко перелічує, можна попросити когось з учнів

фіксувати відповіді на мультимедійній дошці або на ватмані) — 2—3 хв.

- Ваші відповіді доводять думку про те, що українці мають чим пишатися.

II. Представлення теми та очікуваних навчальних результатів.

1. Слово вчителя — 1 хв.

У фольклорній спадщині українців є унікальне надбання, якого немає в літературах інших народів. Героїчний народний епос України багатий на такий взірець оригінального жанру, як **народна дума**. Думи як пісенно-розповідні твори виникли в XV—XVI ст., одночасно з появою козацтва. Завдяки вишуканій поетичній образності, тонкому ліризму та мелодійності українська дума здобула визнання по всьому світу.

На уроці ми опрацюємо поняття «народна дума», визначимо її основні елементи, особливості жанру, структуру, дізнаємося, хто є героями й героїнями народних дум, і на прикладі «Думи про козака Голоту» дослідимо її зміст, ідеї, звернемо увагу на розмаїття лексики, поетики, а також доведемо, що українські думи — це дуже патріотичний і сучасний жанр ліроепосу.

- Пропоную вам звернутися до сучасної творчості (прослуховування пісні Козака Сіромахи «Гуляли» — 2—3 хв. <https://miyzvuk.net/1277/>).

- Який настрій цієї музичної композиції? (*Бадьорий, енергійний*).

- Прокоментуйте, як вам відгукуються слова пісні «Гуляли, гуляли. Гуляли, гуляли. Козаки по полю далеко мандрували, на широкі крила стали».

Коментар учителя. Співак Козак Сіромаха (справжнє ім'я — Олександр Любоженко) виступає з треками в етностилі. В одному з інтерв'ю він сказав: «Козак то не робота — це свідомість, шлях. Такий життєвий прояв відбувається на доленосному рівні та готується ще до народження. Я люблю та ціную все, що пов'язано з українською культурою». Артист докладно вивчає козацьку культуру, звичаї, цікавиться духовними практиками козаків, досліджує таке явище, як характерництво. Свою творчість тісно пов'язує з етнічними мотивами та фольклорною спадщиною. Запам'ятайте його творчий псевдонім, а також простежте, як ідеї козацької вольниці передаються з XVI століття і до сьогодення.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Актуалізація опорних знань — 2 хв.

- Пригадаймо, що ми знаємо про кобзарів. Хто такі кобзарі? Яка їхня роль у суспільстві?
- Чи можемо ми назвати українського співака Козака Сіромаха сучасним кобзарем?

2. Слово вчителя — 3 хв.

Уважно послушайте мою розповідь і запишіть до зошитів кілька (5—6) ключових слів, дат та важливих імен, які допоможуть вам відтворити інформацію.

У думах народ зображував мужніх, благородних і сильних духом героїв та героїнь, готових пожер-

тувати життям заради свободи: захисників рідної землі, полонених у турецькій неволі, козаків, які борються з польською шляхтою. У цих творах прославляються народні герої, такі як *Богдан Хмельницький*, *Іван Сірко* та *Іван Богун*, оспівуються їхня воля, розум і рішучість, завдяки яким вони вистояли та рятували інших. Також засуджуються негідні вчинки тих, хто став зрадником або боягузом.

Уперше термін «дума» згадано в хроніці 587 р. польського історика *Станіслава Сарницького* (1532—1597). Першим дослідником українських дум став *Михайло Максимович* (1804—1873), фольклорист, етнограф, ректор Київського університету. Тарас Шевченко свою першу книжку назвав «*Кобзар*», і до неї увійшло кілька віршів, які починаються словами «*Думи мої*».

3. Опрацювання теоретичного матеріалу.

Завдання. Прочитайте підручник с. 84. Заповніть запропоновані *опорні конспекти-таблички*, перетворивши текстову інформацію на графічну.

Методичний коментар. Можна організувати цей вид роботи як груповий (у малих групах) або парний. На виконання роботи — 5—6 хв, на презентацію результатів — 2—3 хв.

Таблиця 1. Дописати коротко, відзначити так/ні

Особливості народних дум					
Поділ на строфи		Тирада — це...			
Так	Ні	Акомпанемент під інструменти	1	2	3
<i>Речитатив</i> — це...					
<i>Дума</i> — це...					

Таблиця 2. Дописати коротко

Формуємо компетентність

Таблиця 3. Дописати коротко.
Записати приклади

Зміст і проблематика дум			
Історичні думи — це...		Соціально-побутові думи — це...	
Наприклад:		Наприклад:	

Видатні кобзарі (імена)

Завдання* (інший варіант роботи).** Виконання завдання — 7–8 хв, презентація — 2–3 хв.

Заповніть запропоновані опорні конспекти-таблички, перетворивши текстову інформацію на графічну. *Користуйтеся будь-якими дозволеними джерелами інформації* (підручник, інтернет-джерела, енциклопедії тощо).

4. Робота з текстом «Думи про козака Голоту».

1) Підготовка до читання — 1 хв.

Коментар учителя. «Дума про козака Голоту» була створена в період боротьби українського народу проти турецько-татарських нападників. Це одна з найдавніших наших дум. У ній ідеться про подвиг відважного козака, який отримав перемогу над багатим татариним. Народ прославляє оборонців рідної землі й висловлює своє бажання — завжди перемогати ворогів, тобто «неприятеля під ноги топтати».

У тексті думи ви побачите декілька незрозумілих слів. Зафіксуйте їх, аби в подальшому провести словникову роботу.

2) Первинне читання тексту думи (учителем чи заздалегідь підготовленим учнем) — 3–4 хв.

- Який настрої цієї думи?
- Хто головний герой твору?
- Хто мав підступний план забрати в полон козака?
- Яким перед нами постає татарин?
- Чи справедливо є кінцівка твору?

3) Робота з лексикою (можна вивести на екран) — 3 хв.

Поле килійське — місцевість біля Килії (Одеська область), у XV–XVIII ст. тут була турецька фортеця, звідки турки нападали на Україну.

Шáти — багатий одяг.

Семиря́га — свита з грубого сукна.

Кита́йка — шовкова чи бавовняна тканина, переважно червоного або синього кольору, завезена з Китаю.

Вóлоки — зав'язки на постолах (старовинне взуття).

Шапка-бúрка — шапка з овечої шкури.

Шлик — круглий або конічний головний убір, обшитий хутром.

Присішки — стремена (пристосування для кінної їзди).

Кéлеп — вид холодної зброї, бойова сокирка з металевою ручкою і металевим наконечником.

Зверніть увагу на прізвище головного героя — Голота. Синонімом до цього слова є слова «біднота», «злидота», «сірома», «бідакство». У прізвищі підкреслюється соціальний статус — бідний, простий, звичайний. До речі, Козак Сіромаха — так само.

Коментар. Завдання 2) і 3) можна сумістити. Наприклад, під час читання зупинитися, якщо якесь слово чи словосполучення незрозуміле. Тоді колективно обговорювати його значення і рухатися далі за текстом.

4) Робота з текстом, семантика твору — 10 хв.

— Знайдіть і зачитайте опис зовнішності головного героя. Які художні деталі вас вражають?

— Як гадаєте, чому герой одягнений у «семирязі лихії», але «добрим конем вигравляє»?

— Зверніть увагу, яка зброя в козака. Чому вона наділена епітетом «ясная»?

— Який підступний план мав «татарин борода-тий»? Зачитайте. Чому йому важливо було козака Голоту «живцем узяти»?

— З ким порівнюють козака Голоту? Зачитайте. Чому в українському традиційному фольклорі козака порівнюють з орлом?

— Про що застерігає козак Голота татарина? Зачитайте. Що означає вислів «козацької каші не їдав»?

— Якого «гостинця» відправив козак Голота татарину?

— Як козак Голота вчинив із речами та конем свого ворога? Зачитайте. Як ви ставитеся до такого вчинку?

IV. Формування ставлення до вивченого матеріалу.

1. Завдання з передбаченням. Так/Ні — 2 хв.

— Як ви вважаєте, образ козака Голоти — це справжній герой чи вигаданий? Доведіть. Займіть позицію. (Учні висловлюються, роблять свої припущення, після цього вчитель дає правильну відповідь.)

Відповідь. Козак Голота — це узагальнений образ багатьох українських козаків, вірних захисників своєї Батьківщини. Він сміливий і мужній воїн, справжній патріот, який бореться за рідну землю, а не за власну вигоду.

Коментар. Завдання 2–5 — на вибір. Можна запропонувати їх виконання в групах або обрати одне й виконувати колективно. Можна запропонувати якесь із завдань як індивідуальне для диференціації навчальної діяльності.

2. Якими рисами характеру наділений козак Голота?***

Випишіть/назвіть їх, скориставшись таблицею — 4 хв.

Риси характеру	Риси характеру козака Голоти (доведіть вчинками)
Вольові (рішучість, наполегливість, сміливість, мужність, відповідальність, дисциплінованість)	
Емоційні (вразливість, інертність, байдужість, чуйність)	
Інтелектуальні (кмітливість, винахідливість, допитливість)	

3. Випишіть із тексту думи постійні епітети (6 і більше)*** — 4—5 хв. Яка їхня роль у створенні загального настрою твору?

4. Яка роль іронічного опису зовнішності героя?*** — 4—5 хв. Як опис зовнішності співвідноситься з українським прислів'ям «Голота не боїться ні дощу, ні болота»?

5. Чи бачите ви спільні мотиви в сучасній пісні Козака Сіромахи «Гуляли» та українській народній думі про козака Голоту?*** — 4—5 хв.

Повторне прослуховування пісні Козака Сіромахи, порівняння з текстом твору або із сучасною версією пісні у виконанні Федора Жарка (у вільному доступі).

6. Знайдіть словослов'є думи. Поясніть вислів «многії літа». Де і коли його доречно вживати? Чи використовують цей вислів у сучасній лексиці? — 2 хв.

7. Уявіть, що козак Голота потрапив у сучасний світ. Чим би він займався в наш час? — 4 хв.

V. Підбиття підсумків. Рефлексія.

1. Слово вчителя.

Козак Голота — український захисник, воїн. Він чесна, справедлива, миролюбна людина. Це палкий патріот своєї Батьківщини, який може постояти за свій народ, за честь рідної землі. Він сміливий і мужній воїн. На відміну від багатого татарина, який має хижі наміри «козака у полон взяти да в городі Килії запродаати», Голота нікому не загрожує, лише захищає свою територію від зазіхань ворога.

2. Рефлексія. Чого навчає нас ця думка? Чи є вона актуальною в наш час, в умовах запеклої боротьби України із зовнішнім ворогом — російськими загарбниками? — 2 хв.

Коментар. Завдання 3—4 — на вибір. Можна запропонувати виконання в групах або обрати одне й виконувати колективно. Можна запропонувати якесь із завдань як індивідуальне для диференціації навчальної діяльності.

3. Чи можна сказати, що всі ми зараз «трошки козак Голота»? *** — 2 хв.

4. Складіть сенкан до слова Голота*** — 2 хв.

1 рядок — іменник _____.

2 рядок — два прикметники _____,

3 рядок — три дієслова _____,

4 рядок — речення із чотирьох слів _____.

5 рядок — висновок (синонім до іменника) _____.

VI. Домашнє завдання.

1. Опрацюйте матеріал підручника с. 81—90. Виконайте тест-гру «Політ над віками». Скористайтеся можливостями онлайн-платформи «Червона рута» або перейдіть за зазначеним QR-кодом.

Коментар. Завдання 2—4 — на вибір. Можна запропонувати виконання в групах або обрати одне й виконувати колективно. Можна запропонувати одне із завдань як індивідуальне для диференціації навчальної діяльності.

2. Проект: підготуйте проект «Героїчні битви українських козаків».

3. Життєві ситуації: які моральні цінності утверджено в «Думі про козака Голоту»? Чи актуальні вони нині?

4. Письмово: поясніть, чому козака Голоту вважають героєм. Кого із сучасників і сучасниць можна порівняти з ним?

Список використаних джерел

- Ніколенко О., Шуляр В., Рудницька Н. та ін. Література (українська та зарубіжна). Інтегрований курс : підручник для 8 класу ЗЗСО. Частина 2. Київ : ВЦ «Академія», 2024. — 256 с.
- Онлайн-платформа «Червона рута» у вільному доступі. Джерело: <https://chervona-ruta-academia.com.ua/>
- Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку)//сайт «Нова українська школа». Джерело: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>

Е. Сетон-Томпсон «Лобо – володар Курумпо» Урок-мандрівка 5 клас

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329194>

Тема: Утвердження любові до всього живого в оповіданні «Лобо» Е. Сетона-Томпсона.

Мета:

- формувати навички аналізу літературного твору, вміння оперувати текстом для висловлювання власних думок та оцінок;
- прищеплювати інтерес до духовних надбань людства;
- допомогти здобувачам освіти усвідомити велич майстерності автора;
- розвивати усне монологічне мовлення;
- виховувати любов до живої природи, чуйність, милосердя, доброту, співчуття.

Обладнання: мультимедійна презентація, портрет Е. Сетона-Томпсона, ілюстрації до оповідання «Лобо», картки-завдання, малюнки школярів, художній текст. Завдання для творчих груп:

- «*Біографи*» — цікаві факти про письменника.
- «*Художники*» — намалювати малюнки до твору «Лобо».
- «*Фольклористи*» — підготувати загадки, прислів'я та приказки про вовка.
- «*Зоологи*» — підготувати повідомлення про вовка.

Тип уроку: комбінований.

Форма уроку: урок-мандрівка.

Епіграф до уроку:

Кожна тварина є дорогоцінний спадок природи, котрий ми не маємо права знищувати без потреби.

Е. Сетон-Томпсон

Природа — єдина книга, яка на всіх своїх сторінках приховує глибинний зміст.

Й. Гете

Природу неможливо побачити очима, її можна лише зрозуміти розумом і відчувати серцем.

Д. Адамс

Х І Д У Р О К У

I. Організаційний момент.

Добрий день, дорогі друзі!

Добрий день!

На вас чекає гарний день.

Бачу, всі веселі і здорові,

До уроку всі готові!

Психологічна настанова:

Сьогодні ви на уроці будете

Не просто слухати, а чути.

© Жанна Ільчишин, 2025

Жанна Ільчишин,

учитель-методист зарубіжної літератури

ЗЗСО І—ІІІ ст. с. Нове Місто

Добромиської міської ради Львівської області

Не просто дивитися, а бачити.

Не просто відповідати, а міркувати.

Дружно і плідно працювати.

II. Оголошення теми та мети уроку.

Пояснення епіграфа до уроку.

— Як ви розумієте слова Е. Сетона-Томпсона: «Кожна тварина є дорогоцінний спадок природи, котрий ми не маємо права знищувати без потреби»?

III. Мотивація навчальної діяльності.

— Чи любите ви мандрувати?

— Що таке мандрівка?

• Метод «Мікрофон».

Мандрівка — це...

С л о в о в ч и т е л я. Так, мандрівка — це поїздка або пересування пішки поза межі перебування. Саме зараз ми здійснимо таку подорож, але в уяві, подумки, за допомогою власної фантазії. І що характерно — під час уявної мандрівки відбувається все те, що супроводжує справжню подорож: яскраві враження, позитивні емоції, цікаві зустрічі. Ви сидите за партами й одночасно подорожуєте за допомогою вказівок і порад.

Мандрівки бувають не тільки в невідомі міста, гори, пустелі, а можуть бути в душу людини — письменника чи його героя або героїні. А ми сьогодні помандруємо в загадковий світ Лобо та його зграї вовків, де обов'язково зустрінемо автора, героїв його твору, пройдемося їхніми шляхами, будемо милуватися чарівною природою і переживати разом з ними.

Сьогодні вирушимо в путь,

Пригоди нас цікаві ждуть.

Берем знання! Гайда у путь!

Поспішіть місця зайняти,

Час мандрівку починати!

• Карта мандрівки.

Зупинка 1. Теорія літератури.

Зупинка 2. Цікавинки про автора.

Зупинка 3. Фольклор.

Зупинка 4. Лобо.

Зупинка 5. Курумпо.

Зупинка 6. Зграя вовків.

Зупинка 7. Бланка .

Зупинка 8. Ковбої .

Правила мандрівки

1. Мандрівка складається із зупинок.
2. Щоб потрапити на нову зупинку, необхідно виконати завдання.
3. Потрібно бути уважними, відповідати швидко, писати акуратно, читати виразно.

IV. Вивчення нового матеріалу.

С л о в о в ч и т е л я. Природа — це те, що оточує нас з дитинства: зелені соковиті трави, різнобарвні квіти, гіллясті дерева, спів птахів, яскраве сонечко, блакитне безхмарне небо, річки, озера, моря, домашні тварини. Природа — світ краси і правди, які щоразу по-новому відкриває кожна людина для себе. Говорять, що природа — наша Мати, а ми — її частинка. Вона дає людині все необхідне для життя.

Тема природи завжди була актуальною в літературі. Людина, рослини, птахи й звірі — невід’ємна складова природи. Тому епіграфами до нашого уроку я взяла слова Й. Гете: «Природа — єдина книга, яка на всіх своїх сторінках приховує глибинний зміст» та слова Д. Адамса: «Природу неможливо побачити очима, її можна лише зрозуміти розумом і відчувати серцем».

І сьогодні на уроці на нас чекає захоплива і незабутня мандрівка у світ таємничої та небезпечної природи могутнього вовка Лобо.

Отож розпочинаємо!

Зупинка 1. Теорія літератури

Дати визначення:

Оповідання — ...

Анімаліст — ...

Анімалістична література — ...

Зупинка 2. Цікавинки про автора

Інтерв’ю з письменником

або Вправа «Хто більше»

(«Біографи» розповідають про цікаві факти з життя Е. Сетона-Томпсона)

♦ У хлопчика були складні стосунки з батьком, і він дедалі більше часу проводив у лісі, вважаючи його

своїм справжнім домом. Тут він зробив перші записи про поведінку тварин, перші малюнки, в яких намагався передати характер та особливості звірів і птахів.

♦ Намагаючись пізнати світ тварин, хлопчик приносив додому їхніх дитинчат, розводив кроликів, але швидко переконався, що зрозуміти життя лісу можна, тільки занурившись в нього, ставши його частиною.

♦ Усього Сетон-Томпсон написав і проілюстрував понад 50 книжок.

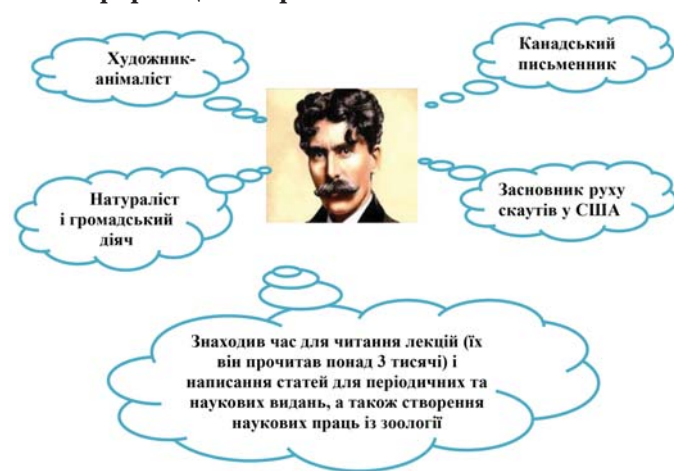
♦ Він писав книги і малював до них ілюстрації, його картини мали успіх на художніх виставках, а ще знаходив час для читання лекцій (їх він прочитав понад 3 тисячі) і написання статей для періодичних та наукових видань, а також створення наукових праць із зоології.

♦ Сетон-Томпсон — один із перших засновників скаутського руху, творець дитячих організацій, члени яких живуть на природі, при цьому дбайливо до неї ставляться, намагаються злитися з нею в єдиний організм.

♦ Він не тільки письменник і художник, а ще учений (хоча не мав вищої освіти)! Саме він заклав основи етології — науки про поведінку тварин у природних умовах.

♦ Сетон-Томпсон став одним із зачинателів літературного жанру творів про тварин; його творчість вплинула на багатьох письменників-анімалістів.

Інформаційне гроно «Е. Сетон-Томпсон»

«Цікаво знати»

ЕРНЕСТ СЕТОН-ТОМПСОН

Чорний Вовк - ім'я для білої людини похмуре. Але північноамериканські Індіанці дуже високо цінують вовків. До того ж вовк - улюблений герой у творчості письменника. Свої листи Індіанцям та друзям на Схід Е. Сетон-Томпсон іноді не підписував, а малював слід вовка - це означало підпис.

Уроки зарубіжної літератури

Зупинка 3. Фольклор

С л о в о в ч и т е л я. Вовк — улюблений герой у творчості Е.Сетона-Томпсона. Ернест був наймолодшим, десятою дитиною в сім'ї. Уже в ранньому віці він пройнявся любов'ю до тварин. Хоч би як гірко він плакав, варто було лише сказати йому: «Дивись, пташка!», — або показати якусь комаху, щоб хлопчик заспокоївся. Узимку, як Ернест згадував, мати, бувало, закутуючи його в ковдру, говорила, щоб він уявив себе деревцем. Увійшовши в цей образ, хлопчик міг просиджувати годинами, не ворухнувшись. Також любив слухати казки, такі як «Червона Шапочка» і «Вовк та семеро козенят», але його симпатії були завжди на боці вовка.

Група «Фольклористи» підготувала загадки, прислів'я та приказки про вовка.

- Вправа «Закінчити думку».
- Завершити прислів'я та приказки.
- ♦ Вовка боятися — до лісу...
- ♦ Пожалів вовк кобилу: залишив...
- ♦ Дружнього стада й вовк...
- ♦ З вовками жити — по-вовчому...
- ♦ Вовка ноги...

Довідка: не бере, хвіст та гриву, годують, вити, не ходити.

- Вправа «Хто більше».

— Які казки ви знаєте, де героєм був вовк? («Вовк і Коза», «Червона шапочка», «Вовк і семеро Козенят», «Троє Поросят», «Лисичка-Сестричка і Вовк»).

- Повідомлення групи «Зоологи» про вовка.

♦ Вовк (*Canis lupus*) — хижий ссавець родини собачих. Довжина його тіла може досягати 160 см, довжина хвоста — до 52 см, висота — до 90 см; маса тіла може доходити до 80 кг. Самка трохи дрібніша від самця. Поширений вовк у Європі, Азії, Північній Америці. Як правило, зграя вовків займає «мисливський район» площею до 400 км. За добу вовк пробігає 180—200 км. Пересуваються вони різним алюром. Зазвичай идуть рясю. До здобичі підкрадаються кроком.

♦ Самець та самка утворюють сім'ю раз і назавжди, тільки загибель одного з них змушує іншого шукати собі пару. Разом вони виховують вовчат, вчать їх полювати, оберігають від небезпеки.

♦ Вовки — розумні хижаки. Великої шкоди вони завдають скотарству й мисливському господарству, тому в Україні полювання на вовків дозволено в будь-яку пору року. Однак у багатьох країнах цього звіра занесено до Червоної книги. Отже, збереження виду залежить від того, чи навчиться людина співіснувати із цим звіром.

Зупинка 4. Лобо

- Вправа «Кошик епітетів».
- Складіть асоціативний ряд, дібравши епітети, що характеризують головного героя твору (жорсткий, свавільний, лукавий, небезпечний, гігантський,

хижий, мудрий, сміливий, старий, хитрий, сірий, могутній, кмітливий...).

- Бесіда.
- Що означає ім'я «Лобо»? (Лобо в перекладі з іспанської — «вовк»).
- Чому мексиканці називали старого вовка володарем?
- Яке враження справив на вас цей хижак на початку оповідання?
- «Цитатний ланцюжок».
- Знайдіть у тексті слова, якими автор називає свого героя («великий старий хижак», «герой безлічі беззаконних набігів», «володар краю» «гігантський ватажок», «вовк-велетень», «вовчий ватажок», «лукавий розбійник», «вовк-перевертень», «король вовків», «сірий хижак»).
- «Прогулянка галереєю».
- Пригадайте епізод з оповідання (картки роздати на парті).

Висновок. Лобо — сильний, розумний, хитрий хижак. Він здатний оцінювати небезпечну ситуацію, і йому вдається зберегти життя всієї зграї. Лобо — незвичайний вовк. Його здібності дивують людей. Саме тому його прозвали «вовк-перевертень».

Оповідач добре вивчив вдачу вожака і, як кмітливий мисливець, зрозумів його слабе місце (як одинак він був нездоланим і міг загинути лише через необережність товариша, якому довіряв). Блискучий план спрацював відмінно, приманкою послужила Бланка: шукаючи її, Лобо таки потрапив у пастку. Але загибель цього гігантського вовка — справжня трагедія. Зрада друзів, презирство до тих, хто переміг, туга за загиблою коханою і, нарешті, гідна смерть викликають непідробний жаль до цього хижого звіра.

Зупинка 5. Курумпо

- Вправа «Ефект присутності».

Створення у свідомості школярів образних картин, пов'язаних з актуалізацією різноманітних рецепторів (зорового, слухового, нюхового), для того щоб викликати відчуття присутності, перебування всередині відтвореної письменником картини життя.

Уявіть, що ви перебуваєте у великій скотарській окрузі.

Навколо вас — ... (продовжують думку школярі).

- Вправа «Бачу, чую, відчуваю...».

Дитина не просто читає твір, вона занурюється у книгу повністю. Стає безпосереднім учасником подій. Разом із героями ухвалює рішення, бореться зі злом, підкорює вершини, співпереживає. Тобто описані події вона сприймає не опосередковано, а «пропускає» через себе, живе життям героя, вчиться пізнавати світ.

«Читаючи твір, я...» (діти записують у зошит свої почуття):

- бачу... пасовища, гори, річку, собак, ранчо, отару...;
- чую... виття вовків, шелест трав, тупіт коней, свист вітру...;
- відчуваю... свіже повітря, страх, хвилювання, смуток, співчуття....

- Вправа «Крокуючи за автором».

— Знайти в тексті й зачитати опис Курумпо. («Курумпо — велика скотарська округа на півночі Нью-Мексико. Це край соковитих пасовищ, де вигулюють незліченні стада, край високих гір, гримотливих потоків, що впадають у річку Курумпо, від якої і походить назва місцевості. Могутнім володарем, чия свавільна влада простяглася на весь край, був тут старий сірий вовк»).

Зупинка 6. Зграя вовків

- Літературна математика.

1. Скільки вовків було у зграї Лобо? (5)
2. Скільки овець загризла зграя вовків під час забави? (250)
3. Яка була винагорода за голову Лобо? (1000 дол.)
4. Скільки мисливців полювало на Лобо? (4)
5. Скільки важив Лобо? (150 фунтів)
6. Скільки собак вціліло після полювання на зграю? (6)
7. Скільки сталевих капканів поставили біля підніжжя гори, щоб упіймати Лобо? (130)
8. Відбиток лап старого ватажка сягав... (5,5 дюйма)

- Знайди відповідність.

1. «Могутнім володарем, чия свавільна влада простяглася на весь край, був тут старий сірий вовк»	А) БЛАНКА
2. «Ніколи раніше не доводилося мені бачити такої красивої вовчиці. М'яка густа шерсть її була срібно-сірого відтінку»	Б) РУДИЙ
3. «Інший вовк рудої масті, відзначався нечуваною спритністю. Ходили чутки, буцім він легко наздоганяв прудкогогу антилопу»	В) ЛОБО

- «Цитатне асорті».

— Знайти в тексті описи зграї вовків («Зграя Лобо була невеликою. Лобо мав їх лише стільки, скільки

йому хотілося мати; можливо навіть, що його люта удача перешкоджала збільшенню зграї»; «Вони точно насміхалися над усіма мисливцями, зневажали всіляку отруту ...»; «Ці хижаки були товсті, вгодовані й відрізнялися великою розбірливістю в їжі. Вони ніколи не торкалися тварини, померлої природною смертю, хворої чи брудної ...»).

- «Уважний читач».

— Пригадай, які закони та звички панували у зграї Лобо.

Висновок. Зграя вовків наганяла жах на тварин, викликала безсилу лють у скотарів, глузувала з мисливців, нехтуючи приманками.

Зупинка 7. Бланка

- «Цитуємо, аналізуємо».

Дати характеристику герою:

♦ «Одного красивого білого вовка мексиканці звали Бланкою. Гадали, Бланка — самиця, подруга Лобо».

♦ «Якось уночі, в листопаді 1893 року, Бланка і рудий вовк, охочі до таких забав, вигубили двісті п'ятдесят овець, навіть не скуштувавши їхнього м'яса».

♦ «Стрій порушує і відривається від зграї Бланка».

♦ «Ми подалися слідами і за мило побачили цього горопашного вовка — Бланку. Зауваживши людей, вовчиця наддала бігу, але голова телиці, що важила понад п'ятдесят фунтів, добряче їй заважала. Однак Бланка сильно випередила мого помічника, який ішов пішки. Ми перехопили її поблизу скелястого узгір'я: голова телиці міцно застрягла рогами між камінням. Ніколи раніше не доводилося мені бачити такої красивої вовчиці. М'яка густа шерсть Бланки була срібно-сірого відтінку».

- Сенкан.

БЛАНКА.

Красива, горда.

Випереджує, дозволяє, гине.

Йде попереду ватажка Лобо.

Біла вовчиця.

Уроки зарубіжної літератури

- Бесіда.

- Чому людині все-таки вдалося здолати непереможного вовка? (*Лобо опікувався Бланкою, але, відчувачи особливе ставлення старого вовка, Бланка дозволяла собі «не слухати» ватажка. Тому вона потрапила в залізні капкани*).
- Як ви вважаєте, за що «полюбив» грізний ватажок зграї Бланку?
- Що свідчить про те, що втрата Бланки для Лобо — страшне горе? («*Жалібно вив*», «*протяжно вив*», «*у голосі чулося горе*», «*ніби кликав свою подругу*», «*несамовито, гірко вив*»).

Висновок. Бланка — подруга Лобо, з іспанської її ім'я означає «біла». Це красива, горда й сильна вовчиця, заради якої Лобо пожертвував життям.

Король вовчої зграї, мудрий і непереможний Лобо, обдурений і переможений. Його згубило вічне почуття любові, відданості, прихильності. Необережний Лобо, байдужий до життя без вірної Бланки, пішов назустріч покаранню сам. Самотній, обдурений, поранений звір помер.

Зупинка 8. Ковбої

- Словникова робота.

Ковбой (від англ. cow — корова і англ. boy — хлопець) — пастух, підпасок у Північній Америці, зокрема на її західних землях (Дикому Заході) у XIX—XX ст. Ковбої, їхній спосіб життя і мислення сильно вплинули на формування сучасної культури США.

Батьківщина американських ковбоїв — штат Техас. Характерним є одяг ковбоїв: капелюх (стетсон), чоботи з гострим носком і з каблучком (їх легко засунути в стремена, і вони допомагають вершникові втриматися в сідлі), сорочка в клітинку, шкіряна жилетка, джинсові штани (на які могли ще одягати чапси — спеціальні захисні шкіряні штани) тощо.

Ласо (від ісп. lazo — петля), або аркан, або ларіат (англ. lariat) — мотузка з петлею на кінці, призначена для накидання навколо цілі і подальшого затягування шляхом натягування мотузки. Відомий атрибут американських ковбоїв.

Ранчо (ісп. rancho) — один з найбільш поширених методів ведення сільського господарства, що поширився в країнах Західної півкулі в ході колонізації Америки вихідцями з європейського континенту. У США та Канаді ранчо зазвичай називають будь-яку ферму, розташовану в сільській місцевості. Основна економічна спеціалізація ранчо — скотарство, насамперед велика рогата худоба.

- Вправа «Перевтілення».

- Розповісти про історію полювання на Лобо від імені ковбоя.

- Вправа «Завершити речення».

Лобо вважали перевертнем, тому полювали на нього за допомогою... (*собак, отрути, капканів, заклинань*).

- Вправа «Власна думка».

- Ковбої, мисливці полювали на Лобо, але коли спіймали його, то відчували жаль до нього. Чому? («*Від його скорботи хололо в серці*», «*Суворі ковбої не уявляли, щоб вовк так гірко побивався*», «*Я ніколи б не повірив, що відчуватиму таке гостре почуття жалю до нього*»).

- Вправа «Обери позицію».

Сетон-Томпсон писав: «Мені дорікали за те, що я вбив Лобо, а головне за те, що я — до великого жалю добросердечних читачів — з великими подробицями розповів про це. На ці докори я відповім таким запитанням: “Який настрій викликало у читачів оповідання про Лобо? На чиему боці їхні симпатії — на стороні людини, яка вбила Лобо, чи на боці цього шляхетного хижака, який закінчив своє життя так, як прожив його: з гордою гідністю, без страху, мужньо?”».

— Отже, на чиему боці ваші симпатії: на боці людини чи звіра? Обґрунтуйте відповідь.

V. Рефлексія.

С л о в о в ч и т е л я. Під час мандрівки ми разом з автором мали змогу, завдяки його натуралістичним описам, уявити скелясті гори, де ховалися вовки, фермерські садиби, картини розправ над вівцями, полювання на вовків.

Сетон-Томпсон робить своїх героїв-звірів персонажами зі складною психологією, які мають і неабиякий розум, і сильні почуття. Вони бояться невідомого і незрозумілого, думають, приймають рішення, помиляються, люблять і страждають, як і люди. Але водночас вони залишаються і поведуться як тварини, а не як люди у звіриній подобі, що трапляється в казках про тварин.

- Вправа «Перетин сторін».

Сетон-Томпсон в оповіданні «Лобо» змальовує два світи: світ людей і світ тварин.

- Що об'єднує ці світи?

- Проблемне питання.

- Чого треба повчитися у тварин?

Висновок. Е. Сетон-Томпсон любив писати про тварин тому, що в їхньому світі все чесніше, справедли-

віше. Лицемірство, зрада, підкуп там відсутні. У світі тварин уміють кохати по-справжньому, назавжди. Дуже хочеться, щоб люди навчилися цього у Природи.

- «Я розумію так...»

А. Тужіння Лобо за подругою вразило не тільки оповідача, який «ніколи б не повірив, що відчуватиме таке гостре почуття жалю до нього», а й суворих ковбоїв. Вовк відмовився від їжі, води, не здригався, коли до нього доторкувалися, лише дивився у прерії, широкі й безкраї («Він втратив і силу, і волю, і подругу»).

— Чому серце вовка не витримало і він помер?

Б. Ковбой сказав: «Нарешті ти знайшов її. Тепер ви знову разом».

— Яке ставлення до Лобо виникає у вас наприкінці розповіді? (*Його гордість, непокірність, відданість викликають у нас любов до звіра, захоплення ним*).

- «Я — художник».

Група «Художники» представляє малюнки до твору «Лобо».

Висновок. Лобо вчить людей цінувати життя, яке має сенс лише тоді, коли освітлене любов'ю до ін-

шого. Автор закликає вчитися у природи мужності і боротьби за життя, самопожертви, сили духу, а ще — благородства і лицарства.

- Метод «Ранець».

...це я запам'ятаю

...це я візьму в життя

...це я не візьму зі собою.

VI. Домашнє завдання.

1. Уявіть, що ви — автор. Як би закінчувалося ваше оповідання?

2. Які поради ви б дали Лобо або Бланці?

3. Картки-завдання (окремим здобувачам освіти).

З а в д а н н я на вибір.

Список використаних джерел

1. <https://dovidka.biz.ua/ernest-seton-tompson-biografiya-skorocheno>
2. <https://zarlit.com/biography/seton-tompson1.html>
3. <https://www.ukrlib.com.ua/review-zl/printit.php?tid=10346>

Е. Сетон-Томпсон
“Лобо – володар Курумпо”

Завдання 1
Знайти відповідність

1. “Могутнім володарем, чия сувірська влада простяглася на весь край, був тут старий сірий вовк”
2. “Ніколи раніше не доводилося мені бачити такої красної вовчиці. М'яка, густа шерсть її була срібно-сірого відтінку.”
3. “Інший вовк руділої масті, відзначався нечуваною спритністю. Ходили чутки, буцім він легко наздоганяв прудкого антилопу.”

А) БЛАНКА Б) РУДИЙ В) ЛОБО,

Завдання 2
Скласти сенкан

1. ЛОБО
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Завдання 3
Продовжити речення

1. Події відбулися в _____
2. Вовки любими ласувати _____
3. Лобо боявся лише _____
4. Подругою ватажка зграї була _____
5. Вовки ніколи не нападали на _____
6. Лобо відзначався від вовків _____
7. На шию Бланки закрутили _____
8. “Лобо” в перекладі з іспанської мови означає _____

Е. Сетон-Томпсон “Лобо – володар Курумпо”

Завдання 1
Знайди помилку

1. Старий Лобо був кволим, але хитрим звіром.
2. Бланкою звали одного красивого чорного вовка.
3. Щоб спіймати Лобо, мисливці розташували капкани у формі літери “Л”.
4. Кожен із мисливців вистрелив у Бланку.

Завдання 2
Скласти систему образів

Головні герої

Завдання 3
Анкета героя

1. Ім'я - **ЛОБО**
2. Місце проживання - _____
3. Вік - _____
4. Вага - _____
5. Зовнішність - _____
6. Риси характеру - _____
7. Захоплення - _____
8. Други - _____
9. Вороги - _____

Е. Сетон-Томпсон
“Лобо – володар Курумпо”

Завдання 1
Які Закони панували у зграї?

Завдання 2
Літературна математика

1. Скільки вовків було у зграї Лобо?
2. Яка кількість овець була загрозена зграєю вовків під час зовбави?
3. Яка була винагорода за голову Лобо?
4. Скільки мисливців поховано на Лобо?
5. Скільки важив Лобо?

Завдання 3
Встановити послідовність подій

- ☐ Лобо потрапив у ставеві лешата.
- ☐ Смерть старого ватажка.
- ☐ Помста Лобо.
- ☐ Бланка потрапила в пастку.
- ☐ Лобо – володар Курумпо.
- ☐ Сто тридцять ставевих вовків пасток.

Ернест Сетон-Томпсон. Ілюстрація до твору «Лобо». 1890-ті роки

Антуан де Сент-Екзюпері «Маленький принц» Компетентнісні літературні вправи

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329196>

I частина

1. Коли мені було шість років, у книжці під назвою «Невигадані пригоди» — у ній розповідалося про тропічні ліси — я побачив якийсь незвичайний малюнок. На малюнку величезний удав ковтав якогось хижого звіра. Ось копія того малюнка:

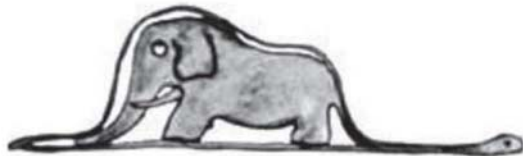

У книжці було сказано: «Удав ковтає свою жертву цілком, не розговуючи. Після цього він не може поворухнутись і спить пів року, аж поки не перетравить їжу».

Я багато думав про повне пригод життя джунглів і теж намалював кольоровим олівцем свій перший малюнок — малюнок № 1. Ось що я намалював:

Я показав свій твір дорослим і спитав, чи не лякає він їх. «А чому капелюх має лякати?» — відповіли мені. Але ж то був не капелюх. То був удав, який проковтнув слона. Тоді я намалював удава в розрізі, щоб дорослим було зрозуміліше. Їм же завжди треба все пояснювати. Оце мій малюнок № 2:

2. Дорослі порадили мені не малювати більше зміїв ні зовні, ані в розрізі, а краще цікавитись географією, історією, арифметикою і граматику. Отак і сталося, що в шість років я покинув блискучу кар'єру художника. Зазнавши невдачі з малюнками № 1 і № 2, я зневірився в собі. Дорослі ніколи нічого не розуміють самі, а діти дуже стомлюються весь час пояснювати їм

Тетяна Лупашко,

учитель-методист зарубіжної літератури,
Миколаївська гімназія № 18

тлумачити їм. Отож довелося мені обрати іншу професію, і я навчився водити літаки. (...)

II частина

1. Компетентнісно зорієнтоване літературне питання: первинне читання й враження від 1 розділу повісті-притчі та його аналіз; «оповідач».

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ*: підготувати учнів до сприйняття повісті-притчі; виявити особливості розкриття образу оповідача; з'ясувати значення поняття «психологізм».

Формування літературної компетентності учнів:

1. Читацька компетентність: літературознавча.
2. Наскрізні вміння: критично й системно мислити.
3. Ключова компетентність: культурна компетентність.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів.

ГРН1: сприйняття та комунікація в різних ситуаціях, усна взаємодія.

Орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів КД ЛЗ:

1. Хто є оповідачем у повісті?
2. Чому оповідь ведеться від першої особи?
3. Про який період свого життя згадує оповідач?
4. Яка подія в дитинстві справила на оповідача незабутнє враження?
5. Що саме його здивувало у прочитаній книжці?
6. До яких дій підштовхнуло хлопчика прочитання книжки?
7. Як дорослі відреагували на малюнок?
8. Що хлопчик зробив, щоб пояснити дорослим свій творчий задум?

2. Компетентнісно зорієнтоване літературне питання: з'ясувати ключову проблему повісті-казки, роль 1 розділу в композиції твору, його підтекстів «дити» і «дорослі».

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: з'ясувати головну проблему повісті-казки; визначити роль 1-го розділу в композиції твору; повторити поняття «проблематика літературного твору», «композиція літературного твору», елементи композиції; удосконалювати навички роботи з поняттями та словником.

Формування літературної компетентності учнів:

1. Читацька компетентність: інтерпретаційна.
2. Наскрізні вміння: приймати рішення, обирати способи розв'язання ситуації.

3. Ключова компетентність: навчання впродовж життя.

Продукт читацької діяльності УЧ: усні відповіді; коментарі / тлумачення.

ГРН1: сприйняття та комунікація в різних ситуаціях, усна взаємодія.

Орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів КД ЛЗ:

1. Чому оповідач зневірився в собі після невдачі з малюнками?
2. Поясніть вислів «дорослі ніколи нічого не розуміють самі».
3. Чому, на вашу думку, відмовившись від кар'єри художника, оповідач вирішив навчитися водити літаки?
4. Які два світи представлені у 1 розділі повісті-казки А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц»?
5. Яку проблему письменник розкриває в цій частині твору?
6. Яку роль 1 розділ відіграє в композиції повісті?

3. Компетентнісно зорієнтоване літературне завдання: Підтексти. Метафора. Ціннісно-етичний вибір.

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: виявити / відтворити підтексти образів; виокремити їхні ціннісні норми; формувати навички укладання порівняльної таблиці з виявленням читацького ставлення / позиції; розвивати вміння трактувати фрагмент із монологу оповідача.

Формування літературної компетентності УЧ:

1. Читацька компетентність: аксіологічна.
2. Наскрізні вміння: логічно обґрунтовувати позицію.
3. Ключова компетентність: громадянська і соціальна.

Орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів КД ЛЗ:

1. Визначте, чим, на думку письменника, різняться діти і дорослі. Свої висновки оформте у вигляді схеми.

2. Прочитайте інформацію про вікові особливості дітей 6 року життя. Поясніть, у чому важливість цього періоду в розвитку дитини.

Найважливіші вікові психологічні особливості дітей 6 року життя:

Дитяча особистість росте так само швидко, як і організм. Малюк розуміє, що він — окремий від інших осіб, тому хоче бути самостійним. Крім ігор, починає проявляти інтерес і до серйозніших занять. Зростає і його свідомість належності до соціальної групи. Малюк розуміє власне місце у своєму колі спілкування,

вміє зіставляти рівень своїх здібностей, досягнень з іншими людьми. Тепер дитиною рухають не стільки бажання (хочу), скільки наявність можливості (можу) і необхідності (повинен).

3. Опрацювати матеріал та заповнити таблицю: «Вплив дорослих на розвиток дитини».

Продукт читацької діяльності: відповідь-обґрунтування виявлених підтекстів; коментар метафори; ціннісно-етичний вибір; заповнена таблиця.

ГРН2: читання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації.

ГРН3: висловлювання думок, почуттів і ставлень; письмова взаємодія.

Ціннісно-етичний вибір читача / читачки

Проблема:	
Як є у творі?	Як має бути?
Причини, які заважають нормальному розвитку подій.	

Що треба зробити, щоб виправити ситуацію?

4. Компетентнісно зорієнтована літературна задача: практично відпрацюйте теоретичні відомості через виконання умов задачі та використання, за потреби, додаткових джерел.

Передзавдання: перечитайте фрагмент 2 розділу повісті-казки. Щоб знайти відповіді на запитання, маєте установити загальну площу пустелі Сахара та особливості тваринного світу океану й пустелі.

ГРН4: дослідження літературних і мовних явищ, власна мовна взаємодія.

Фрагмент тексту для виконання літературної задачі:

«Так я жив самотнім життям, і не було нікого, з ким міг би по-справжньому поговорити, аж до аварії, якої я зазнав у Сахарі шість років тому. Щось поламалося в моторі мого літака. Зі мною не було ані механіка, ані пасажирів, і я мав усе зробити сам, хоч ремонт був складний. Це для мене було питання життя або смерті. Питної води я мав од сили на тиждень.

Отож першого вечора я заснув на піску в пустелі за тисячі миль від будь-якого людського житла. Я був ще самотніший, ніж той, хто після корабельної катастрофи опиняється на плоті серед океану».

1 миля = 1.609344 км

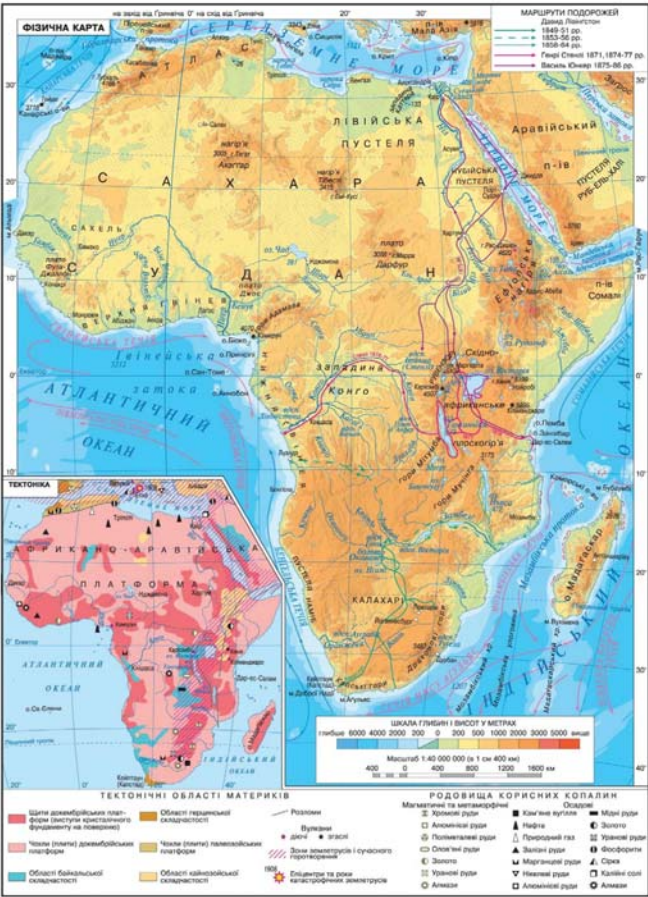
Умова задачі: визначте географічне положення пустелі Сахара; порахуйте її площу. З'ясуйте, скільки кілограм дорівнює милі, та переведіть площу пустелі Сахари в милі. Що може відчувати людина, яка знає, що опинилася в цій пустелі? Які деталі увиразнюють складне становище льотчика-оповідача? Чому він стверджує, що «був ще самотніший, ніж той, хто після корабельної катастрофи опиняється на плоті серед океану»? (Для відповіді згадайте або знайдіть)

Уроки зарубіжної літератури

дів відомості про особливості тваринного світу океану та пустелі.) Поясніть, як географія та математика можуть допомогти нам краще усвідомити значення літературних подій. У чому символічне значення образу пустелі?

Льотчик у пустелі Сахара

Дані	Відповіді / обґрунтування
1. Місце розташування пустелі Сахара	
2. Загальна площа пустелі в кілометрах / милях	
3. Відстань від місця перебування оповідача до найближчого людського житла в милях /кілометрах	
4. Умови, в яких опинився льотчик	
5. Тваринний світ океану	
6. Тваринний світ пустелі	
7. Фізичний та психічний стан оповідача	
8. Роздуми / враження / висновки учня-читача / учениці-читачки	

Класицизм у літературі та мистецтві. Комедія Мольєра «Міщанин-шляхтич» Уроки культурологічного аналізу. 8 клас

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329198>

Урок перший

Тема уроку: Класицизм як художній напрям. Мольєр — майстер класицистичної комедії. Художнє новаторство Мольєра у драматургії, вплив його відкриттів на світове театральне мистецтво. Історія створення комедії «Міщанин-шляхтич».

Підготовка до сприйняття навчальної теми

Друзі, серед навчальних предметів, які ви опановуєте в школі, є такий, що дає особливу радість і задоволення. Це «Зарубіжна література». Він про найкращі книжки світу, без яких не може бути ані культурної особистості, ані цивілізованої держави. Минають війни, революції та інші потрясіння, а книжки, культура залишаються назавжди. Саме вони дають нам духовну опору і змогу бути людьми, які думають і не втрачають людяності.

Бесіда за запитаннями вчителя

1. Як ви ставитеся до ідеї служіння державі?
2. Що для вас означає поняття «громадянський обов'язок»? Чи виконуєте ви його? Як ви збираєтеся служити державі в майбутньому?

Оголошення теми уроку

Сьогодні ми будемо говорити про XVII ст., про класицизм як художній напрям і про одного із його найкращих представників — французького драматурга Мольєра та його відкриття. Але спочатку ми вирушаємо в цікаву мандрівку до Парижа, столиці Франції...

Повідомлення групи учнів-«екскурсоводів» у супроводі презентації

Історична частина Парижа

Ось сучасний Париж... Красивий, вишуканий і надзвичайно стильний. Чи помітили ви, що старі будівлі в Парижі схожі одна на одну? Вони майже одного кольору — зі світло-жовтого каменю. За своєю архітектурою вони напрочуд стримані. У них немає особливих оздоблень. Французи й нині кажуть: «Уся розкіш за фасадами». Будинки підпорядковані принципу симетрії. Усі елементи чітко впорядковані. І це не випадково. Адже історична частина Па-

© Ольга Ніколенко, Ніна Шпаковська, 2025

Ольга Ніколенко,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури, заслужений діяч науки і техніки України, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Ніна Шпаковська,

учитель-методист зарубіжної літератури та української літератури, ліцей № 55 Одеської міської ради

рижа була збудована саме в період XVII ст. в стилі класицизму.

До речі, чи звернули ви увагу на те, що ці давні будівлі не дуже високі? Саме так. Адже в той час, у XVII ст., оселі не могли бути вищими за королівський палац.

м. Париж. Сучасне фото

Лувр — перлина Парижа

Відомим королівським палацом тоді був Лувр. Нині тут всесвітньо відомий художній музей. Кінна статуя короля Людовіка XIV означає історичну вісь Парижа — це низка пам'яток, які розташовані на одній лінії.

Королівський палац Лувр, м. Париж (Франція). Сучасне фото

Королівський палац у Версалі

Велика королівська резиденція у XVII ст. була розташована в передмісті Парижа — в містечку Версаль. Нині тут музей, а ще — місце для зустрічі світових

Уроки зарубіжної літератури

лідерів, тут підписують визначні міжнародні угоди. Серед них, наприклад, і договір про завершення Війни за Незалежність США 1783 р.

Будувати Версаль у стилі класицизму почав ще в 1620-х роках король Людовік XIII. Потім його справу продовжив Людовік XIV, який перетворив резиденцію на витвір мистецтва.

Тут ми бачимо струнку композицію, чіткі лінії, гармонійні форми. Тут дуже багато античних скульптур, бо класицизм орієнтувався саме на античне мистецтво.

У Версалі збудовано фонтан, із якого ніби виринає на своїй колісниці Аполлон — бог світла, покровитель музики та інших мистецтв.

Король Людовік XIV любив порівнювати себе із Аполлоном, навіть називав себе «Король-Сонце» і всіляко наближав до себе письменників, композиторів, художників, скульпторів, щоб вони оспівували його епоху.

Серед них був і драматург Мольєр. Мольєр часто відвідував Версаль. Інколи його комедії розігравали тут просто неба. Але хоча тоді правив король Людовік XIV, не він прославив свою добу, а саме Мольєр, якого його сучасник Нікола Буало назвав «великим королем комедії».

Королівський палац, м. Версаль (Франція).
Сучасне фото

Дзеркальна галерея в королівському палаці,
м. Версаль (Франція). Сучасне фото

Слово вчителя. Виклад нового матеріалу

Класицизм як художній напрям

Але перш ніж ми дізнаємося про те, що саме зробив Мольєр для Франції й для всього світу, розберемося, що ж таке класицизм і в чому його сутність.

Класицизм (з латини *classicus* — зразковий) — це художній напрям у європейському мистецтві та літературі, який уперше з'явився в італійській культурі XVI ст. і розвивався протягом XVII—XVIII ст. у Франції та інших країнах. У деяких регіонах зберігав свої позиції до початку XIX ст.

Монархи, тобто королі, зокрема Людовік XIII та Людовік XIV, прагнули об'єднати і створити сильну державу. Франція тоді справді стала впливовою країною Європи. Тож можна сказати, що класицизм був тим напрямом, у якому утверджувалися ідеї сильної держави, державних інтересів і державного служіння.

Ідеальним героєм класицизму стала людина, яка дбає не про себе, а про служіння державі та королю. Тому в класицизм, особливо у трагедію, прийшли герої, що мали виявляти відданість державним інтересам.

Класицисти вважали, що в добу античності були створені ідеальні образи та ідеальні закони мистецтва. Тому вони всіляко наслідували античність, античні образи й сюжети.

Н. Пуссен. Танець під музику часу. 1634 р.

Фонтан із персонажами античної міфології
в королівському палаці, м. Версаль (Франція). Сучасне фото

Праця «Поетика» Арістотеля стала теоретичною основою класицизму. А філософським підґрунтям напряду був раціоналізм. Філософ і математик Рене Декарт вважав, що людські почуття оманливі. Тільки розум може бути істиною. «Я мислю, отже, я існую», — писав Декарт.

Тому в класицизмі прославляли саме тих персонажів, що керувалися розумом, і засуджували таких, що керувалися пристрастями й почуттями. Розум став синонімом істини й краси, основою класицизму.

Характери в класицизмі були незмінними (тобто статичними), в них домінує якась одна риса. А чому? Бо класицисти вважали, що людські характери з часом не змінюються. Із цим ми можемо посперечатися, але в той час справді панувала така думка. Тут класицисти спиралися на античних митців, зокрема на трактат античного філософа Теофраста «Характери».

Проблемна ситуація

Класицисти вважали, що характери людей не змінюються. У кожну добу є герої, лицеміри, пристосованці, скнари чи якісь інші типи людських характерів. А ви як думаєте? Обґрунтуйте вашу думку.

Слово вчителя. Продовження викладу нового матеріалу

Поетика класицизму

Скажемо ще й про те, що характери в класицизмі чітко поділяють на позитивних і негативних. Позитивні — ті, що керуються розумом та інтересами держави, а негативні — ті, що керуються пристрастями й власними інтересами.

Основний конфлікт у творах класицизму — це конфлікт розуму і почуття, а також конфлікт особистого і державного. Залежно від того, що обирає людина, так її й оцінювали митці.

Кадр із кінофільму «Мушкетер»
(режисер П. Хаямс, Німеччина, Люксембург,
Велика Британія, США, 2001 р.)

Художні твори класицистів відповідали правилам симетрії, гармонії всіх елементів. Тут завжди струнка композиція, логіка розвитку подій, інколи ми можемо їх навіть передбачити.

Ще треба сказати про те, що класицисти прагнули виробити певні закони мистецтва. Вони вважали, що досконалі твори мають відповідати єдиним правилам і канонам.

Теоретик і поет Нікола Буало у 1674 році навіть написав трактат «Поетичне мистецтво», в якому чітко визначив, яким законам повинна відповідати трагедія, комедія та інші жанри класицизму.

Чи можна визначити закони для мистецтва? Чи підпорядковується мистецтво взагалі якимсь законам? Як ви вважаєте? Але класицисти думали саме так, прагнучи створити довершене мистецтво.

До речі, одне із важливих правил класицизму в драматургії — принцип єдності часу, місця, дії. Тобто всі події відбувалися в один час і в одному місці. Тому декорації майже не змінювалися.

Повідомлення учнів-«екскурсоводів» у супроводі презентацій

Французьку академію заснував у 1635 році кардинал Рішельє. Ця академія існує й нині, до неї за традицією входять 40 членів, яких називають «безсмертними». У XVII ст. їхнім завданням було впорядкування французької мови. І нині «завданням академії є не втомна турбота про те, щоб надати мові певних правил, зробити її чистою, красномовною й придатною для праці в галузі мистецтв і науки». Так записано в сучасному статуті Французької академії. А тоді впорядкування мови опікувалися саме класицисти, що гуртувалися довкола Французької академії.

Пізніше, у XIX ст., в обіг увійшов вислів «сорок перший член академії». Тобто це про тих письменників, які ніколи не були членами Французької академії, але зробили багато для Франції й для французької мови та мистецтва. Серед таких називають Мольєра, Бальзака, Александра Дюма та ін.

Кадр із кінофільму «Три мушкетери: д'Артаньян» (режисер
М. Бурбулон, Франція, Німеччина, Іспанія, Бельгія, 2023 р.)

Слово вчителя. Продовження викладу нового матеріалу

У класицизмі була певна ієрархія жанрів, тобто всі жанри поділяли на високі, середні й низькі. До високих належали трагедії, оди, їх писали величавою

Уроки зарубіжної літератури

мовою, до середніх жанрів — наукові твори, елегії, сатири, а низькими жанрами називали комедії, пісні, епіграми та ін. У низьких жанрах діяли звичайні люди, і писали їх загальноповсякденною мовою.

У літературі Франції класицизм представляють Франсуа Малерб, Франсуа де Ларошфуко, П'єр Корнель, Жан Расін, Мольєр; у живописі — Нікола Пуссен, Клод Лоррен; в архітектурі — Андре Ленотр, Жуль Ардуен-Мансар; у музиці — Жан-Батист Люлі та ін.

Повідомлення групи учнів-«екскурсоводів» у супроводі презентацій

В Україні класицизм був не так потужно розвинений, як у Франції, але й у нас є прояви класицизму в різних видах мистецтва. Ось, наприклад, Новий академічний корпус Києво-Могилянської академії (початок XIX ст.), збудований у стилі пізнього класицизму.

Гостиний двір на Конtrakтовій площі, м. Київ. Сучасне фото

А ось кругла площа в Полтаві. Це також початок XIX ст. в стилі класицизму...

Кругла площа, м. Полтава. Сучасне фото

А ось Ніжинський університет, на початку XIX ст. — Гімназія вищих наук князя Безбородька, де навчався Микола Гоголь...

У творчості Івана Петровича Котляревського ми теж спостерігаємо елементи класицизму, наприклад у його поемі «Енеїда», де діють троянці, які втілю-

ють українську націю, а також у п'єсі «Наталка Полтавка».

Елементи класицизму виявилися й у творі Феофана Прокоповича «Володимир», одах Петра Гулака-Артемовського та ін.

Червоний корпус Київського національного університету імені Тараса Шевченка (раніше Університет Святого Володимира). Сучасне фото

Слово вчителя. Продовження викладу нового матеріалу

Людовік XIV любив мистецтво, яке за його часів розцвітало. У палаці Пале-Рояль 1680 року за наказом короля відкрився новий театр, який нині відомий під назвою Комеді Франсез, його ще називають «будинком Мольєра», бо там з 1661 до 1673 року виступала трупа цього видатного драматурга. Але до Мольєра були ще трагедії П'єра Корнеля і Жана Расіна. Як же відбувалися тоді ці вистави?

Р. Гіацинт. Портрет Людовіка XIV. 1700 р.

Театр Комеді Франсез, м. Париж (Франція).
Сучасне фото

Високі трагедії у Франції XVII ст. пропонували глядачам ідеальні образи, потужні державні ідеї, сильні характери й конфлікти. Але у п'єсах Корнеля і Расіна було мало дії, цікавих моментів. Персонажі на сцені мало рухалися і здебільшого говорили. Якщо якась дія відбувалася, то тільки за сценою, а про неї лише говорили. Актори грали зазвичай стоячи, лише інколи на сцену виносили крісла. Декорації практично не змінювалися, бо було правило трьох єдностей — місця, часу, дії. А ще на сцені чи на авансцені відводили місця королю та придворним. А це означало, що акторам давали ще менше місця для дії. Актори грали в розкішних дорогих костюмах, тоді вважали, що чим величнішим є образ, тим дорожчим має бути вбрання.

Усе це, як ви розумієте, дуже швидко набридло широкій публіці. Так, це високе мистецтво, але в ньому мало дії і багато розмов. А ще персонажі були надто відірваними від реального життя. Вони надміру ідеальні, тому герої та героїні трагедій поступово стали нудними для глядачів.

Адже публіці завжди хочеться побачити щось таке, що пов'язане з їхнім життям. І ось саме в такий момент у французьку драматургію прийшов Мольєр і зробив театр зовсім іншим. Він справді був сміливим новатором і в театрі, і в класицизмі.

Повідомлення учнів-«біографів» у супроводі презентації

Мольєр — це сценічне ім'я. Справжнє ім'я письменника — Жан-Батист Поклен. Він народився 15 січня 1622 року в Парижі. Його батько Жан Поклен був господарем шпалерної крамниці і майстерні, згодом купив посаду придворного шпалерника і через деякий час здобув почесне звання королівського камердинера. Мольєр був сином Жана Поклена, який дав йому блискучу освіту.

Мольєр навчався в Клермонському коледжі, де оволодів давньогрецькою мовою і латиною, вивчав античну літературу, історію, філософію. Після закінчення навчання вступив до Орлеанського університету, де здобув учений ступінь ліценціата права. Отже,

він мав змогу продовжити справу свого батька або зайнятися юридичною практикою.

Однак Мольєра ще з дитинства вабив театр. Сім'я Покленів жила в одному з людних районів Парижа. Тут Мольєр мав змогу дивитися народні вистави, виступи мандрівних труп комедіантів. Відвідував і вистави стаціонарного паризького театру — Бургундський готель.

Коли юний Мольєр оголосив про свій намір стати актором, ця новина зустріла опір з боку його батька.

Річ у тім, що професію актора в ті часи вважали негідною порядної людини, її засуджувала церква і зневажало суспільство.

Хоча в 1641 році король Людовік XIII видав наказ, який прирівнював гру акторів до інших видів мистецтва, діячі театру ні в кого не викликали поваги, а церковники продовжували вважати акторську професію гріховною. Незважаючи на це, Мольєр вирішив присвятити своє життя театру.

1643 року разом із сім'єю Бежар Мольєр заснував у Парижі театральну трупу — «Блискучий театр». Але молодим акторам було важко конкурувати з професійними паризькими театрами: вони не мали досвіду і власного репертуару, ставили переважно трагедії, хоча сам Мольєр та його товариші були коміками за покликанням.

Кадр із кінофільму «Мольєр»
(режисер Л. Тіар, Франція, 2007 р.)

«Блискучий театр» проіснував менше двох років і розпався, залишивши Мольєрові замість слави безліч боргів.

Разом зі своєю трупою він вирушив у мандри французькими провінціями. Роки блукань і поневірянь (1645—1658) не минули марно. Митець почав писати комічні п'єси, узявши театральний псевдонім — Мольєр, який залишився з ним до кінця життя.

Слава Мольєра поступово зростала. 1658 року молодий драматург разом з трупою вирішив повернутися до столиці і виступити в Луврі перед королем Людовіком XIV. Тоді монарху була представлена п'єса «Закоханий лікар».

Уроки зарубіжної літератури

Згодом Людовік XIV звелів надати драматургу та його трупі для роботи театр Пті-Бурбон, неподалік від Лувру. Відтоді король підтримував діяльність драматурга.

Через деякий час монарх дав розпорядження перевести трупу Мольєра в приміщення театру Пале-Рояль.

Мольєр перебудував цей театр: він зняв величезний амфітеатр, зробив три яруси лож і партер, щоб проста публіка могла там стояти, як в інших паризьких театрах. У цьому приміщенні під опікою короля трупа виступала до самої смерті драматурга.

Починаючи з 1644 року, Мольєр створював комедії-балети, які мали величезну популярність при дворі Людовіка XIV.

У цих п'єсах комедійні сцени виконували актори з трупи Мольєра, а балетні інтермедії — придворні, серед яких нерідко з'являвся і сам король.

Найвищого розквіту талант Мольєра досяг у 1664—1670 роках, коли були створені найкращі його комедії — «Тартюф», «Дон Жуан», «Скнара», «Міщанин-шляхтич».

Слово вчителя. Продовження викладу нового матеріалу

Художнє новаторство Мольєра

Комедіям Мольєра аплодувала широка публіка. Водночас вони викликали й гнівні напади на автора з боку аристократії, церкви та інших драматургів. Особливо критикували п'єсу «Тартюф», у якій автор розвінчав лицемірство не лише як ваду особистості, а і як соціальне явище.

Мольєра звинувачували в аморальності, відсутності художнього смаку, порушенні правил класицизму. У той час митця підтримав Н. Буало, який схвалював «поєднання приємного з корисним» у його комедіях.

Мольєр відкрив новий принцип у мистецтві — правдивість. Драматург відповідав своїм критикам, що орієнтується не на смаки завсідників лож, а на думку тих, хто стоїть у театрі.

Він був не тільки видатним письменником, а й талановитим актором і режисером. На відміну від класицистичних трагедій, де багато говорили і мало діяли, комедії Мольєра містять безліч захопливих сцен, стрімких подій. До того ж він навчав акторів не просто голосно декламувати тексти, а вживатися в роль і промовляти фрази відповідно до ситуації.

Мольєр вимагав від акторів природної гри, щоб глядачі могли в персонажах впізнати себе.

З цією ж метою драматург змінив усталену традицію театрального костюму. Якщо в класицистичних трагедіях виконавці ролей виходили на сцену в розкішному, але умовному вбранні, то в комедіях Мольєра актори стали грати в костюмах, що відповідали характеру ролі та обстановці, в якій відбувалася дія.

Декорації в його комедіях стали більш реалістичними, у них застосовували деталі побуту та інтер'єру. Усе це сприяло розвитку жанру комедії, її наближенню до життя.

Робота з таблицею

Художнє новаторство Мольєра

1. Відображення в комедії реальних життєвих проблем і ситуацій
2. Персонажі наближені до тогочасної дійсності. Окремі персонажі перестали бути однозначними, вони можуть повертатися різними гранями
3. У деяких персонажах утілено не лише соціально конкретне, а й вічне, непідвладне часові (вічні образи — Тартюф, міщанин-шляхтич та ін.)
4. Вимога до акторів грати природно і правдоподібно
5. На сцені більше дії та сценічної інтриги, аніж декламацій
6. Декорації, костюми стали більш достовірними
7. Використання прийомів народного театру, що зробили п'єси Мольєра динамічнішими й цікавішими для публіки (фарс, буфонада та ін.)
8. Поєднання словесного мистецтва, співів, танців, що сприяло розвитку опери і балету як видів театрального мистецтва у Франції

Повідомлення групи учнів-«літературознавців»

Історична основа

комедії «Міщанин-шляхтич»

У 1669 році король Людовік XIV приймав у своїй резиденції у Версалі турецьких послів на чолі із Соліманом-агою. Турків змусили довго чекати, а потім запросили їх до галереї Нового Палацу, прибраної надзвичайно розкішно. Король сидів на троні, і на його вбранні було діамантів на чотирнадцять мільйонів ліврів. Однак Соліман-ага та його почет не виказали очікуваного захоплення. Турецькі послы вдали, начебто в Турції всі носять костюми з діамантами. Поведінка гостей не сподобалася королю, і він наказав придворному драматургу Мольєру і композитору Жану-Батисту Люллі написати п'єсу, в якій висміяти турків. Так був створений «Міщанин-шляхтич».

Прем'єра п'єси відбулася 14 жовтня 1670 року в замку Шамбор. Після вистави комедію почали критикувати з усіх боків. Вище товариство зрозуміло, що у творі висміяно не стільки турків, скільки представників аристократії та буржуа, які хотіли здобути дворянські титули. Адже п'єса являла собою пародію на мораль і спосіб життя вищих кіл суспільства.

Повідомлення групи учнів-«культурологів»

Чому комедія «Міщанин-шляхтич»

так називається?

Річ у тім, що за часів Мольєра дворянство переживало економічний і моральний занепад, але зберігало колишні привілеї — в податках, у титулах тощо.

Але в цей час піднімалися й буржуа, які прагнули стати дворянами й отримати дворянські привілеї. Тому буржуа хотіли виглядати як дворяни, говорити як дворяни і мати всі привілеї, що мали дворяни.

Головний герой комедії пан Журден — буржуа, хоче пролізти у дворяни. Навіщо йому це? Чи вдалося йому це? Чи правильний шлях він обрав для цього? І чи варто йому було взагалі наслідувати дворян? Ось про це ми з вами поговоримо на наступному занятті.

Підсумкова бесіда

1. Які чинники вплинули на розвиток класицизму, зокрема у Франції?
2. Що переважало в мистецтві класицизму — розум чи інтуїція? Як це виявилось у творах?
3. Які художні образи ідеалізували в класицизмі, а які — засуджували? Чому?
4. Розкрийте особливості високих, середніх і низьких жанрів класицизму.
5. Яким був образ ідеального громадянина /ідеальної громадянки в добу класицизму? А яким ви уявляєте ідеал українського громадянина / громадянки в наш час?
6. Як ви розумієте поняття «держава», «державність»? Що потрібно для укріплення української держави?

Домашнє завдання

- 1) Створіть хмару тегів на тему «Класицизм».
- 2) Прочитайте комедію «Міщанин-шляхтич» і дай-те відповідь на запитання: що викликало сміх у цій комедії? Чому ви сміялися?

Урок другий

Тема уроку: Тематика і проблематика п'єси «Міщанин-шляхтич», її загальнолюдське значення. Основні образи комедії: пан Журден, пані Журден, граф Дорант, графиня Дорімена, Клеонт та ін.

Підготовка до сприйняття навчальної теми

Друзі, ми з вами знов помандруємо до Франції і будемо говорити про театр Мольєра та про його п'єсу «Міщанин-шляхтич».

За ваше право читати найкращі книжки світу, за ваше право жити й навчатися зараз бореться багато людей. І раніше теж боролися генії української нації, які розуміли, що без книжок не буде ані окремої особистості, ані української нації.

Подивіться на портрети двох видатних людей. Це режисер Лесь Курбас і Микола Куліш. У 1920—1930-х роках вони жили в Харкові і заснували театр «Березіль». Цьому новаторському українському театру виповнилося вже 100 років. Шкода, що ця дата припала на трагічний час, який переживає наш Харків і вся Україна.

Раніше тут був театр «Березіль», а нині в цьому приміщенні працює Харківський драматичний академічний театр імені Т. Г. Шевченка.

Лесь Курбас і Микола Куліш мріяли про те, що новий український театр буде спиратися на здобутки світової драми. Тому вони принесли в «Березіль» увесь найкращий досвід європейської класики, зокрема художні відкриття Мольєра. Пізніше ви прочи-

таєте п'єсу Миколи Куліша «Мина Мазайло», яка дуже нагадує «Міщанина-шляхтича».

Лесь Курбас і Микола Куліш мріяли, що українці будуть освіченою нацією, що новий український театр поєднає в собі здобутки вітчизняного і світового мистецтва.

Але за ці ідеї радянська влада їх заарештувала, суворо засудила і відправила на Соловки — архіпелаг островів у Білому морі Росії, де був табір, куди в 1920—1930-ті роки відправляли так званих ворожих елементів. Там їх тримали у в'язниці, катували й убивали. На Соловках арештовані перебували певний час в ув'язненні, а в 1937 році їх розстріляли в урочищі Сандармох (Карелія, Росія). Приречених зв'язували тоді за алфавітом по двоє і убивали однією кулею. Лесь Курбас і Микола Куліш прийняли смерть разом.

Отже, за ваше право читати, знати світову класику, бути освіченими, а не бездумними гвинтиками державного механізму, було заплачено кров'ю цих людей і багатьох інших українців. І нині це право знов треба обстоювати. Тому будемо вдячні всім, хто сьогодні стоїть в обороні України і дає нам можливість читати найкращі книжки світу.

Оголошення теми уроку та його завдань

Тема нашого уроку: «Навіщо людині вчитися? (П'єса Мольєра «Міщанин-шляхтич»)». На цьому уроці ми обговоримо провідні теми й проблеми твору, його загальнолюдське значення й основні образи комедії, їх актуальність для нашого часу.

Слово вчителя

Український переклад п'єси для нас зробила акторка і перекладачка Ірина Стешенко, яка теж колись працювала в театрі Лесь Курбаса «Березіль».

П'єса «Міщанин-шляхтич» — це п'єса-балет. Слова для цього твору написав Мольєр, а музику створив композитор Жан-Батист Люлі. Він був також відомим при дворі короля Людовіка XIV і став засновником французької національної опери. Окрім того, що актори говорили на сцені, на музику Люлі були поставлені спеціальні танці й пантоміми. Тобто був балет.

Кадр із кінофільму «Мольєр»
(режисер Л. Тілар, Франція, 2007 р.)

Уроки зарубіжної літератури

У п'єсі «Міщанин-шляхтич» на початку подано два списки дійових осіб комедії. Список тих, хто діє і говорить. І список тих, хто танцює, тобто балету.

Робота з текстом дійових осіб комедії. Бесіда за запитаннями вчителя

— Хто є головним героєм комедії? Що про нього відомо?

(Пан Журден. Його названо в списку міщанином. Тобто це особа, яка належала до міщанства, міського населення, або буржуазії, як цей стан називали у Франції. Міщани, чи буржуа, не були дворянами, а відповідно не мали титулів, які вони могли б передавати у спадок, не користувалися привілеями, як дворяни при королівському дворі, не мали й пошани в суспільстві.)

— Чи мав пан Журден гроші? Як він до них ставився? Наведіть цитати.

(Так, мав. І багато грошей, бо міг їх навіть позичати графу Доранту. І ці гроші він і його родина заробили й накопичили завдяки торгівлі: його батько і батько пані Журден були крамарями. «Хіба ж ми з тобою самі не чесні міщани з діда-прадіда?» (Пані Журден).)

— Чи влаштовує пана Журдена його соціальний стан? Чому? Що він замислив, щоб змінити свій соціальний стан?

(Пан Журден хоче стати дворянином, шляхтичем, як і граф Дорант, і графиня Дорімена. Більше того — він хоче й свою дочку Ніколь видати за дворянина. Чому? Тому що дворяни в той час, як уже зазначалося, мали не лише особливу пошану в суспільстві, титули, а й певні привілеї в податках тощо. Тому пан Журден робить усе, щоб стати дворянином, щоб пролізти у вище товариство. Тому він наймає вчителів. Тому він хоче виглядати як дворяни, говорити як дворяни, діяти як дворяни. І щоб усі його приймали теж як шляхтича, як дворянина. Але його намагання смішні. Адже ті, кого він собі узяв за взірці, не були достойними людьми.)

Кадр з кінофільму «Міщанин-шляхтич» (режисер Р. Кожьє, Франція, 1982 р.)

Робота над назвою твору

— Як ви розумієте назву п'єси?

(У назві п'єси «Міщанин-шляхтич» закладено подвійний смисл. Міщанин — це соціальний статус пана Журдена. Тут немає нічого смішного. Людина є міщанином, буржуа, тобто сама заробляє гроші своєю працею. А шляхтич — це слово має тут іронічне значення. У ньому закладено критику людини, яка відмовляється від свого «я», втрачає свою гідність заради титулів і привілеїв, які нічого не варті, якщо люди, які їх мають, не є достойними.)

Словникова робота

Шляхтич — особа, що належить до шляхти (привілейований стан у країнах Європи — Польщі, Литві, Русі-Україні та ін.). Синонім — аристократ — представник знаті, дворянства, панівного соціального стану (у Франції та інших країнах).

Це *історизми* — слова, що позначають реалії, яких уже немає в житті.

Але слово *шляхетний* має два значення: 1) належність до шляхти аристократії, дворянства; 2) який відзначається високими моральними якостями, благородством, гарним вихованням.

Бесіда за запитаннями вчителя

— Чи зміг стати шляхетним пан Журден?

— Чи були справді шляхетними ті, кого він так прагнув наслідувати?

— Кого наслідує пан Журден?

У списку дійових осіб вони названі. Граф Дорант, закоханий у Дорімену. І маркіза Дорімена. Слова «граф» і «маркіза» теж є історизмами, вони позначають назви зниклих явищ.

Кадр із кінофільму «Мольєр» (режисер Л. Тілар, Франція, 2007 р.)

Словникова робота

Граф/графиня — титул у Західній Європі (між князем і бароном).

Маркіз/маркіза — титул у Західній Європі (між графом і герцогом). Герцог — найвищий шляхетський титул у Західній Європі.

Проблемна ситуація

Дорімена за титулом вище за Доранта. Він її кохає, як сказано в списку дійових осіб. Але чи то є справжнє кохання?

І пан Журден теж залицяється до Дорімени. І знову ми з вами поміркуємо, чи то справжнє кохання.

— Хто ще є в списку дійових осіб і якими є стосунки між ними?

(Серед міщан у комедії — пані Журден, донька Журденів Люсіль і Клеонт, який у неї закоханий. Також у п'єсі діють представники народу — це вчителі, кравець, їхні учні, співаки, танцюристи, кухарі та слуги. І серед них — розумний і кмітливий Ков'ель, закоханий у Ніколь.)

Складання схеми «Позитивні і негативні персонажі комедії»

Усі дійові особи в комедії класицизму чітко поділено на три групи: міщани, дворяни і представники народу. Ми пам'ятаємо, що у творах класицизму персонажів можна чітко поділити на позитивних і негативних. Отже, негативні — це хто? Однозначно дворяни — розбещені й брехливі. Які не звикли нічого робити, а лише розважаються. Це Дорант, Дорімена. Їх гостро викрито у творі.

А позитивні — це хто? Клеонт, Ков'ель, Люсіль, Ніколь. Мабуть, сюди можна зарахувати і пані Журден, бо вона дає розумні оцінки пану Журдену, Клеонту, сприяє шлюбу Люсіль і Клеонта.

А де ж перебуває пан Журден? Пам'ятаєте, ми з вами говорили про те, що Мольєр ніби повертає деяких персонажів різними гранями. Ось так трапилося і з паном Журденом. Він кращий за аристократів, але в нього немає такого здорового глузду й розуміння, як у пані Журден, Клеонта і навіть слуг — Ков'еля і Люсіль. Подивімося на різні грані пана Журдена...

Кадр із кінофільму «Мольєр»
(режисер Л. Тілар, Франція, 2007 р.)

Проблемна ситуація

— Чого навчали пана Журдена вчителі? Визначимо список цих навчальних предметів.

Музика, танці, фехтування, філософія, фізика, мораль, орфографія. Тобто те, що вивчали в той час титуловані особи — дворяни.

А хіба смішно, коли людина чогось навчається? Звісно, що ні. Вчитися треба. І вчитися ніколи не пізно. І вчитися треба завжди.

Проте у п'єсі Мольєра сміх викликає не саме бажання пана Журдена вчитися. «Я хочу розуму набратися, щоб не пасти задніх у пристойному товаристві» (Пан Журден).

Ми сміємося із самого процесу навчання — поверхового і кумедного. Ми розуміємо, що така освіта — не справжня. Мистецтво танців зводиться до того, щоб навчитися кланятися і влаштовувати розваги. Орфографія — щоб писати любовні листи віршами чи прозою. Мораль вчить людей стримувати пристрасті... А ще вчителі обманюють пана Журдена, аби тільки грошей заробити більше.

Ми також сміємося з того, що Журден хоче вчитися не заради власного вдосконалення, розвитку, а заради того, щоб пролізти у вище товариство. Стати таким, як Дорант. І щоб поруч із ним була жінка із вищого товариства Дорімена. Це називається плазування (приниження) перед іншими.

Словникова робота

Доберіть синоніми до слова «плазувати».

1. повзти
2. лізти
3. пластувати
4. гадючитися
5. принижуватися
6. вислужуватися
7. лизати чоботи
8. повзати

Які з цих синонімів підходять до поведінки пана Журдена? Напишіть цифрами, будь ласка. Так, справді, він хоче проповзти у вище товариство. І для цього вислужується, принижується, лізе з усіх сил. Тому його освіта — це насправді не освіта, лише спосіб стати таким, як Дорант і Дорімена.

Робота з текстом п'єси

— Чому вбрання пана Журдена стало приводом для сміху? А у що він був одягнений?

(Вперше він постає перед глядачами у ранковому вбранні — в індійському *халаті*, а під ним було ранішнє вбрання для занять — червоні оксамитові штани і зелений оксамитовий камзол.)

Повідомлення групи учнів-«культурологів»

Халати прийшли в Західну Європу зі східних країн (з Туреччини, Індії) у XVII ст. Вони були з дорогих тканин, їх носили тоді чоловіки. Халат був символом розкоші й багатого, безтурботного життя, без роботи, а лише в розвагах.

Пан Журден дуже пишається своїм халатом. «Я сьогодні вбрався так, як убиралася шляхетне товариство». «Я вам подобаюсь у цьому вбранні?». «Дайте

Уроки зарубіжної літератури

мені мого халата, щоб я краще міг слухати... Стривай-те, може, зручніше без халата... ні, давайте його сюди».

Звернімо увагу на червоні штани пана Журдена. Червоний колір штанів чи навіть панчох увійшов у моду серед знаті за часів Людовіка XIV. Тобто цей колір також є символом дворянства.

До речі, пан Журден надів панчохи, які йому пошив кравець. Тоді панчохи стали особливо модними, зокрема шовкові, які носили не лише жінки, а й чоловіки. Панчохи були затісними для Журдена, але він мусив терпіти, адже, як пояснив йому кравець, так робить усе шляхетне панство.

Кілька слів про камзол пана Журдена. Він, як і штани, з оксамиту, дорогої тканини на той час.

Камзол — це чоловічий одяг, пошитий у талію, завдовжки до колін, іноді без рукавів. З'явився у Франції в першій половині XVII ст. Потім став модним в інших країнах Європи. Його шили із сукна, шовку, оксамиту, прикрашали вишивкою, коштовностями, гудзиками. Від слова «камзол» утворилося слово «камізелька» — жилетка, безрукавка.

Кадр із кінофільму «Мольєр»
(режисер Л. Тілар, Франція, 2007 р.)

Проблемна ситуація

Як ви думаєте, чи легко було пану Журдену робити ранкові вправи, займатися танцями, музикою, фехтуванням та іншими уроками в такому вбранні? Звісно, що ні. Але такий одяг для нього важливий з огляду на те, що він хотів бути одягненим так, як шляхетне товариство того часу.

Оксамитовий камзол і штани, халат для пана Журдена — це те, що ніби наближало його до мети. Але насправді це тільки зовнішні ознаки шляхетності.

Робота з текстом п'єси

А тепер поговоримо про НОВЕ вбрання пана Журдена. Ми пам'ятаємо, що це нове вбрання приніс кравець. І це так само штани й камзол. І головна деталь цього вбрання — квіточки. І тут увага! Квіточки голівками вниз. Пан Журден, як людина практична, знає, що квіти ростуть голівками вгору, дорікає крав-

цеві за те. Але у кравця, який не надто сумлінний, та ще й трохи крадій, знаходиться міцний аргумент.

— Всі аристократи носять тільки так!

— Аристократи носять голівками донизу?

— Авжеж, пане.

— О! Справді, гарно.

Цей аргумент впливає на пана Журдена. А кравець ще й називає його «шляхетний пан», «ясновельможність» і «ваша світлість».

— Як називаються ці вади кравця?

(Лицемірство, брехня, підлабузництво, користлюбство.)

— А як називається вада пана Журдена?

(Довірливість, легковірність, дурість, марнославно-ство.)

Словникова робота

Марнославно — риса особистості, пристрасть, вада, яка полягає в намаганні людини показатися іншою у вигідному світлі, стояти в думці людей вище, ніж є насправді.

«Марнолюбному важливо не те, ким він є, а ким він хоче здаватися» (Ромен Ролан).

Доберіть синоніми до слова «марнославно»:

1. марнолюбство
2. славолюбство
3. порожній гонор
4. пиха
5. гординя

Кадр з кінофільму «Міщанин-шляхтич»
(режисер Р. Кожьє, Франція, 1982 р.)

Слово вчителя

Ми з вами говорили про те, що до п'єси є два списки дійових осіб. Перший список ми з вами обговорили. А другий список — це дійові особи балету. До Мольєра балети мали суто розважальний характер. Але у п'єсі «Міщанин-шляхтич» балет виконує певні критичні й виховні функції. Він підкреслює головну рису героя — його марнославно. Ми з вами говорили, що в класицизмі персонажі мають якусь одну провідну рису. У пана Журдена — це марнославно.

Складання таблиці

Балет є в кожній дії п'єси. Визначимо його функції.

Дія	Учасники/учасниці балету	Функція балету
1 дія	Співаки й танцюристи	Порожня «освіта» пана Журдена
2 дія	Учні кравцеві, що танцюють. Процес одягання пана Журдена	Прагнення до зовнішньої шляхетності
3 дія	Кухарі, що танцюють	Бенкет на честь Дорімени — плазування перед дворянами
4 дія	Турецька церемонія — вигадка Ков'єля	Посвята пана Журдена в «мамамуші» — досягнення фейкового титулу (він почув те, що хотів чути, здобув те, що хотів здобути)
5 дія	Балет націй	Це традиційний фінал усіх балетів, де прославляють Францію і короля, а довкола кружляють представники всіх станів і націй

Робота з текстом п'єси. Виразне читання і коментар уривків

Ключовим поняттям у класицизмі є поняття РОЗУМ. І це слово часто звучить у комедії. Знайдіть цитати, в яких вжиті слова *розум, розумний, прокоментуйте* їх.

«Хіба ж розум не повинен керувати всіма нашими почуттями?» (Учитель філософії)

«У Ніколь більше розуму, аніж у тебе» (Пані Журден)

«...від того красунчика графа, яким ти так захопився, що й розум втратив» (Пані Журден)

«Де він розум свій втратив?» (Пані Журден)

Проблемні ситуації

— Чи керується у своїх вчинках пан Журден розумом?

(Ні, пан Журден живе не стільки розумом, скільки пристрастю.)

«Я запальний, як тисяча чортів, і ніяка мораль мене не стримає. Я волію гніватись та лаятись скільки влізе, коли маю на те бажання!» (Пан Журден)

До речі, це добре чи погано? Яка ваша думка?

Так чи інакше, у пана Журдена одна-єдина пристрасть — стати шляхетним паном. Але чи справді він зовсім втратив розум?

Ось тут знову бачимо, як Мольєр повертає цей образ різними гранями. З одного боку, на нього не діють жодні розумні аргументи інших (пані Журден, Клеон-

та, Люсіль чи навіть Ніколь). А з іншого боку, він таки має розум. Спробуймо знайти такі приклади розуму в поведінці пана Журдена.

Пам'ятаєте, як пан Журден рахував, скільки йому винен граф Дорант? Скільки ж він йому позичив? Тут все уже точно і чітко. Скільки і на що. Порахуємо разом.

200 луїдорів + 120 + 140 = 460 луїдорів, або 5060 ліврів;

1832 ліври — за плюмажі (оздоблення із пір'я для капелюхів);

2780 ліврів — кравцеві;

4379 ліврів 12 су 8 деньє — крамареві;

1748 ліврів 7 су 4 деньє — сидляреві.

Усього 15800 ліврів.

А граф Дорант просить ще 200 ліврів, щоб борг став рівно 18000 франків.

І такий ретельний у справі грошей пан Журден знов керується не розумом, а пристрастю, коли йдеться про наближення до шляхетних, як йому здається, осіб.

Де ще пан Журден виявляє розум? Наприклад, у сцені із кравцем. Він помічає, що вбрання кравця нагадує ту тканину, з якої було пошито його костюм. Але... Кравець дуже швидко його заспокоює, називаючи «шляхетним паном» і «ясновельможністю». І пан Журден радіє з такої улесливості.

Також пану Журденові вистачає клепки не встрявати в бійку вчителів.

«Дурнем би я був, якби встряв у вашу бійку... А то ще порву собі вбрання» (Пан Журден)

Кадр із кінофільму «Міщанин-шляхтич» (режисер Р. Кожьє, Франція, 1982 р.)

Змагальна гра

А тепер пограймо у гру «Що означають ці речі?». Учні пропонують зображення речей, про які йдеться у творі. Завдання полягає в тому, щоб з'ясувати, звідки ця річ взялася, кому вона належить і що означає.

Діамантовий перстень. У п'єсі Пан Журден передає через графа Доранта цей перстень як знак свого кохання Дорімені. Але граф Дорант робить це від свого імені, використовуючи довірливість пана Журдена.

Уроки зарубіжної літератури

Палиці. Учасники турецької церемонії били ними пана Журдена.

Тюрбан — це чалма, чоловіче або жіноче вбрання для голови. Це символ фейкової (вигаданої) пошвяти Журдена в мамамуші.

Кадр із кінофільму «Міщанин-шляхтич»
(режисер Р. Кожьє, Франція, 1982 р.)

Словникова робота

Чи знаєте ви, що означає це слово — *мамамуші*? Так, воно вигадане Мольєром спеціально для турецької церемонії. Але тут є один натяк, якщо уважно прочитати текст.

Пан Журден пояснює дружині, що мамамуші — «по-нашому паладин».

Паладин — 1) у західноєвропейській культурі назва сподвижників короля Карла Великого (легендарний король Франції) або короля Артура (легендарний король Британії); 2) доблесний лицар, відданий своєму панові чи прекрасній дамі; 3) перен. — людина, безмежно віддана якій-небудь ідеї чи особі.

Кому чи чому був відданий пан Журден? Державі? Ні. Королю? Ні. Прекрасній дамі? Мабуть, ні, бо його залицяння до Дорімени — лише засіб наближення до вищого товариства.

Отже, який ідеї був відданий пан Журден? Марнославству. І вчився він, і все робив лише для цієї пристрасті. Як ви розумієте, смислу в такому навчанні не було жодного. Усе це — порожнє, пусте, не справжнє.

А неже в цій комедії немає нічого позитивного? Є. Ту є не лише вади, а й чесноти людей.

Змагальна гра

Пропоную ще одну гру, яка називається «*Вади і чесноти людей*». Я називатиму рису характеру, а ви — персонажа або персонажів, які її утілюють.

Брехня — Дорант, кравець, учителі.

Лицемірство — Дорант, Дорімена.

Щирість — пан Журден, пані Журден, Клеонт, Люсьє, Ніколь.

Плазування — пан Журден, учителі, кравець.

Марнославство — пан Журден, Дорант.

Честь — Клеонт.

Кмітливість — Ков'ель, Клеонт.

Легковірність — пан Журден.

Грошоловство — Дорант, Дорімена, учителі.

Підсумкова бесіда

1. Із якою метою пан Журден вирішив вчитися? Чи міг він здобути освіту в такий спосіб?
2. Прокоментуйте фразу пана Журдена: «Я хочу розуму набратися, щоб не пасти задніх у пристойному товаристві». Що він вкладає у поняття «розум» і «пристойне товариство»?
3. Хто підтримує, а хто не підтримує пана Журдена в його прагненні вчитися? Чому?
4. Чи досяг він своєї мети?
5. Які чесноти Клеонта розкриваються у його розмові з паном Журденом?
6. Як розуміють «шляхетність» пан Журден і Клеонт? А як розумієте поняття «шляхетність» ви?
7. Порівняйте почуття до Дорімени пана Журдена і Доранта. Хто з них, на вашу думку, більш щирий?
8. Які риси характеру пана Журдена дали підстави для здійснення плану Ков'єля?
9. Які оцінки дають учинкам і поведінці пана Журдена інші персонажі?
10. З чого сміється Мольєр у п'єсі «Міщанин-шляхтич»?
11. Чи було ефективним навчання пана Журдена? Як зробити систему освіти ефективною?

Домашнє завдання

- 1) Дослідіть любовні лінії п'єси. Які з цих любовних історій є щирими, справжніми, а які — фальшивими? Наведіть докази.
- 2) Намалюйте 1–2 персонажів комедії Мольєра у вбранні відповідно до епохи. Доберіть цитату до вашого малюнка.

Список використаних джерел

1. Давиденко Г. Й. Ж.-Б. Мольєр «Міщанин-шляхтич» — вершина жанру комедії-балету / Г. Й. Давиденко, М. О. Величко // Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII століття : навч. посібник. — Київ : Центр учбової літ-ри, 2007. — С. 178–180.
2. Давиденко Г. Й. Життя і творчість Ж.-Б. Мольєра / Г. Й. Давиденко, М. О. Величко // Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII століття : навч. посібник. — Київ : Центр учбової літ-ри, 2007. — С. 71–80.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — 752 с.
4. Мольєр. Комедії / пер. І. Стешенко. — Харків : Фоліо, 2024. — 224 с.
5. Ніколенко О. М. Бароко, класицизм, Просвітництво. Література XVII–XVIII століть : посібник. — Харків : Ранок, 2003. — 223 с.
6. Тимофієнко В. Зодчі України кінця XVIII — початку XX століть : біографічний довідник. — Київ : Головкинвархітектура, 1999. — 477 с.

Світлана Бойко,

учитель зарубіжної літератури, інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної), учитель вищої категорії, старший учитель, Миколаївський ліцей № 22 Миколаївської міської ради Миколаївської області

Літературні диктанти 8 клас

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329201>

Одним із ефективних засобів діагностування результатів навчання учнів / учениць є літературні диктанти. Вони дають змогу актуалізувати здобуті знання, вміння та навички, спонукають молодь уважніше читати художні тексти, звертати увагу на сутнісні питання і водночас на окремі деталі. Пропонуємо вашій увазі літературні диктанти, які можна використати у 8 класі як підсумок вивчення теми.

Е.-В. Сігел «Історія одного кохання»

1. Хто розповідає історію свого кохання?
2. З якою метою Олівер, перебуваючи в бібліотеці, запросив Дженніфер на каву?
3. Хто дав Дженніфер прізвище «Дореміфасоль»?
4. Музику якого гурту любила слухати Дженніфер?
5. Хто називав Олівера Берретта III «Кам'яним Обличчям», «Сучим Сином»?
6. Чому батько Дженніфер заборонив їй їздити машиною?
7. Хто першим із юних героїв освідчився в коханні?
8. Що погрожував зробити і зробив Олівер Берретт III, якщо його син одружиться на доньці бідного емігранта?
9. Чому Олівер відмовився від посад, які давали змогу зробити кар'єру?
10. Чому хворобу Дженніфер не лікували?
11. Яким було останнє бажання Дженніфер?
12. Що примирило Олівера з батьком?

Мольєр «Міщанин-шляхтич»

1. Представником якої національної літератури є Мольєр?
2. Який літературний напрям представляє творчість Мольєра?
3. Яка найзаповітніша мрія пана Журдена?
4. Яка причина бійки між учителями Журдена?
5. Закінчити речення: «Пан Журден: “Сорок років я прожив і не знав, що я розмовляю...”».
6. Яким чином Дорант використовує пана Журдена?
7. Дорант і Журден були закохані в... (кого)
8. Чому Журден відмовився видавати заміж Люсіль за Клеонта?
9. Вигадка про сина турецького султана належить...
10. У турецького вельможу переодягнувся... (хто)
11. У яке вигадане звання посвятили Журдена?
12. Наприкінці твору планується весілля... (кого)

М. де Сервантес Сааведра «Дон Кіхот»

1. Справжнє ім'я Дон Кіхота.
2. Походження Дон Кіхота.
3. Чим займався Дон Кіхот протягом року (на початку роману)?
4. З якою метою Дон Кіхот умовляє Санчо Пансу їхати з ним здійснювати подвиги?
5. Хто посвятив Дон Кіхота в лицарі?
6. Яке прізвище дав Санчо Панса Дон Кіхоту?
7. Як звали даму серця Дон Кіхота?
8. Причина битви Дон Кіхота з вітряками.
9. Яке прізвище дав Дон Кіхот своєму коню?
10. Як віддячили каторжани Дон Кіхоту за своє звільнення?
11. За що підкидали на ковдрі Санчо Пансу в корчмі?
12. Що пообіцяв Дон Кіхот Санчо Пансі, якщо той передасть листа Дульсінеї Тобоській?

Дидактичні матеріали

В. Шекспір «Ромео і Джульєтта»

1. Де відбуваються події у трагедії?
2. Причина туги Ромео.
3. За кого батьки хочуть видати заміж Джульєтту?
4. Де познайомилися Ромео і Джульєтта?
5. У поединку на вулиці Верони був смертельно поранений... (хто)
6. Чому загинув Тібальт?
7. Яке покарання для Ромео виніс князь?
8. Що брат Лоренцо радить Ромео?
9. Що вирішила зробити Джульєтта, щоб не виходити заміж за Паріса?
10. Чому Ромео випив отруту?
11. Що було причиною смерті Ромео і Джульєтти?
12. Як поведуться Монтеккі та Капулетті, дізнавшись про смерть дітей?

Наталія Черняєва,

учитель зарубіжної літератури, учитель вищої категорії,
учитель-методист, ліцей № 136 м. Києва

Закулісся творчості письменника Інтерактивні картки «Письменницький простір» 8 клас

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329202>

Чи важко здивувати сучасного школяра-підлітка? Певна річ, так. Піднімаюся сходами... другий, третій... поверхи ліцею. Галаслива перерва, усміхнені дівчата та хлопці. Куди не глянь — у руках гаджети, але помічаю двох-трьох учнів з книгою... Твоє завдання: за декілька хвилин створити середовище, що змусить зануритися в художній простір митця. Це не лише фізичне місце перебування автора, а й емоційний та інтелектуальний простір, у якому він працює. Це є середовище, що формується під впливом особистих переживань, соціальних умов, культурних традицій та історичних подій, а художній твір — це вікно, яке дає читачеві змогу зазирнути у світ автора чи авторки.

© Наталія Черняєва, 2025

Читаємо одне із визначень у «Словнику української мови»: **«ПРОСТІР**, простору, *чол.* 1. *тільки одн., філос.* Одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю і обсягом. Однією з головних рис спеціальної теорії відносності, що характеризують її зміст, є встановлення тісного, нерозривного зв'язку простору і часу» [1].

То що може допомогти вчителю змінити час, простір, створити середовище, яке надихає? Як спонукати підлітка (і не тільки) вивчати, шукати, думати, співпрацювати, братися за справу? Звичайно, сучасний учитель надає перевагу самостійній та пошуковій діяльності учнів.

Картки «Письменницький простір» є чудовим інструментом для мотивації пізнавальної діяльності здобувачів освіти на уроці. Це яскравий дизайн з ілюстраціями, які відображають епоху, тематику чи самих персонажів твору. Наприклад, письменницький простір Гомера вміщує зразок одного з трьох ордерів давньогрецької або класичної архітектури — іонійський ордер, чорнофігурну аттичну амфору, полотно французького академіста Адольфа Бугеро «Гомер та його провідник», трієру — бойовий корабель античності, на якому веслярі розташовувалися в три яруси з обох бортів корабля (буквальний переклад грецької і латинської назв — «трирядник»). Це основний тип

бойового корабля часів класичного періоду Давньої Греції. Гілка оливи. А чи вам відомо, що у стародавніх греків не було сумнівів щодо походження маслини: її подарувала богиня мудрості та покровителька мирної праці Афіна [2].

І це не все про Давню Грецію! Бо на уроці йдеться про самого Гомера! В центрі картки — бюст великого поета Давньої Еллади. Сам бюст зберігається в Музеї копій класичної скульптури (нім. Museum für Abgüsse Klassischer Bildwerke) — музеї виконаних в гіпсі копій античних грецьких і римських статуй у Мюнхені. А тепер гайда виконувати завдання!

Відшукайте за QR-кодами інформацію про життєвий шлях Гомера. Підготуйте путівник туриста. Як ти розумієш семантику гомерівських фразеологізмів? Підготуйте повідомлення. Кожне завдання спрямоване на розвиток ключових компетентностей, розвиток здібностей до самоосвіти й командної роботи. Діяльнісний підхід до навчання є неймовірно цікавим та ефективним інструментом для організації освітнього процесу, який реалізує принцип зв'язку навчання з життям та формує активну й ініціативну позицію учнів [4]. Кожен образ-символ картки доповнює часовий простір письменника.

Переваги:

- картки містять різні види завдань: визначення понять, пояснення чи переказ, складання історій з використанням матеріалу, проекти, експерименти, відстеження матеріалу в практичному вимірі, формування власної думки щодо розглянутого, дискусії та судження, інтерв'ю, перевтілення, віртуальну мандрівку, дослідження національних традицій народів світу, перегляд фільмів, пости в соцмережах, складання порад для мандрівників;
- багато мотиваційних фраз або запитання, які спонукають учнів поділитися своїми думками чи

досвідом, пов'язаним із прочитаним, можливість використання на різних етапах уроку;

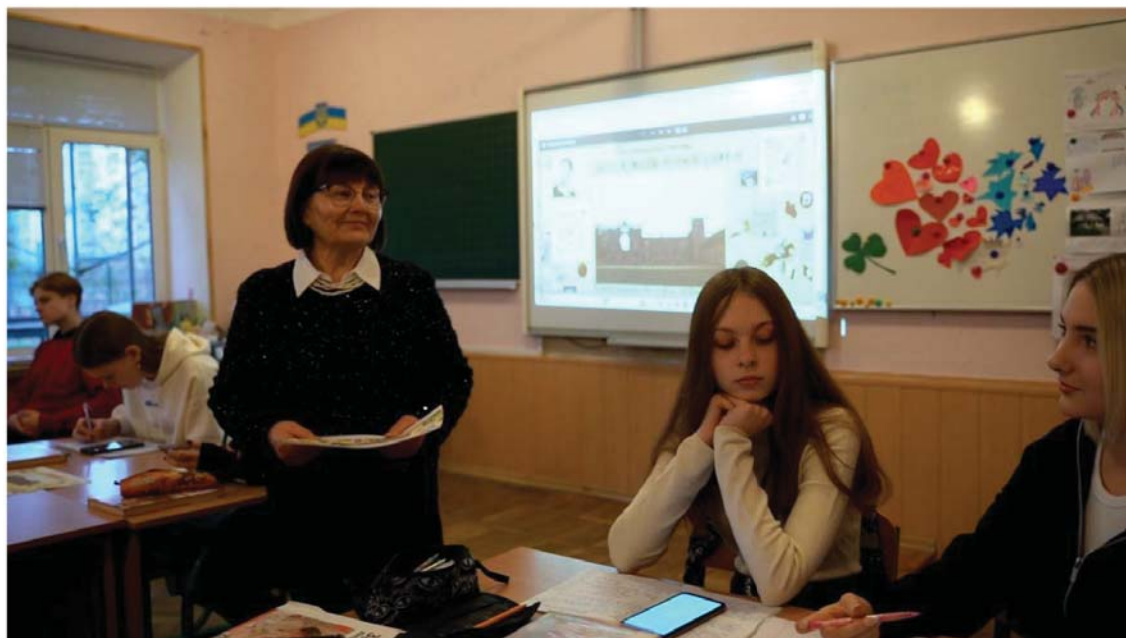
- картки є для групових завдань, де учні можуть обговорювати питання в малих групах і представляти свої висновки класу, і для індивідуальної роботи, і як домашнє завдання;
- інтерактивність. Такі картки можуть стати не тільки корисним навчальним інструментом, а й цікавою грою, яка заохочує до активного навчання та творчого мислення.
- QR-коди дають змогу отримати миттєвий доступ до будь-якої інформації з мережі «Інтернет» за допомогою смартфонів (тексту, малюнка, відео тощо) [3].

Державним стандартом базової середньої освіти визначено завдання здобувати й опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її, використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних думок, переконань, суспільних і національних цінностей [4].

«Творцем може бути кожен, якщо у нього є те, що надихає», — писав давньогрецький мислитель Платон. Тішимося, бо ми маємо учнів.

Список використаних джерел

1. <https://sum.in.ua/s/prostir>
2. http://librarychl.kr.ua/kn_in/frukty/ol-04.php
3. <https://naurok.com.ua/metodika-vikoristannya-qr-kodiv-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-329394.html>
4. <https://naurok.com.ua/post/15-priyomiv-dlya-realizaci-diyalnisnogo-pidhodu-do-navchannya-uchniv-5-h-klasiv-nush>
5. Державні стандарти | Міністерство освіти і науки України. Джерело: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>

Учитель Наталія Черняєва з учнями ліцею № 136 м. Києва

Творча лабораторія вчителя

Один із талановитих учителів нашого часу — **Василь Васильович Власюк**, учитель української мови і літератури, зарубіжної літератури вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист. Працює в Перемишельській гімназії Улашанівської сільської ради Шепетівського району Хмельницької області. Стаж роботи — 34 роки.

ДОСЯГНЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

Півфіналіст (ТОП-50) Національної премії Global Teacher Prize Ukraine — 2024.

Заступник Президента Всеукраїнського благодійного культурно-наукового фонду Т. Шевченка.

Голова організаційного комітету Всеукраїнського краєзнавчого конкурсу «От де, люде, наша слава, слава України!».

Заступник голови оргкомітету міжнародного музичного фестивалю «Заповіт».

Член журі Всеукраїнського квест-марафону «Чи знаємо ми Тараса Шевченка?».

Голова методичної спільноти філологів ЗЗСО Улашанівської сільської ради.

Член громадської організації «Інноваційні обрії України».

Автор публікацій у місцевій пресі та інтернет-виданнях.

Власні твори публікував в альманасі Хмельницької області «Південний Буг» (2023 рік).

Переможець Всеукраїнського квест-марафону «Чи знаємо ми Тараса Шевченка?» (2019 рік).

Автор методичного посібника «Сучасні особистісно-зорієнтовані підходи у вивченні української літератури» (2020 рік).

Переможець обласної педагогічної виставки «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування» (диплом III ступеня, 2020 рік).

Учасник двох фестивалів «Вчителі майбутнього» (м. Львів, 2023 та 2024 роки).

Учасник апробації підручника з інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 8 класу авторського колективу О. Ніколенко (наказ ДУ «Український інститут розвитку освіти» від 30.08.2024 №116-аг).

Автор проєктної технології «Жива книга» (паспорт технології додається).

Учасник X Всеукраїнського фестивалю педагогічних ідей імені Анатолія Фасолі «Мій особистісно-зорієнтований урок» (модерував 2 майстерки та ділився на майстер-класі власною проєктною технологією «Жива книга»).

Член експертної групи з розробки Національної стратегії освіти і науки до 2030 року.

Заслужений працівник Профспілки працівників освіти і науки України.

Нагороджений знаком Центрального комітету Профспілки працівників освіти і науки України «Профспілкова відзнака».

Нагороджений Грамотою Департаменту освіти та науки Хмельницької ОВА (2023). Обирався депутатом Берездівської сільської ради.

ДОСЯГНЕННЯ УЧНІВ ВАСИЛЯ ВЛАСЮКА
*Всеукраїнський конкурс есе учнівської та студентської молоді «Мій Шевченко»
Всеукраїнський квест-марафон
«Чи знаємо ми Тараса Шевченка?»*

Дячук Кіра — диплом II ступеня (2019 рік), Полянська гімназія.

Ліщенко Яна — диплом II ступеня (2023 рік), Жуківська філія.

Обласний конкурс «Я — журналіст»

Баланчук Юрій — III місце (2021 рік), Жуківська філія.

Обласний фестиваль читців-гумористів «Веселинка»

Баланчук Юрій — II місце (2021 рік), Жуківська філія.

Обласний конкурс есе «Слово до слова...»

Ліщенко Яна — диплом I ступеня (2022 рік), Жуківська філія.

*Всеукраїнський конкурс творчої молоді
«Срібне сяйво»*

Цимбалюк Юрій — диплом (2023 рік), Жуківська філія.

Одуха Дарина — диплом I ступеня (2023 рік), Жуківська філія.

Алферьев Самуїл — диплом I ступеня (2024 рік), Перемишельська гімназія.

*Міжнародний конкурс з української мови
імені Петра Яцика*

Алферьева Суламита — III місце (обласний етап, 2024 рік), Перемишельська гімназія.

*Відкритий марафон з української мови
(проведений ІМЗО)*

Алферьева Суламита — III місце (2024 рік), Перемишельська гімназія.

*Міжнародний проєкт-конкурс
«Тарас Шевченко єднає народи»*

Алферьева Суламита — диплом I ступеня (2024 рік), Перемишельська гімназія.

*Міжнародний конкурс
Шевченківських читань «Свобода»*

Алферьева Суламита — лауреат III ступеня (2024 рік), Перемишельська гімназія.

*Відкритий всеукраїнський арт-челендж
«Українські світочі. Тарас Шевченко»*

Алферьева Суламита — лауреат конкурсу (2024 рік), Перемишельська гімназія.

Обласний огляд-конкурс художньої самодіяльності

Алферьева Суламита — диплом I ступеня (2024 рік), Перемишельська гімназія.

ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ВЧИТЕЛЯ
ВАСИЛЯ ВЛАСЮКА

Власний ютуб-канал:

<https://www.youtube.com/@vasylvlasyuk257>

Власний блог:

<https://collagevlasyuk.blogspot.com>

Адміністратор ютуб-каналу гімназії:

<https://youtube.com/channel/UCh7rsB5Nvxg9v7XI8Siub2g?si=AJxaCeMZ2oeA1lVJ>

та сайту Всеукраїнського краєзнавчого конкурсу:
<https://ot-de-lude-nasa-slava-slava-ukraini4.webnode.page/>.

Наталія Рудницька,
учитель української мови і літератури,
зарубіжної літератури, учитель-методист,
ліцей № 17 Кам'янець-Подільської
міської ради Хмельницької області

Проектна технологія навчання «Жива книга»

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329204>

Проектна технологія навчання полягає в тому, що учні / учениці беруть участь в онлайн-зустрічах із сучасними письменниками, активно залучені до процесу організації та проведення таких заходів. Проект дає змогу кожному учневі / кожній учениці отримати індивідуальний досвід взаємодії з автором, що сприяє застосуванню особистісно орієнтованого підходу в навчанні.

Інноваційність: проект «Жива книга» є відносно новим та ефективним підходом до викладання літератури.

Інтеграція: проект поєднує в собі елементи літературознавства, інформатики, психології та інших наук.

Вікова аудиторія учнів: 5—11 класи.

Мета проекту: створити умови для безпосередньої взаємодії учнів із сучасними письменниками з метою занурення у світ літератури та усвідомлення творчого процесу народження художніх текстів.

Василь Власюк,

учитель української мови і літератури, зарубіжної літератури, учитель-методист, Перемишльська гімназія Улашанівської сільської ради Шепетівського району Хмельницької області

Вектори проекту «Жива книга»

1. **Підвищення рівня літературної компетентності:** ознайомлення учнів з різноманітністю сучасної літератури, її жанрами, стилями та тематикою. Розуміння літературних термінів, жанрів, образів.
2. **Комунікація та співпраця:** формування вміння висловлювати свої думки, вести діалог. Можливість отримати відповіді на свої запитання.
3. **Цифрова грамотність:** застосування онлайн-платформ для проведення зустрічей, створення презентацій, обміну інформацією.
4. **Розвиток медіаграмотності:** критичне ставлення до інформації, отриманої з різних джерел.
5. **Формування активної громадянської позиції:** обговорення актуальних соціальних проблем, відображених у літературі.

Реалізація цих векторів дасть проекту «Жива книга» змогу не тільки сприяти розвитку літературних

Учитель Василь Власюк з учнями й учителями Перемишльської гімназії

© Василь Власюк, 2025

Творча лабораторія вчителя

компетенцій учнів, а й сформувані в них комплексні навички, необхідні для успішного життя в сучасному світі.

Завдання:

1. Стимулювати читацький інтерес учнів до відкриття сучасної літератури, демонструючи, що письменники — це живі люди з цікавими історіями та поглядами.
2. Розширювати кругозір учнів: ознайомлювати з різноманітністю сучасної літератури та її роллю в суспільстві.
3. Розвивати в учнів навички критичного мислення: аналізувати літературні твори, формулювати власні думки та ставити запитання авторам.

Очікувані результати:

- Зростання інтересу учнів до читання та творчості.
- Поглиблення знань учнів про сучасну українську літературу та її представників.
- Розвиток комунікативних навичок і критичного мислення в учнів.
- Формування стійкого інтересу до літератури як виду мистецтва.

Партнерство:

Співпраця з бібліотеками, літературними клубами, видавництвами.

Залучення письменників до участі в проєкті.

Етапи реалізації проєкту «Жива книга»

1. Підготовка.

Вибір письменників: складіть список сучасних письменників, чиї твори відповідають інтересам ваших учнів і тематиці проєкту.

Створення робочої групи: залучіть до проєкту вчителів, бібліотекарів, батьків та інших зацікавлених осіб.

Розробка плану заходів: складіть детальний план, указавши дати проведення зустрічей, теми обговорень, відповідальних осіб.

Підготовка технічного забезпечення: переконайтеся, що у вас є все необхідне для проведення онлайн-зустрічей (стабільний інтернет, відеокамера, мікрофон).

Створення інформаційних матеріалів: розробіть анонси, запрошення, презентації для учнів і батьків.

2. Підготовка учнів.

Ознайомлення з авторами: до кожної зустрічі організуйте підготовчі заняття, на яких учні дізнаватимуться про життя та творчість письменника.

Формулювання запитань: допоможіть учням сформулювати цікаві та актуальні запитання для автора.

Обговорення очікувань: обговоріть з учнями, чого вони очікують від зустрічі з письменником.

3. Проведення онлайн-зустрічей.

Технічна підготовка: перевірте всі пристрої перед початком зустрічі.

Привітання: привітайте учнів і письменника, коротко представте учасників.

Модерація: ведіть дискусію, стежте за часом, заохочуйте всіх учасників до обговорення.

Запис зустрічі: запишіть зустріч для подальшого використання.

Підсумовування: підсумуйте основні ідеї, висловлені під час зустрічі.

4. Аналіз і оцінювання.

Збір відгуків: зберіть відгуки учнів і вчителів про проведені зустрічі.

Аналіз результатів: проаналізуйте, які цілі проєкту були досягнуті, які труднощі виникли.

Корегування плану: внесіть необхідні зміни до плану на наступні зустрічі.

5. Популяризація проєкту.

Створення портфоліо проєкту: зберіть усі матеріали, пов'язані з проєктом (фото, відео, презентації), і створіть портфоліо.

Публікація результатів: розмістіть інформацію про проєкт на сайті школи, в соціальних мережах.

Участь у конкурсах: представте проєкт на різних освітніх конкурсах.

Створення літературного клубу: після завершення проєкту можна створити літературний клуб, де учні продовжуватимуть обговорювати прочитані книги.

Організація літературного конкурсу: запропонуйте учням написати власні твори на основі матеріалів, отриманих під час проєкту.

Створення шкільної бібліотеки сучасної літератури: сформуйте бібліотеку з творами письменників, які брали участь у проєкті.

Проєкт «Жива книга» — це не просто онлайн-зустрічі, а цілий комплекс заходів, спрямованих на розвиток читацької культури учнів.

Проєкт спрямований на підвищення мотивації учнів до читання, заохочує їх до самостійного пошуку нових авторів і творів.

Кожна зустріч із письменником — це унікальна подія, яка дає учням змогу глибше пізнати не тільки літературу, а й особистість автора.

На відміну від пасивного читання, проєкт заохочує активну участь учнів: вони можуть ставити запитання, висловлювати свою думку, обговорювати прочитане.

Проєкт фокусується на сучасних українських письменниках / письменницях та їхніх творах, аби показати учням, що література — це не тільки класика, а й актуальні твори, які відображають сучасний світ.

Легкого втілення проєкту та чудових вам результатів!

Учитель Василь Власюк з учнями Перемишельської гімназії

Бібліотерапевтичне читання та бібліотерапевтичний потенціал літературних творів

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329205>

Актуальність теми дослідження, яка передбачає виявлення специфіки бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самодопомоги та формування вміння виявляти і використовувати бібліотерапевтичний потенціал літературних творів, зумовлена низкою чинників, серед яких доцільно виокремити такі:

- необхідність озброїти вчителя найбільш придатними для нього (читання), доступними й дієвими засобами психологічної самодопомоги під час війни, забезпечити психологічну стійкість та емоційну рівноваженість учителя, його спроможність зберігати спокій та адекватно реагувати на виклики епохи;
- потреба зорієнтувати вчителя на пошук літературних творів, що мають значний бібліотерапевтичний потенціал, на прагнення розширювати власний «золотий список» творів;
- важливість спрямування вчителя на ефективне послуговування бібліотерапевтичним потенціалом програмових творів української та зарубіжної літератур у процесі літературної освіти школярів для формування уявлень учнів про бібліотерапевтичне читання як засіб психологічної самодопомоги та вмінь застосовувати його у власному житті.

© Василь Шуляр, Володимир Гладисhev, 2025

Василь Шуляр,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, заслужений учитель України, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Володимир Гладисhev,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Мета та завдання. Метою статті є презентація можливостей бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самодопомоги та виявлення специфіки бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів української та зарубіжної літератур у їхній родовій своєрідності.

Для досягнення мети потрібно виконати такі завдання:

- визначити поняття «бібліотерапевтичне читання», з'ясувати його відмінність від читання, до якого звикли вчителі та учні, схарактеризувати специфіку кожного з етапів бібліотерапевтичного читання;
- виокремити провідні особистісні запити вчителя, для реалізації яких доцільно залучати бібліотерапевтичне читання;
- виявити специфіку бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів, його відмінність від естетичної цінності та історико-літературного значення творів;
- установити зв'язок між родовою специфікою літературних творів та їхнім бібліотерапевтичним потенціалом, з'ясувати особливості застосування бібліотерапевтичного потенціалу епічних, ліричних і драматичних творів української та зарубіжної літератур.

Зміст. Бібліотерапія як вплив на людину за допомогою слова відома з часів античності. Найбільш поширене значення цього поняття: «**Книголікування**, або **бібліотерапія** (з грецьк. «книголікування») — психологічна допомога, зняття душевного стресу і лікування людей, в основі якого лежить читання книжок певного змісту і тематики. Як окремий вид терапії з'явився на початку ХХ ст., хоча цілком очевидним є те, що книголікування як явище побутувало вже в середньовіччі, у будь-якому разі з тих часів є згадки окремих людей (переважно монахів), які описують зцілювальну силу, що дає читання святих книг (Святого Письма, творів святих отців), і навпаки руйнівну

силу недобрих книжок і текстів, що несуть стрес і можуть нервово виснажувати людину (чорнокнижжя)» (Книголікування: <http://surl.li/umxmg>). Слово взагалі та художнє слово зокрема мають значний лікувальний потенціал, який варто використовувати як засіб психологічної допомоги в умовах, у яких опинилось українське суспільство після вторгнення в країну агресора.

Але у випадку з класичною бібліотерапією людини, яка має особистісний запит, звертається до бібліотерапевта. Саме він обирає стратегію й тактику лікування, відповідні твори, через опрацювання яких здійснюється психологічна допомога. Ми ж пропонуємо вчителю провадити психологічну самопомогу, застосовуючи бібліотерапевтичне читання.

Теорію й практику бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самопомоги вчителя викладено в окремому посібнику (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020). Психологічна самопомога спирається на закономірності читання як форми впливу на особистість через занурення читача у світ, який створив письменник і який сприймається (на психологічно-особистісному рівні) як реальність: «Взаємодія з персонажами допомагає нам усвідомити, як і чому люди поведуться так, а не інакше в певних ситуаціях. Ці знання ми можемо застосовувати в реальному житті, що робить наше спілкування з оточенням більш усвідомленим і якісним» («Ось чому психологи радять читати щодня», 2024).

Відбувається певне протистояння реального життя, яке часто-густо психологічно й емоційно виснажує людину, та реального, але створеного в літературному творі світу, перебування в якому людина свідомо обирає з метою повноцінно зосередитися на собі, на своїх почуттях і переживаннях, оскільки читання «у сучасному світі, де нас оточує величезна кількість інформації, стресів і соціальних взаємодій... є одним із найдоступніших способів не лише розслабитися, а й глибше зрозуміти себе» та інших («Ось чому психологи радять читати щодня», 2024). Додамо: допомогти собі психологічно відновитися, зняти негатив і створити більш адекватне уявлення про свої можливості. Зрештою, якщо йдеться про вчителя — краще виконувати свої професійні обов'язки, жити повноцінним життям, позитивно впливати на учнів й оточення у важкі часи війни та випробувань.

Характеризуючи специфіку бібліотерапевтичного читання, його відмінність від читання, до якого протягом життя звикає людина, маємо визнати таке: «Оскільки бібліотерапевтичне читання передбачає своєрідну “автобібліотерапію”, протягом якої будь-яка людина взагалі та вчитель зокрема стає “сам-собі-терапевтом”, саме цілеспрямованість цього читання стає визначальним чинником результативності звернення до книги та взаємодії з нею» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 14). Тобто бібліотерапевтичне читання має цілеспрямований характер: потребу в ньому спричинює

певний дискомфорт людини, що так само зумовлює особистісний запит. І саме для усунення цього дискомфорту людина звертається до читання літературного твору.

З огляду на специфіку професійної діяльності вчителя, яка передбачає, що в його житті особисте й професійне взаємопов'язані, особистісні запити вчителя умовно можна поділити на дві групи: «професійні особистісні запити» та «індивідуальні особистісні запити». Те, що вони тісно переплетені між собою, є певною мірою природним, адже в нашому суспільстві вимоги до вчителя, його особистості та професійних якостей були та є дуже високими, що спричинює «проростання» професійного в особистості педагога.

Характеристиці обох груп запитів і кожного з них відведено значне місце в цитованій вище книзі (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 29—79). Кожен із цих запитів є важливим складником психологічної рівноваги вчителя, його емоційної стійкості. Власне кажучи, звернення до бібліотерапевтичного читання, його системне використання має перетворити вчителя на таку собі «неваляйку» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 18—21), що передбачає швидке емоційно-психологічне відновлення після неминучих для життя кожної людини «емоційно-психологічних провалів».

Системне послуговування бібліотерапевтичним читанням як засобом занурення у створений світ письменника формує в людини емоційний досвід перебування у складних життєвих ситуаціях, який вона привласнює і застосовує відповідно в реальному житті. Для цього потрібно знати, що бібліотерапевтичне читання є цілісним процесом, проте ця цілісність забезпечується низкою взаємопов'язаних етапів, кожен із яких виконує відповідну функцію, а їх послідовність відображає логіку взаємодії читача з мистецтвом слова.

Основними етапами бібліотерапевтичного читання є:

- визначення особистісного запиту, який спричиняє дискомфорт;
- обирання твору, який спроможний задовольнити цей запит;
- безпосередньо читання твору, емоційне занурення у світ, створений письменником, «проживання», перебування в цьому світі на емоційно-особистісному рівні;
- зіставлення особистісного запиту та результатів читання, виявлення відповідності особистісного запиту та результатів «перебування» у світі, що створив письменник у творі.

Провідні особистісні запити вчителя та робота з ними докладно схарактеризовані: «професійні» — «Чи на своєму місці в житті я опинився?», «Я і колеги», «Я і батьки учнів», «Я та учні»; індивідуальні — «Я і моє здоров'я», «Я відповідаю за все?» (тут розглянуті «підзапити» — «Особисті кордони та їхня роль у стосунках людини із собою та Світом» і «Питання самооцінки та її роль у встановленні “особистих кордонів”»), «Самотність: добро чи зло?», «Я і моя родина», «Я і гроші»

(Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 29—79). Точне визначення запиту дає змогу переходити до наступного етапу бібліотерапевтичного читання.

Вибір твору для читання передбачає насамперед звернення до власного читацького досвіду, до творів, що «довели» свою спроможність допомагати в певних ситуаціях. Ідеться про те, що в житті кожної людини були літературні твори, які мали важливе значення на особистісному рівні. Звичайно, це аж ніяк не «підручники життя», тому що літературні твори, на відміну від справжніх підручників, не спроможні дати одну-єдину «правильну» відповідь на питання, які турбують читача.

Проте вони справді допомагають у житті, оскільки художня література, мистецтво слова водночас є унікальним засобом збереження й відтворення морального досвіду людства (у найширшому розумінні слова), тому що кожен письменник залишає читачам результати власних моральних пошуків, свої погляди на себе, життя, людину / людей та Світ, свою концепцію взаємин «Я — Світ». Ці здобутки людства, що втілені в досконалу художню форму, є невичерпним джерелом мудрості, вони спонукають людство рухатися далі, розвиватися, підтримувати наступність у життєвих процесах — як на рівні окремої особистості, так і на рівні народів.

Твори, які протягом життя людини довели свою корисність для неї завдяки тому, що «гріють душу», людина пам'ятає та зберігає. І поступово у кожного з нас формується унікальний «золотий список» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 20) творів, які є нашим надбанням і які дорогі нам насамперед тому, що відгукуються на наші особистісні потреби, «збігаються» з нашою особистістю. Це відбувається завдяки тому, що ці твори мають бібліотерапевтичний потенціал, який ми і використовуємо в процесі читання.

Докладніше про бібліотерапевтичний потенціал розповідатимемо далі, зараз лише доцільно зауважити, що це поняття є складним і «стовідсотково» індивідуальним для кожного читача. Тому, обираючи твори із «золотого списку», ми вже починаємо процес їхнього читання, занурюємося в них, на емоційному рівні пригадуємо їхній вплив на нас, який ми відчували раніше.

На третьому етапі бібліотерапевтичного читання, коли відбувається власне читання твору, потрібно пам'ятати, що читання — це процес надзвичайно індивідуалізований, відповідно, кожна людина виробляє протягом життя свої оптимальні умови для максимально ефективного занурення у світ твору. Тому вчителю можна запропонувати лише загальні поради (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 26—27), оскільки головне завдання власне читання твору — зазнавати насолоди від «занурення» у світ, створений письменником, «максимально повно прожити в цьому світі усе, що вдасться» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 28). За цих умов власне читання літературного твору може стати для вчителя-читача максимально результативним.

На останньому етапі бібліотерапевтичного читання, який, власне кажучи, розпочинається вже у процесі читання твору, оскільки читання неможливе без аналітичної діяльності, ми зіставляємо особистісний запит, який був поштовхом до читання, та вплив читання на задоволення цього запиту. Ця безпосередня аналітична діяльність є дуже корисною, оскільки з'являється можливість ще раз подивитись і на ситуацію, що викликала особистісний запит, і на процеси визначення запиту, вибору твору та власне читання; відбувається усвідомлення процесу бібліотерапевтичного читання як особистісного.

Для більш ефективного аналізу процесу бібліотерапевтичного читання окремого твору доцільно послуговуватися таблицею (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 25):

Емоційна проблема, складність, дискомфорт, конфлікт	Подія / події (як їх бачу), що стали причиною, почуття, відчуття, які викликані подією	Яка особистісна потреба є незадоволеною

Звернення до таблиці структурує процес аналізу, робить його більш точним і особистісним. Аналітичні записи потрібно зберігати, оскільки вони стануть у пригоді як корисне джерело самоаналізу, що підвищує ефективність бібліотерапевтичного читання, робить його більш усвідомленим і результативним.

Цілком можливою є ситуація, коли під час аналітичної діяльності на цьому етапі ми з'ясуємо, що і визначення особистісного запиту, і, відповідно, вибір твору були «неправильними», що насправді запит був іншим. Але це аж ніяк не означає, що звернення до твору та занурення у створений письменником світ не були потрібними, тому що ми здобули особистісний досвід, який інакше здобути неможливо. До того ж, аналізуючи цю ситуацію, ми можемо ліпше зрозуміти себе, свої особистісні запити, особливості власної взаємодії з літературними творами.

Набутим досвідом належить послуговуватись у подальшому бібліотерапевтичному читанні, це зробить його свідомішим та ефективнішим.

Ще раз наголосимо, що наявність розглянутих вище етапів робить процес бібліотерапевтичного читання цілісним, дає змогу більш свідомо й ефективно ставитися до власної діяльності на кожному етапі.

Досвід засвідчує, що ключовим питанням організації бібліотерапевтичного читання є наявність літературних творів, звернення до яких здатне забезпечити задоволення особистісних запитів. Список творів, із якого обираємо твір для бібліотерапевтичного читання, не випадково названо «золотим», він є вкрай важливим для кожної людини, тому його нале-

жить поповнювати, додавати твори, які можуть бути корисними для забезпечення своїх запитів.

Для цього потрібно розуміти, завдяки яким чинникам літературний твір може стати для вчителя-читача саме таким, і ми назвали цю особливість літературного твору його бібліотерапевтичним потенціалом.

Кожен твір (як на об'єктивному, так і на суб'єктивному рівнях) має свої бібліотерапевтичні ресурси: «На нашу думку, під бібліотерапевтичним потенціалом літературного твору потрібно розуміти об'єктивно та суб'єктивно притаманну йому спроможність задовольнити особистісні запити, для вирішення яких людина звертається до бібліотерапевтичного читання» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 40). Ідеться про унікальний емоційно-особистісно-життєводосвідний резерв літературного твору, який для особистості має об'єктивний характер, оскільки він притаманний саме цьому твору, звернення до якого у рамках бібліотерапевтичного читання (або просто читання) підтверджувало свою результативність. Інакше кажучи, це твори, які для особистості витримали «перевірку часом» і зверненням до них у складних життєвих ситуаціях, а саме — коли в читача виникали особистісні запити, вирішення яких ставало результатом саме звернення до відповідних творів.

Зазначимо також, що в процесі визначення бібліотерапевтичного потенціалу окремих літературних творів орієнтуватися доцільно на поєднання об'єктивного й суб'єктивного начал, визначальним із яких є саме суб'єктивний складник.

Тому в «золотому списку» для бібліотерапевтичного читання можуть бути дуже різні твори — від всесвітньо визнаних шедеврів світової літератури до маловідомих текстів маловідомих авторів, адже твір до «золотого списку» кожного з нас потрапляє насамперед через наше особисте й особистісне ставлення до нього. Відповідно, і бібліотерапевтичний ресурс літературного твору є явищем суб'єктивним, особистісним, і визначальним чинником його наявності для вчителя-читача є саме особистість, хоча зазначену вище об'єктивність у рамках читацького досвіду читача ніхто не спростовував.

Водночас об'єктивний складник бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів утілено в його родовій специфіці, оскільки саме вона (на рівні літератури як мистецтва слова) визначає естетичну своєрідність кожного твору та, відповідно, особливості взаємодії читача з твором, що належить до певного літературного роду.

Найбільша «питома вага» літературних творів належить творам епічним, що зумовлено родовою специфікою епосу: «Епос (грецьк. *epos* — слово, розповідь) — багатозначний термін, який означає за літературною традицією оповідну поезію, зароджену в глибокій минувшині як форму зображення героїчних вчинків певного персонажа, важливих подій тощо (“Іліада” та “Одіссея” Гомера, ісландські саги, українські думи тощо)» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 42). Провідними ознаками епосу традиційно вважа-

ють те, що епічні твори зображують зовнішню щодо автора дійсність, є сюжетними, тобто передбачають певний перебіг подій, що формують сюжет та зумовлюють «відносини» між читачем і твором у процесі його читання.

Зазначені вище загальні особливості епічних творів у відповідний спосіб впливають на їхній бібліотерапевтичний потенціал. Насамперед важливо зазначити: завдяки тому, що епічні твори є сюжетними, перебіг подій у них приваблює читача, заохочує його до читання, невинно такої популярності набули гостросюжетні детективні твори. Спостерігати за персонажами в складних життєвих ситуаціях захопливо й пізнавально, читач разом із ними опиняється в певному середовищі, яке може бути дуже цікавим для нього. Також цей чинник підвищує інтерес до читання твору, робить його особистісно значущим для читача.

Але ж для бібліотерапевтичного читання, нагадаємо, обирають добре знайомі твори. Тому сюжет, який спочатку змушував читача приділяти основну увагу подіям і робив твір цікавим, під час «перечитання» вже не має такого важливого значення, проте в читача «виникає можливість поцінувати не зовнішнє, а внутрішнє, насолоджуватися спілкуванням зі світом, що створив письменник, повноцінно “проживати” почуття, що визначають внутрішній світ персонажів, зіставляти цей емоційний світ із власними потребами та “особистісними запитами”» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 42). Власне кажучи, якщо читач під час читання твору «знає, що буде далі», він отримує можливість відчувати себе учасником подій, «приміряти» на себе роль того чи іншого персонажа і завдяки цьому набути його емоційний досвід як особистий.

Саме через це епічні твори і становлять левову частку «золотих списків», з яких ми обираємо твір для бібліотерапевтичного читання відповідно до певного особистісного запиту.

Драма як рід літератури помітно відрізняється від епосу: «Драма (грецьк. *drama* — дія) — літературний рід, який змальовує світ у формі дії, здебільшого призначений для сценічного втілення» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 42). Описів, як в епічних творах (ремарки — це інші за своєю природою «описи»), у драматичних немає, і це значно ускладнює творчий процес драматургові, який має у своєму розпорядженні лише мовну характеристику персонажів, ремарки та «герой про героя» для створення характерів.

Але головна відмінність полягає все ж у тому, що «драматична поезія не повна без сценічного мистецтва: щоб зрозуміти цілком персонажа, мало з н а т и, як він діє, говорить, відчуває, — потрібно б а ч и т и й ч у т и, як він діє, говорить, відчуває» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 43). Саме сценічна дія стає визначальним чинником, що забезпечує цілісність драматичного твору як явища мистецтва. За такої умови вистава — це інший вид мистецтва, це принципово інші зв'язки між реципієнтом та явищем мистецтва слова, вони стають опосередкованими. Сценічна ін-

терпетація тексту драматичного твору передбачає «втручання» іншого виду мистецтва в мистецтво слова, театральні зображально-виражальні засоби є зовсім іншими порівняно з художньою літературою.

Також у розкритті характерів образів-персонажів драматичного твору значну роль відіграє драматичний конфлікт, «який постає головною пружиною розвитку дії. Відомо, що розрізняють зовнішній та внутрішній конфлікти, у першому випадку йдеться про зіткнення героя з обставинами, внутрішній конфлікт — це протиріччя характеру героя, які зумовлюють його поведінку, ставлення до інших персонажів твору, ставлення до себе» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 43). Зовнішній та внутрішній конфлікти драматичного твору можуть по-різному взаємодіяти: «Зазвичай внутрішній і зовнішній конфлікти не збігаються, ба більше, людина, яка гідно протистоїть обставинам, може не витримати внутрішніх протиріч, які зламують її» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 43). Класичний приклад — принц Гамлет.

Цей момент, з одного боку, підвищує рівень зацікавленості читача в осмисленні образів-персонажів драматичних творів у їхній складності й суперечливості, з іншого — ускладнює адекватне розуміння характерів через певну обмеженість їхньої «випираності», що зумовлено обмеженими можливостями зображально-виражальних засобів, недостатністю повноцінного (без перегляду вистави) «сценічного існування» образів-персонажів.

Водночас на читання творів, на читацьке сприйняття образів і подій не можуть не впливати образи персонажів, які нам знайомі з кіноверсій твору або вистав, і це певною мірою «викривлює» наше сприйняття тексту твору.

Зазначені вище особливості драматичних творів значно підвищують роль кожного слова, потребують «розгадування» художніх деталей: читаючи діалоги персонажів, ми набуваємо по-справжньому унікальної можливості «зануритись у психологію кожного з них, простежити хід думок і почуття, що є визначальними для людини в певних життєвих ситуаціях» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 44). Оскільки ми «проживаємо» ці діалоги разом із персонажами, у нас мимоволі формується певна модель поведінки, яка відображає наше розуміння й відчуття внутрішнього світу персонажів.

Родова специфіка драматичних творів зумовлює ефективність застосування під час бібліотерапевтичного читання такого прийому: «ми читаємо репліку в діалозі — і пропонуємо власну відповідь на питання або власний варіант продовження бесіди — власну репліку. Потім зіставляємо свій варіант із тим, який є в тексті, пробуємо з'ясувати відмінності (якщо вони є) або зрозуміти, чому саме ми запропонували цей варіант, якщо він збігається з авторським» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 44). За такої умови відбувається дуже глибока, творча особистісна взаємодія між читачем і персонажем, що значно підсилює результативність бібліотерапевтичного читання завдяки використанню родової специфіки драми.

Щодо специфіки лірики як роду літератури, варто взяти до уваги таке визначення: «Лірика (грецьк. — лірний; твір, виконаний під акомпанемент ліри — струнного музичного щипкового інструмента) — один із трьох, поряд із епосом та драмою, родів художньої літератури, у якому у формі естетизованих переживань осмислюється сутність людського буття, витворюється нова духовна дійсність, розбудована за законами краси» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 44). Ліриці притаманна підвищена емоційність, яка виникає через підвищено-емоційне звернення автора до читача / слухача.

Ця підвищена емоційність досягається завдяки концентрації почуттів / переживань в образній системі ліричного твору та наявності ліричного героя: «Ліричний герой — друге ліричне Я поета; умовне літературознавче поняття, яким позначається коло ліричних творів певного автора, форма втілення його осяянь, думок, переживань. Водночас Л. Г. не ототожнюється з поетом, з його душевним станом, він живе своїм життям у новій художній дійсності. Між ними є естетична єдність, певний естетичний ідеал, виражений у тексті віршованих творів» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 45). Внутрішній світ ліричного героя та автора твору не можуть не збігатися, але ототожнювати автора твору та ліричного героя неможливо, тому що ліричний герой — це втілення окремого естетизованого переживання автора, яке наявне як певна система образів і створює уявлення про деякі особливості особистості автора.

Підвищена емоційність лірики певною мірою знижує бібліотерапевтичний потенціал ліричних творів (порівняно з епосом і драмою), оскільки глибина переживань не спроможна створити в читача сталого привласнення досвіду перебування в певних життєвих ситуаціях, зберігаються лише почуття, емоційні реакції, які не можуть утворити поведінкову модель.

На особистісному рівні бібліотерапевтичне читання ліричних творів може бути важливим для читача, проте «його, так би мовити, “утилітарне” значення “розмивається” специфікою лірики як роду літератури, підвищеним особистісним “наповненням” ліричних творів, яке зумовлене унікальністю й неповторністю особистості поета» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 45). Незважаючи на те, що почуття ліричного героя можуть багато в чому відображати почуття читача, саме його, читача, почуття є для нього найважливішими. Людина не може жити чужими почуттями навіть тоді, коли ліричний твір ці почуття начебто «узагальнює й відкриває тобі» (інакше він не мав би відгуку в душі читача / слухача), і цей момент «розмиває» бібліотерапевтичний потенціал ліричних творів.

Підсумовуючи, зауважимо, що родова специфіка кожного з творів поєднується з особистісним запитом учителя-читача, що і забезпечує бібліотерапевтичний потенціал будь-якого епічного, драматичного та ліричного твору.

Висновки. Розгляд проблем специфіки бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самопомогі та бібліотерапевтичного потенціалу

літературних творів дає змогу зробити такі основні висновки:

- бібліотерапевтичне читання є специфічним процесом звернення читача до книги, визначається особистісними запитами, передбачає вибір відповідного твору, безпосереднє читання твору, емоційне занурення у створений світ письменника, що дає читачеві нагоду для привласнення емоційного досвіду перебування в певних життєвих ситуаціях, а це забезпечує можливість психологічної самодопомоги через бібліотерапевтичне читання;
- особистісні запити вчителя умовно можна поділити на «професійні особистісні запити» та «індивідуальні особистісні запити», які тісно переплетені між собою завдяки специфіці професійної діяльності вчителя, проте кожна група запитів є особливою;
- бібліотерапевтичний потенціал літературних творів є об'єктивним, оскільки художня література як мистецтво слова — унікальна форма збереження й ретрансляції морального досвіду людства в явищах мистецтва слова, проте він також є суб'єктивним явищем, тому що кожна людина серед багатьох творів для свого «золотого списку» обирає лише ті, які набувають важливого значення саме для неї; збагачення «золотого списку» творів відбувається постійно і відображає особистість читача, розвиток цієї особистості та її морально-естетичні цінності;
- об'єктивний складник бібліотерапевтичного ресурсу літературних творів визначається їхньою родовою специфікою, оскільки епічні, драматичні та ліричні твори різняться характерними засобами створення, що викликає своєрідну взаємодію «твори — читачі», саме тому родову специфіку літературних творів потрібно врахо-

увати, коли вчитель-читач здійснює бібліотерапевтичне читання кожного з творів.

Перспективи дослідження проблем бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самодопомоги вчителя та бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів, на нашу думку, полягають у:

- вдосконаленні взаємозв'язку між етапами бібліотерапевтичного читання через застосування більш чіткого визначення специфіки кожного з них, реалізацію його потенціалу, що спроможне підвищити рівень психологічної самодопомоги у процесі бібліотерапевтичного читання;
- створенні методичних рекомендацій щодо організації процесу бібліотерапевтичного читання для вчителя-читача з урахуванням індивідуального підходу та його особистісних інтересів;
- написанні низки праць із виявлення бібліотерапевтичного заряду класичних творів української та зарубіжної літератур, що має забезпечити підвищення інтересу учнів до вивчення навчального предмета, до літературної освіти, зацікавити їх можливістю здійснення психологічної самодопомоги через бібліотерапевтичне читання.

Список використаних джерел

1. Гладішев В. В., Гладішева С. О. Бібліотерапевтичне читання — інструмент психологічної самодопомоги вчителя / В. В. Гладішев, С. О. Гладішева. — Миколаїв : Вид. відділ ОІППО, 2020. — 96 с.
2. Книголікування. — Режим доступу: <http://surf.li/umxmg> (дата звернення — 23.12.2024 р.).
3. Ось чому психологи радять читати щодня. — Режим доступу: <https://ukr.media/psihologiya/462659/> (дата звернення — 24.12.2024 р.).
4. Шуляр В. І., Гладішев В. В. Бібліотерапевтичний потенціал літературних творів / В. І. Шуляр, В. В. Гладішев // Вересень. Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. — 2022. — № 1. — С. 38—49. DOI:<https://doi.org/10.54662/veresen.1.2022>

Учні та учениці Нової української школи. Сучасне фото

Лідія Мацевко-Бекерська,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури, Львівський національний університет імені Івана Франка

Світ у книзі / книга у світі: герменевтичний простір дитячого читання

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329210>

Розмови та дискусії про сучасну літературну освіту безпосередньо пов'язані та значною мірою зумовлені проблематикою читання як цілісного феномену. Складний комплекс чинників, що впливають на читання як процес, дають підстави окреслити контури горизонту, в якому розгортаються психолого-педагогічні, нейрофізіологічні, когнітивні, літературознавчі, методично-дидактичні дискусії.

Читання однаково належне до філології (через природу і сутність явища) та низки психолого-педагогічних дисциплін (через форми ідентифікації та прийоми реалізації явища), тому опиняється в центрі глобального процесу новітньої гуманітаристики, позаяк є важливим елементом калейдоскопу вражень, намірів, міркувань, пропозицій у системі наукового дефініювання. Сучасний етап активної методологічної трансформації характеризується окресленням тенденцій розгортання й конкретизації дослідницької логіки суголосно із провідними акцентами сприймання та осмислення дійсності. Зокрема, наростає зацікавлення метамодернізмом, позиціонованим як домінуючий настрій сучасної епохи. Філософія та методологія новочасного наукового дискурсу перебуває на етапі термінологічного визначення, тривають активні дискусії про природу, сутність і специфіку метамодернізму. Читання має бути вписане в парадигму гуманітаристики, отож йому належить важливе місце у визначенні етико-естетичних, світоглядних, ціннісних маркерів новітньої культурно-історичної

доби, а також у формуванні якісно іншого освітнього середовища в дискурсі читання — читання зі сторінок книги чи з екрана девайса.

Свого часу Умберто Еко сформулював актуальне питання «Чи поглине комп'ютер книжку?». Одного разу над цим замислившись, дослідник продовжив та розгорнув дискурс. На особливому мислетвірному аспекті читання У. Еко та Ж.-К. Кар'єр зосередилися у розширеному інтелектуальному діалозі-дискусії з напівіронічною назвою «Не сподівайтесь позбутися книжок»: «Питання полягає радше в тому, як зміниться внаслідок читання з екрана те, до чого ми раніше бралися, гортаючи сторінки. Що ми здобудемо з цими новими білими книжечками, і — насамперед — що ми втратимо?» [Еко, Кар'єр, 2015, с. 6]. Розмірковуючи про природу й сутність книжки, Умберто Еко шукає можливі відповіді на своє запитання: «Чи зникне книжка з тієї причини, що з'явився інтернет? Свого часу я про це написав <...> можу хіба що звернутися до уже написаного раніше. Ніхто й не помічає, бо немає нічого невідомішого за уже надрукований текст <...> Завдяки інтернету ми повернулися в еру текстів. Якщо раніше ми думали, що увійшли в цивілізацію візуального образу, то комп'ютер повернув нас до галактики Гутенберга, і тепер усі відчувають зобов'язання читати. Для читання потрібен носій тексту» [Еко, Кар'єр, 2015, с. 15]. Отож феномен читання невіддільний від феномену книжки і процес читання має в будь-який спосіб синхронізуватися з феноменом книжки як складним соціокультурним явищем. І читання, і книжка потенційно розгортають невичерпний калейдоскоп питань і — ще більший — відповідей. Для освітнього дискурсу метафора «стосунків» сторінки й екрана набуває особливого значення, позаяк покоління «альфа» (діти, народжені після 2015—2017 років) належить вже не до межової, переходової доби формування цифрового суспільства, радше до чітко виявленого постцифрового — юні читачі втілюють принципово іншу якість свідо-

мості, що навчається, адже будь-який пристрій (носії інформації) становить не окремий сегмент у комплексі впливів та мотивів до розвитку й саморозвитку, а своєрідне продовження особистості дитини (навіть у досить обмеженому просторі життєвого досвіду). Так, читання дедалі переконливіше свідчить про виконання своєї місії в поєднанні людинознавчого й людинотворчого аспектів, при цьому духовнотворча природа цього феномену домінує і спрямовує фахові зусилля кожного дослідника літератури та її місця в освітньому процесі.

Реальність освітнього простору на завершення першої третини ХХІ століття свідчить, що дискурс цифровізації став усеохопним, що низка візуальних динамічних переваг істотно змінює освітній процес назагал, інтелектуально-емоційну діяльність кожного його учасника. Захоплива гейміфікація, яскравий дизайн, різноманітний вміст платформ, ресурсів тощо стали органічною частиною як шкільного життя, так і світу дитини поза школою. Попри значні здобутки в оволодінні технологіями, попри вільне (почасти — довільне) поводження з девайсами дедалі актуальнішими стають важливі аспекти освітньої стратегії. Скажімо, відзначаємо значне зниження мотивації до читання, складнощі з концентрацією уваги, проблеми з умінням працювати з інформацією, запам'ятовуванням, її критичним осмисленням і використанням, розвитком практичних навичок.

Особливу увагу варто звернути на комунікативні вміння та формування ціннісних орієнтацій. Тим паче, що в час Великої визвольної війни читання стає не лише дієвим засобом навчання, розвитку, виховання, а й інструментом мотивації до активної діяльності, прийомом інтелектуального, емоційного, психотерапевтичного впливу для поколінь, що навчають і навчаються в укріттях, між сповіщеннями про повітряну тривогу, трагічно чи драматично змінюючи адреси проживання, опиняючись у незнайомих чи невласливих для себе ситуаціях і обставинах. Читання маркує горизонт у світосприйманні дитини-школяра, структурує мислення, розвиває уяву, пропонує конструктивні ідеї у рецепції та інтерпретації світу. Задля осмислення принципово іншої якості читання варто також міркувати над можливостями об'єднати читацькі й цифрові компетентності, а далі — над варіантами методичних модифікацій роботи з художнім текстом.

Повертаючись до міркувань Умберто Еко, відзначаємо, що світомислення зазнає істотних змін через те, що сторінку книжки замінив екран гаджета. Стрімкий розвиток технологій (як уважають фахівці, настала епоха Web 4.0) позначився на тому, що і як люди читають, обмінюються інформацією та її розумінням. Суголосно з новими реаліями змінилися як підходи до принципів, методів, форм, засобів навчання, так і візія освітньої стратегії назагал. Має рацію Марія Зубрицька, кажучи, що «Homo legens (людина, що читає), який став невід'ємним атрибутом homo sapiens і homo ludens, є яскравим свідченням унікального впливу книжної культури на розвиток

людського інтелекту, людських здібностей, людської уяви, усієї людської цивілізації. Завдяки достеменному аналізу конгломерату ідей, проблем, досліджень, пов'язаних із homo legens, або, інакше кажучи, за допомогою відповідей на запитання: хто читав? що саме читали? як читали? — можна було б зробити панорамнішими та глибшими студії не лише з культурної антропології, а й зі світової історії, історії культури та літератури, мовознавства, історії театру, філософії тощо» [Зубрицька, 2004, с. 20]. У новому світі (де концептуальний зміст поняття «новий» вже є довершеним фактом, тому може графічно уникати лапок для метафоризації значення) триває багатосотлітня (принаймні від 1440 року) традиція читання і ключове питання залишається тим самим: «наскільки ми сьогодні спроможні, як і дві тисячі років тому, формувати не тільки візуальну, але й візійну культуру світосприйняття, як і навчитися мудрості староримського принципу *animo videre* — бачити душею» [Зубрицька, 2004, с. 25]. Таким чином, читання візуалізує культуру — не лише як інструмент навчання-розвитку-виховання, але (передусім) як простір розростання глибоких традицій світосприйняття, світорозуміння, метанавичку самоідентифікації в нових (=інших) реаліях, про які ми мало знаємо, однак які, суголосно метамодерністичному настрою, відчуваємо та переживаємо.

Культура читання синхронізується із субкультурою інтернету й цифрових технологій, що дедалі активніше вкорінюються у повсякденному житті та діяльності людей. Сучасні учні постійно перебувають в цьому складному середовищі переплетіння традиційного і нового, домінування інформаційних технологій спричиняє вибір на користь комп'ютера як основного джерела інформації, ключової розваги, базового середовища спілкування і взаємодії, можливості реалізації своїх зацікавлень та вподобань. При цьому незаперечна користь і переваги девайсів затемнюються тим, що учні не сприймають їх цілісно, зосереджуються лише на аспекті розважальності, оминаючи важливе-цінне-корисне. Натепер увиразнюється методичний виклик: як гармонізувати цифрові технології у процесі становлення цілісної особистості, здатної до саморозвитку, до формування критичного мислення та готовності до самонавчання? Класичний принцип Жуля Верна «навчати розважаючи і розважати навчаючи» набуває якісно нового змісту, маркує новий освітній горизонт.

Слід відзначити принципову трансформацію у методиці читання. На зміну базовому акценту стратегії читання — формування умінь читати, розуміти та обмірковувати текст — домінуючі позиції починає посідати потреба інтегрувати інформаційні технології в кожен окремий етап освітньої діяльності. Це зумовлює актуальність наукового, методичного, практичного дослідження можливостей і перспектив цифрових технологій у процесі розвитку читацьких компетентностей, а далі — культури читання назагал. Реалізація концепції Нової української школи

відбувається в активному творчому пошукові дієвих форм та методів, застосуванні цифрових технологій та засобів, за допомогою яких школярі навчаються за діяльнісним підходом, що передбачає не лише здобуття знань, а й формування наскрізних умінь та ключових компетентностей. Інтеграція тексту і тексту (книги і екрана) є відкритим і перспективним полем для творчого вчителя, який зосереджується на тому, щоб навчити своїх учнів «бачити душею».

Феномен читання здійснюється у триванні поколіннєвого полілогу в освіті. Учителями натеper уже є люди, в чиєму дитинстві стрімко збільшувалося число користувачів мобільними пристроями, розросталися соціальні мережі, цифровізація «росла» і «дорослішала» разом зі становленням особистості. Це покоління є одночасно учнями традиційної школи, випускниками цифрової школи і педагогами-практиками постцифрової школи. Трансформація когнітивної діяльності, способів ухвалення рішень, алгоритмів здобування та використання інформації засвідчують якісну зміну освітнього середовища. Постає питання у результативності, оптимальності організації, гармонійності взаємин всередині системи, що є питанням для осмислення, оцінки та аналізу в перспективі. Когнітивна специфіка пізнавальної діяльності учня початкової школи виявляється в тому, що він вміє збільшувати-зменшувати екран в однорічному віці, у дворічному — користуватися камерою, у трирічному — завантажувати відео на ютубі. Проблема пошуку інформації вже не є проблемою у властивому значенні цього слова («те, що треба вирішити»), читання вже не ототожнюється з кількогодинним перебуванням у бібліотеці чи навіть із гортанням сторінок. Учень початкової школи обирає принципово інші сенсорні канали: віддає перевагу «побачити» і «почути», витісняючи на маргінес «прочитати». Отже, діалог свідомостей змінює свої контури, далі — свій зміст, а далі трансформуються смисли. Як зазначають науковці, описуючи загальний портрет школярів, «вони значно менше рухаються, ніж їх однолітки попередніх поколінь. Їм притаманне прагнення скоріше стати дорослими, відірватися від родини, відчувати всі “переваги” дорослого життя. Вони “живуть” у соціальних мережах, там іде жваве спілкування, там визначається статус особистості, там відбувається процес соціалізації» [Зеленов, 2018, с. 48]. Така характеристика цілком відповідає «вписуванню» покоління учнів у сучасну епоху. Справді, епоха інформаційної революції вирізняється тим, що «знання, інформація, інтелект не лише актуалізують свій статус у системі суспільної життєдіяльності, але й постають у ролі його головної рушійної сили» [Жижек, 2013, с. 3]. Наразі формується новий/наступний етап — постцифрового суспільства, коли технології набувають нових якостей і значно впливають на всі аспекти життєдіяльності людини, в тому числі (або й передусім) на освітній дискурс.

Водночас щоденна практика спілкування з учнями, тривалі спостереження за їхньою пізнавальною діяльністю особливо увиразнюють проблему читан-

ня в метамодерному світі. Вправні користувачі найсучасніших технічних пристроїв (носіїв інформації) є особливо чутливими в емоційних проявах (подібно до головного героя роману Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько», Оскара Шелла, охарактеризованого як «емоційнотливий»). Поступово втрачається тотальне прагнення до віртуалізації життєвого простору, натомість наростає зацікавлення найрізноманітнішими формами міжособистісної взаємодії. Читання поступово змінює «соціокультурний» статус, дедалі активніше фокусуючи увагу учнів на художньому тексті в його традиційному форматі.

Актуальною продовжує бути метафора Маргарити Славової — «Попелюшка літератури», якою дослідниця послуговується для означення суті інтерпретаційного формату одного із найбільш складних явищ літератури. Власне дитяча література щораз помітніше кореспондується з інтересом дослідників, однак це відбувається класично і традиційно: передусім текст, а згодом його рефлексія з подальшими аналітичними візіями. З одного боку, справді слід звернути увагу на похідні від «дорослої» літератури концепції дослідження тексту, адресованого дітям, з другого — важливими й вагомими є саме об'єктивні чинники, що зумовили статус літературознавчих стратегій. Почати з візуальної термінології: дитяча література — «доросла література»; література для дітей — «література для дорослих», і пересвідчимося, що метафоризація терміна *література* відбувається традиційно («так прийнято»), хоча сам факт визнання дитячої літератури передбачає наявність опозиції. Залежно від аналітичної домінанти розгортається і літературознавча риторика, у якій оприявнюються як загальнокультурні (естетична свідомість, центр чи маргінальність культури), так і психологічні (особа як творець і як споживач) або інтерпретаційні (через дидактичний чи своєрідно рецептивний аспект) категорії. Саме термінологія дає змогу найбільш чітко виявити актуальні на сьогодні шляхи простування дослідницьких технологій. Так, на думку Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка, «дитяча література — література, творена безпосередньо дітьми» [Гром'як, 1997, с. 203]. Засадничо іншою є позиція Е. Огар, яка вважає, що «терміном дитяча література можна позначати сукупність словесних творів художнього і нехудожнього характеру, адресованих дітям різних вікових категорій і створених з урахуванням специфіки дитячого сприйняття» [Огар, 2002, с. 9]. Одночасно із визнанням того, що термін «дитяча література» функціонує досить активно, позначаючи певний масив текстів, що конституює середовище розвитку і виховання дитини», О. Папуша переводить багатоаспектність явища у сугото теоретичну площину, розглядаючи дитячу літературу «не як множину емпіричних фактів, об'єднаних навчальною і виховною функціями, а як специфічну модель літературної комунікації, де інтегруючим фактором виступає розповідний режим повідомлення» [Папуша, 2004, с. 1]. Отже,

маємо констатацію факту — у загальнолітературному просторі існує та його складова, що адресується категорії реципієнтів за певними параметрами відповідності, що вирізняється очікуваними інтерпретаційними настановами, що повинна зближуватися із канонічними наративними технологіями. Однак цілком об'єктивною є теоретична поліваріантність у царині дитячої літератури, позаяк не тотожними є вихідні спонуки для дослідження. З культурологічної позиції необхідно зосередитися на своєрідності закладення у тексті глобального світоглядного коду й способах його сприймання-осмислення-інтерпретації. Рецептивна естетика, спираючись на психологічний аспект, акцентує увагу на дискурсі дитинства як осерді специфічної субкультури. Має рацію М. Славова у сподіванні перетворення дитячої літератури на «чарівне дзеркало», яке показує літературні явища із невідомої та несподівано цікавої точки зору» [Славова, 2002, с. 16]. Щоправда, на рівні художньо-естетичної та онтологічної рефлексії континуум особливо белетристики, адресованої дітям, наповнюється текстами універсального змісту: як за проблематикою і морально-етичними категоріями, так і за теоретично-поетикальною складовою. Власне у мікромасиві дитячої літератури помітним є розвиток так званої інтелектуальної прози, яка однаково продуктивно належить і «дорослому читачеві», і «читачеві-дитині». Скажімо, повісті та романи В. Голдінга, Ю. Гордера, Дж. Роллінг, К. Нестлінгер, будучи адресованими дітям, спричиняють різнопланові за формою та змістом дискусії мистецько-методологічного плану в сучасному літературознавстві. Дитяча література не лише інтегрує дитячу рецепцію та дорослу інтерпретацію, а й демонструє спроможність аналітичних концепцій витлумачити мистецько-словесний феномен із семантикою «інший».

Визнане екстраполювання дитячої літератури на філософію, мистецтво, педагогіку, психологію, історію, філологію тощо дає змогу диференціювати літературознавчі міркування за окремими напрямками, зокрема — психологічним, культурологічним і методичним. Особистісно-психологічний дискурс дитячої літератури спирається на константи рецептивної естетики. На думку В. Ізера, «сходження в одній точці тексту і читача започатковує екзистенцію літературного твору, і це сходження ніколи не можна точно передбачити, але завжди воно повинне залишатися можливим для здійснення, оскільки не ідентифікується ні з текстуальною дійсністю, ні з індивідуальними уподобаннями читача» [Ізер, 2001, с. 349]. Масив текстів для дітей потребує коригування такого підходу. За визначенням і своєю суттю дитяче сприймання саме тим і складне, що найбільше вдається до потенційного передбачення, до цілком добровільного позиціонування із авторською настановою. Звичай дійсність тексту органічно входить у дійсність свідомості, заповнюючи вакуум досвіду, а тому естетична вага дитячого читання має випереджувальний характер. Хоч якими звичними видавалися б кліше

«книга — джерело знань», «книга — основа мудрості», «книга — перший учитель», їх істинність не викликає сумніву. Словесно-образні конструкції тексту набувають у свідомості читача-дитини особливої пластики й динамізму, спонукають до активного синтезу «свого» і «чужого» досвіду, причому останній домінує. З погляду залучення до співтворення естетично значущого цілого найбільш вдячною є парадигма саме дитячого читання. За спостереженням М. Зубрицької, «якщо homo legens не прагне активно набувати досвіду текстуального світу і привласнювати його — тобто відмовляється бути співучасником процесу гри, — то він однозначно перетворюється на пасивного спостерігача чи споживача» [Зубрицька, 2004, с. 302]. Дитина тривалий час ідентифікує себе з автором, а світ твору — якщо не з абсолютно оприявненим середовищем, то з цілковитою ймовірністю такого буквального реалізму. Невипадково кліше найархаїчнішого літературного жанру — казки — є варіативно продуктивним у дитячій літературі та «дорослій» масовій літературі. Динамічна гнучкість сюжету, життєва адекватність, «населення казки», обов'язково шасливе закінчення як очікувана, а тому гармонійна розв'язка конфлікту — ці та деякі інші чинники роблять художній текст привабливим для адресата з обмеженим особистим досвідом. Проста формальна конструкція доносить максимально зрозумілу систему значень, і щораз нові модифікації пізнавально-етичних смислів додають не лише прикладного досвіду, а що значно важливіше — досвіду психологічної адекватності.

Через поляризацію об'єктивно та суб'єктивно зумовлених опозицій дитяча література увиразнює інтерпретаційний конфлікт: один текст у сприйманні дитини і дорослого має відмінні проєкції. Для дитини важливою є подія та її результат, а для дорослого — змістонаповнення події, причому її причини та спосіб розгортання є значно важливішими, ніж очікуваний позитивний фінал твору. Те, що для дитини як пре-особистості є світом реального, а тому привласненим, для дорослого виглядає способом відмежування реального від тієї частини художнього світу, що у певний час необхідна особистості для навмисного створення ілюзії власного психологічного комфорту. М. Зубрицька позначає точку збігу рецептивних стратегій поняттями «читання-відпочинок», «читання-заспокоєння», «читання-втеча». Для людини правдива життєва реальність водночас може набути ознак тотальної агресивності, і тоді вона переорієнтує свою естетичну потребу на стереотипи тріумфу позитиву. Можливо, тому феномен саги про Гаррі Поттера набув формату глобальної дискусії, що в царину канонічного дитячого жанру втрутилася рецепція авторитетного читача. Варто погодитися із тим, що «з усіх видів людського досвіду, мабуть, лише мрії та фантазії — а література є однією з форм їхнього втілення — дарують нам простір абсолютної свободи. Тобто література для читачів — відповідник свободи і необмежених можливостей вільної гри з правилами і без правил, а часто і всупереч здоровому глузду» [Зубрицька, 2004, с. 304].

Архітектоніка тексту для дітей психологічно спирається на спосіб і мету читання. Дитина від очікування через долучення до світу твору і аж до фіналу перебуває в гармонії з подіями — тому її інтерпретація змісту значною мірою залежить саме від авторської настанови. Диво, чародійство, фантастика, містика — елементи її читацького горизонту, а тому світоглядно-філософська і морально-етична площина опосередковано впливають на цілісність й адекватність естетичного досвіду. Тобто візуальні маркери є домінуючими. Сприймання того самого тексту дорослим читачем є кардинально іншим. Від анотації до графіки фінального абзацу реалізується компетентне читання. Ілюзія всезнання про текст, його концепти і ймовірний вплив вивисуються над світом твору і тенденційно навантажують його «чужими» позитивами чи негативами — естетично вартісною є не задумана автором комунікація досвіду, а саме індивідуальна трансформація істини у слові. Одним із найбільш яскравих свідчень відмінності інтерпретаційних проєкцій того самого твору є досить короткотривала, однак емоційно гостра дискусія про популярну в підліткових читацьких колах сагу, коли відбувалися спроби трансформувати «поттероманію» у «поттерофобію». На конкретному літературно-мистецькому феномені споларизувалися читацькі стратегії, однією із домінантних ознак яких є властиво різний рівень досвіду, а тому — неоднакова рецептивна настанова. На думку В. Ізера, «активність читання можна схарактеризувати як вид калейдоскопу перспектив, пре-інтерпретацій та спогадів. Кожне окреме речення вміщує “попередній огляд” наступного і формує “видошукача” того, що вже прочитано» [Ізер, 2001, с. 353]. Художня дійсність літературного твору для дорослого постає як доповнення вже наявного життєвого досвіду, в якому переважають практичність та реалізм. У наведеній формулі активності читання значно більше «спогадів» та «видошукачів прочитаного», а тому інтерпретація тексту максимально ускладнюється, поглиблюється: що ширший горизонт реально побаченого, то вужчим є горизонт ймовірно уявленого. Калейдоскоп дорослої свідомості визначально заповнений, і тому нова естетична інформація лише формально може називатися новою. Дитяча ж психіка набагато гнучкіша й динамічніша, і кожен момент сприймання збігається із заповненням сегмента-вакууму в калейдоскопі знання про дійсність.

Загальновідомим є вислів Астрід Ліндгрєн: «Чому я пишу для дітей? Всупереч моєму вікові я відчуваю, що в моїх грудях б'ється серце семирічної дитини». У свідомості дитини переважає перспектива, а не спогад; її інтерпретація тексту є безпосередньою, альтруїстичною як щодо автора та його героїв, так і щодо самої себе. Оскільки письменник, пишучи для дітей, заздалегідь визначає рівень інтелектуально-естетичного досвіду свого адресата, саме дитяча рефлексія може вважатися об'єктивною, тобто максимально адекватною художньому задумові. У дитячій

літературі представлення осіб, речей, подій, явищ є предметним, конкретним та однозначним; поле «домислювання» зумовлене радше віком читача, а не потенційними смислами твору.

Принципово різною є інтерпретаційна настанова самого процесу читання: «ми можемо уявляти тільки те, чого тут (у творі) немає, написана частина тексту подає нам інформацію, а ненаписана — дає нам можливість уявляти речі» [Ізер, 2001, с. 356]. Отже, текст, адресований дитині, передбачає обмеженість досвіду, і саме тому зусилля автора концентруються на тому, щоб уявлення стосувалося написаного, висловленого буквально чи зумовленого контекстом. Рецептивна відмінність таким чином може бути ототожнена із об'єктивною психологічною відмінністю: для читача-дитини художній текст і світ цього тексту нерозривно єдині, а тому певний рівень компетентності дитини визначає цілковиту відповідність написаного та прочитаного; для читача-дорослого кожен наступний літературний твір постає в очікуванні нових кодів універсальних значень. Власне цим частково зумовлений «конфлікт інтерпретацій» щодо сучасної літератури для дітей.

Отже, дитяча література є формою психологічного діалогу: дитина отримує інформацію, освоює морально-етичний, світоглядний, поведінковий канон, дорослий перевіряє власні життєві стереотипи. М. Славова, цитуючи французького дослідника Марка Соріано, стверджує: «література для молоді є історичною комунікацією (тобто обмеженою у часі і просторі) між дорослим, який говорить і пише, та рецепієнтом-дитиною, яка протягом певного часу володіє лише частково досвідом та лінгвістичними, інтелектуальними, емоційними та іншими структурами, характерними для дорослого віку» [Славова, 2002, с. 13]. Як бачимо, літературознавці досить обережно ідентифікують своєрідність дитячої літератури, бо фактична обмеженість загальних знань та умінь не перешкоджає повноцінному естетичному спілкуванню різних поколінь, спілкуванню, опосередкованому художнім твором. Невипадковим є факт подвійної адресації найбільш помітних та авторитетних текстів з кола дитячого читання. Безсумнівно і цілковито щирим є інтерес дорослих до казок Г.-К. Андерсена, романів Дж. Р. Толкієна, В. Голдінга, П. Треверс, Л. Керролла, Вс. Нестайка. Очевидно, саме психологічна складова допомагає з'ясувати природу такого інтересу. Адже комунікування інформації суто дитячого безпосередньо-універсального розуміння, для якого характерні довіра та категоричність оцінок, є вагомим для перегляду чи навіть трансформації усталених морально-естетичних поглядів. Властиво текст стає каноном комунікації і оптимальним способом досягнення психологічної гармонії — стирання не лише візуальних ознак «конфлікту поколінь», а й самої його суті.

Важливим концептом для розуміння специфіки дитячої літератури є більше психологічний, ніж власне мистецький критерій — авторитет: його предметне

втілення у тексті й безпосереднє сприймання. Дитина ототожнює значущість твору із харизматичністю героя, здебільшого однозначно акцентує тематичне поле і часто підсвідомо форматує власну поведінку. Натомість дорослий намагається за зовнішніми атрибутами відшукати універсальну символіку, інколи знакової природи набувають речі або явища цілком звичні. Масив інтелектуальних компетентностей створює ілюзію всезнання у свідомості дорослого, а тому рівень винятковості особи, втіленої у творі, зумовлює пропорційно адекватний герменевтичний конфлікт. Можливо, саме через відмінності у засадничих принципах сприйняття і розгортається дискусія щодо естетичної маргінальності дитячої літератури.

Максимального впливу на свідомість дитини-читача можна досягти в комплексі «актуальна тема — життєподібний персонаж — доступна мова — зрозуміла емоційність і проблематика». Послугуючись такими засобами, дитяча книга домінує над адресатом, заповнює горизонт його досвіду якщо не панорамами малюнками, то їх завершеними фрагментами. Однак те, що позитивно кореспондується із обмеженим колом знання-розуміння у свідомості дитини, спричиняє виникнення багатьох питань, сумнівів або заперечень у компетентного читача. Дорослий прагне до паритетного діалогу навіть із мистецьким феноменом, позаяк хоче побачити рефлексії себе як особистості. Дитина лише формує свою особистісну сутність, і тому присутність інтерактивного співрозмовника є конче потрібною не так для сумування чужих індивідуальних здобутків, як для власного морального розвитку. Тобто певні відкриття стереотипів мислення чи поведінки мало ідентифікуються із «культурно іншим світом» (Г. Яусс) — вони гармонійно увиразнюються завдяки текстовим структурам, але як самозначущі та самодостатні. Через постулат впливу встановлюється соціальна функція літератури, оскільки з боку читача-дитини нема засобів і мотивів для перешкод успішної передачі попереднього інтелектуально-естетичного досвіду. Вершинні літературні явища, адресовані дітям, відцентровані від універсальних цінностей та глобальних проблем, мають персонального адресата і неперехідний, позачасовий читацький та дослідницький резонанс. Ймовірним поясненням цього може бути особистісне втілення усталених моральних норм, які не вивисуються над дитиною, а пропонують крокувати поряд.

У пошуках істинних критеріїв у теоретизуванні щодо дитячої літератури не можна уникнути традиційних термінологічних опозицій, як і нерозривних зв'язків художніх явищ із педагогікою, психологією. Естетична вартість також є критерієм досить умовним і значно суб'єктивним, а тому лише частково дозволяє конкретизувати особливості дитячої літератури. Схоже на те, що герменевтична парадигма принаймні на рівні сприйняття тексту як цілісності здатна вивести світ художнього твору для дітей на аксіологічну значущість. Рецепція істини є надіндивідуальною, зі сторінок книги дитина органічно при-

власнює загальний досвід, вступає в поліваріантну гру з навколишнім світом та модифікаціями свого життєвого простору. Отож порівняння дитячої літератури з Попелюшкою може започаткувати «метафоричний ряд», у якому цілком аргументовано поведеться дискусія стосовно того, що дитяча література є Ментором словесного мистецтва — і на користь цієї тези свідчить не лише етимологія самої літератури, а й факт дитинства як категорії рецепції та аспект світобудови.

Отже, психологічні чинники дають змогу визначити деякі концептуальні ознаки дитячої літератури, особливості її поетики, можливості «вписування» реального світу в художній текст і — назворот — художнього тексту в контури дійсності. Водночас, орієнтуючись на специфіку дитячого сприймання, варто пам'ятати про особливу предметну значущість тексту, а тому — про відповідальність за перспективу втілення живо описаного у будь-який прояв реальності. І. Франко переконував, що дитина-читач — суб'єкт особливої культурної комунікації, що «всьяке терпіння дитячої душі не тільки таке ж болюче, як і дорослої, але ще до того шкідливе для їх дальшого розвою» [Франко, 1900, с. 5]. Отже, привабливість дитячої книжки визначається дорослим критиком і поціновувачем, але неодмінно заради морального, інтелектуального, дидактичного комфорту власне дитини з урахуванням усіх особливостей читання — рецепції — інтерпретації.

Список використаних джерел

1. Еко У., Кар'єр Ж.-К. Не сподівайтесь позбутися книжок. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 256 с.
2. Жижко Т. А. Філософія академічної освіти : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 404 с.
3. Зеленов Є. Цифрове покоління: ризики, переваги, засоби взаємодії. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. Т. 5. № 86. С. 46–56.
4. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. Львів : Літопис, 2004. 352 с.
5. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 2001. С. 349–367.
6. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
7. Огар Е. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки. Львів : Аз-Арт, 2002.
8. Папуша О. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філолог. наук. Тернопіль, 2004.
9. Славова М. Попелюшка літератури у дзеркалі науки. *Славова М. Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей*. Київ : Видавн.-поліграф. центр «Київський університет», 2002. С. 7–16.
10. Франко І. Переднє слово. *Зольцман Х. Книжка приказок про те, як не належить поводитися з дітьми*. Львів, 1900.

Ольга Мхитарян,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії й методики мовно-
літературної та художньо-естетичної
освіти МОІППО

Ганна Пономаренко,
методист кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної
освіти МОІППО

Театральна педагогіка на уроках літератури в середній школі Із досвіду роботи творчої групи

УДК 37.013:792]:373.5.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329213>

Протягом 2024 року на базі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти працювала обласна творча група «Театральна педагогіка на уроках літератури в середній школі».

Мета творчої групи – підвищення рівня предметно-методичної компетентності вчителя-філолога щодо здійснення інтегрованого навчання літератури на засадах театральної педагогіки та педагогіки творчості в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», упровадження чинного Державного стандарту базової середньої освіти (2020).

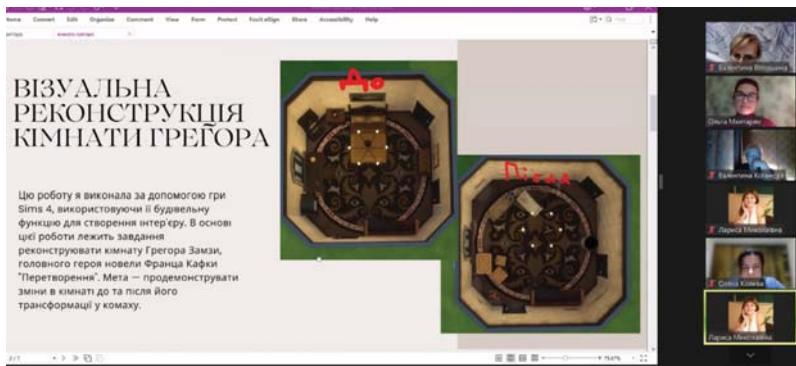
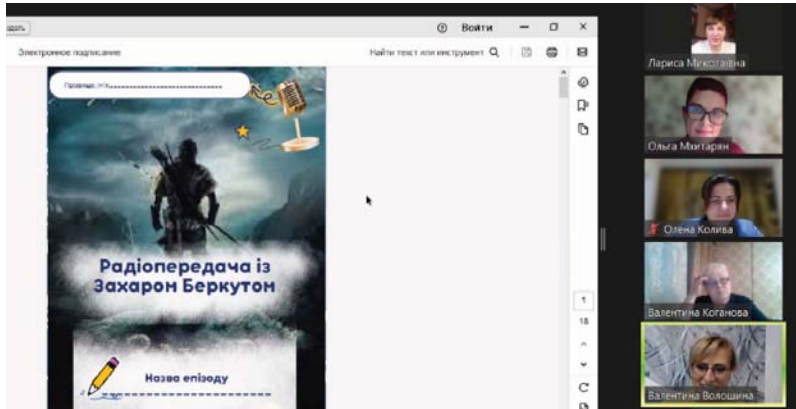
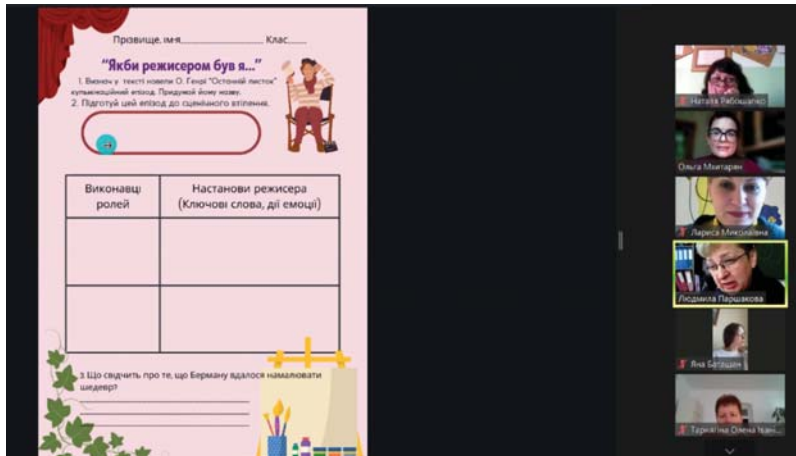
Під час онлайн-засідань учасники творчої групи поглиблювали знання в галузі театральної педагогіки та отримували досвід сценічної творчості; набували практичних навичок організації театралізованої діяльності під час вивчення художнього твору на основі сценічно-ігрової технології; удосконалювали педагогічну майстерність, розвивали творчі здібності. Робота творчої групи відбувалася онлайн за допомогою сервісів Zoom та Google Classroom.

Результатами роботи групи стали робочі аркуші з літератури для семикласників, створені за допомогою онлайн-інструменту графічного дизайну Canva за модельною навчальною програмою «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ніколен-

ко О. М., Мацевко-Бекерська Л. В., Качак Т. Б., Богосвятська А.-М. І., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г.).

Науковий та організаційно-методичний супровід заходу забезпечували Ольга Мхитарян, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти МОІППО; Ганна Пономаренко, методист кафедри.

Пропонуємо вашій увазі матеріали, підготовлені керівником творчої групи Ларисою Дмитрієвою, яка має десятилітній педагогічний досвід інтегрованого навчання театального мистецтва та зарубіжної літератури. У наступних номерах журналу ми плануємо презентувати доробки інших учасників.

Презентація досвіду роботи учасників творчої групи вчителів «Театральна педагогіка на уроках літератури в середній школі» на базі МОІППО

Засідання творчої групи вчителів «Театральна педагогіка на уроках літератури в середній школі» на базі МОІППО

Лариса Дмитрієва,

учитель зарубіжної та української літератури,
учитель-методист, Миколаївський ліцей № 58
Миколаївської міської ради Миколаївської області

Театральна педагогіка як засіб формування компетентних учнів- читачів Робочі аркуші з літератури для семикласників

УДК 37.013:792]:028.5

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329215>

Процеси сучасної трансформації системи національної освіти передбачають вихід на перший план компетентнісних стратегій, що узгоджується з вимогами розвитку світового співтовариства. Принцип дотримання балансу теоретичного і практично зорієнтованого компонентів вимагає від Нової української школи запровадження прогресивних методик і технологій синкретичного характеру. Розроблення й адаптування відповідних освітніх інструментів до психологічних особливостей учнів різного віку становить актуальне завдання сучасного вчителя. Інноваційний і недостатньо досліджений комплекс театральної педагогіки належить до окреслених технологій і в українських реаліях, зокрема національної загрози, покликаний виявити і розкрити гуманітарні схильності здобувачів освіти протягом інтердисциплінарного засвоєння навчального матеріалу, їхні креативні здібності, а також забезпечити необхідне нині зниження психічного напруження учнів (у процесі акторського перевтілення, катарсичних переживань тощо) шляхом залучення до спектра театральних заходів.

Мета пропонованої розвідки полягає у визначенні основних шляхів упровадження технології театральної педагогіки в національній школі на прикладі досвіду першого і поки єдиного на півдні України кабінетно-

театру на базі Миколаївського ліцею № 58. У фокусі дослідження — практика інтегральної роботи на уроках літератури у зв'язку з театральним мистецтвом. Завданнями статті є: 1) виявити стратегії роботи із семикласниками над жанрово варіативним художнім матеріалом засобами театралізації; 2) схарактеризувати основні труднощі й національні особливості в реалізації принципів театральної педагогіки у школі; 3) запропонувати практично апробовані схеми методичних моделей типу робочого аркуша з літератури.

Режисура уроку літератури третього року повномасштабної війни — справа складна, але посилює. Психоемоційний стан і травматичний досвід підлітків, дітей війни, багато в чому визначає вибір на уроці освітньої стратегії. У методичній палітрі сучасного українського педагога ключовими є компетентнісний, дослідницький, технологічний, ігровий, емоційно-ціннісний, інтегративний підходи, проєктне і проблемне навчання, індивідуалізація та диференціація. Оптимальні умови для реалізації мети мовно-літературної галузі (розвиток компетентних мовців і читачів із гуманітарним світоглядом) пропонує ігрова технологія навчання, побудована на засадах театральної педагогіки (далі в тексті — ТП).

Метою уроків літератури з використанням методів театральної педагогіки є формування виконавських і комунікативних умінь та навичок здобувачів освіти. Відомий педагог, перший президент Американської асоціації психологів Стенлі Холл справедливо наголошує: «Незвичайна любов дітей до театру та їх пристрасть до самостійного розіграшу всіляких ролей — є для нас, педагогів, прямо відкриттям нової сили в людській природі; та користь, яку можна очікувати від цієї сили в педагогічній справі, якщо ми навчимося користуватися нею як слід, може бути порівнянна хіба що з тими благами, якими супроводжується в житті людей знов відкрита сила природи» [цит. за: 8].

Осучасненим методом ТП, котрий став незамінним у формуванні компетентного учня-читача, є **драмо-**

герменевтика (з гр. drama — «дія» і hermeneutikos — «тлумачення, роз'яснення») — метод, що передбачає тлумачення змісту, образів, символів засобами театральної дії. Герменевтика як напрям філософії існує з античних часів і назву отримала від імені давньогрецького бога Гермеса, який тлумачив волю богів людям. Предметом дослідження герменевтики є текст, а головна ідея — бути зрозумілим. Драмогерменевтика як сучасний педагогічний підхід увібрала науково-практичні пошуки ХХ ст. — трансформовані ігрові завдання, вправи з театральної педагогіки, ідеї соціо-ігрової технології [5]. Сутність такого підходу полягає у вивченні читачем тексту через глибоке розуміння його змісту, контексту, підтексту під час емоційного занурення у процес драматичної дії: інсценізації, художнього читання, перевтілення в образ героя, рольової гри.

Багатоаспектне значення театру у формуванні особистості висвітлено у працях багатьох вчених, зокрема М. Монтессорі, О. Трибой, А. Вітченка, Т. Завадської, С. Жили, І. Ільшченко, О. Комаровської, які довели, що театральне мистецтво має необмежені можливості впливу на юну душу. Надзвичайно цінною театральна самодіяльність є для розвитку в дітей соціально важливих якостей: умінь співчувати, співпереживати, співдіяти (із персонажем, роль якого дитина виконує; з іншими персонажами, з якими взаємодіє «її» персонаж; із партнерами-товаришами під час репетицій та вистави; із глядачами, батьками, вчителями). «У такій творчості, дієво сприймаючи світ, життя крізь призму п'єси... дитина вчиться “бачити” себе очима інших і зростає духовно» [3].

Теоретики і практики вказують на потребу дитини в наслідуванні персонажів казок та оповідань, у грі й ігрових діях, у виконанні ролей. Ґрунтовно дослідив вплив засобів театального мистецтва на літературний розвиток школярів, описав теорію й тех-

нологію формування інтерпретаційної компетенції старшокласників у процесі вивчення драматургії А. Вітченка [2].

Якщо гра взагалі і драматургічна гра зокрема посідає значне місце в житті дитини, а прагнення перевтілюватися є однією з основних особливостей дитячої натури, то очевидно, що освітні заклади не можуть оминати цю особливість чи, тим більше, викреслювати з програм театральні аспекти навчання та виховання. Театр — мистецтво живої дії, цілком доступне для школи і легко нею засвоюване, якщо є зацікавлене і творче ставлення до навчання та виховання дітей. Останнє має бути таким в умовах презумпції талановитості дитини.

Психологи переконують, що художній образ краще сприймається учнями, коли його перенесено у рольову гру. Та найважливішою рисою театру є те, що це колективний вид мистецтва. Останні педагогічні дослідження доводять, що колективна творча справа є дієвим і вагомим засобом формування і виховання учнівського колективу. В умовах сучасних реалій українські режисери спостерігають терапевтичну дію театру, що дарує почуття несамотності через творчу командну діяльність та експресивне вивільнення емоцій під час особистої словодії чи проживання чужого досвіду. Народний артист України Ростислав Держипільський стверджує: «Театр — це надпотужна терапія, яка потрапляє в душу і може там робити чудеса» [6].

Демонстрація взаємозв'язку літератури й театального мистецтва на уроках може відбуватися на будь-якому етапі вивчення теми і потребує ретельного добору форм та змісту навчального матеріалу. Пріоритетні методи, прийоми і види діяльності на основі театального мистецтва, описані в науковій літературі, як структурні елементи системи презентовано в Таблиці 1.

Таблиця 1

Організація навчальної діяльності в процесі впровадження театральної педагогіки на уроках літератури

Методи, прийоми і види навчальної діяльності як структурні елементи системи						
Форми організації навчання						
Урочні		Позаурочні			Позашкільні	
Урок (традиційний), урок-інсценізація, урок-знайомство з письменником, літературно-мистецький салон, «Театр поезії», «Парад літературних героїв», урок-сценічне		Гурткові заняття. Робота над проектом з втілення художніх образів у живу дію. Захист творчого проєкту. Створення портфоліо героя.			Перегляд вистави. Робота в бібліотеці. Майстер-класи з відомими акторами, режисерами. Перегляд кінофільмів.	

Література і театр

модельовання твору, урок-діалог, урок-аналіз, інтегрований урок, урок-концерт		Створення ескізів. Виготовлення декорацій, реквізиту. Кастинги на ролі			Відвідування виставок, експозицій (фотографій, художніх полотен)	
Методи навчання						
Творчого читання	Евристичний		Дослідницький	Репродуктивний		Сценічно-ігровий
Прийоми навчання						
Художнє читання. Читання в особах. Художня розповідь. «Театр поезії». Монолог драматичний	Бесіда за змістом інсценівки, вистави (їх фрагментів). Диспут. Постановка виконавської проблеми. Вдумливе читання художнього тексту, медіа-тексту		Зіставлення сценічних трактувань і тексту п'єси		Слово, розповідь учителя. Добір мистецьких матеріалів і коментарів. Читання листів, інтерв'ю акторів; рецензій критиків тощо	Перевтілення в образ героя («вживання»). Інсценізація. Монодрама. Ігрова імпровізація. Сценічна інтерпретація драматичного твору. Сюжетно-рольова гра
Види діяльності						
Складання словесної партитури. Декламування. Словесне малювання персонажа, місцевості. Сценічне читання п'єси		Підготовка рекомендацій акторам. Аргументація особливостей творення образу героя. Сценічне модельовання, реконструкція за допомогою афіш, буклетів, програмок, фотознімків, відео. Слухання / перегляд художніх текстів, медіатекстів; обговорення почутого / прочитаного / переглянутого в контексті життєвого досвіду		Порівняння сценічних образів дійової особи п'єси. Порівняння класичних вистав за п'єсою	Складання плану сценічної вистави (її фрагментів). Написання сценарію, мізансцен. Прослуховування записів, перегляд вистав, фільмів. Літературно-мистецькі повідомлення. Добір музичного оформлення. Створення театральних костюмів, театального реквізиту	Розповідь від імені героя твору. «Репортаж з місця події». Драматичний етюд. Гра з костюмами. Пантоміма. Інтерв'ю. Репетиція невеликих сцен на основі літературного твору

Відчиняючи двері у творчу лабораторію вчителя-словесника, можна помітити схожість із працею режисера або письменника-драматурга. Учитель літератури — перший помічник письменника, інтерпретатор його доробку. Залучення учнів до ініціативної розмови і творчої діяльності над художнім текстом твору — умова повноцінного уроку. Керувати колективним сприйманням мистецького витвору важко. Одна річ, коли дитина читає книжку наодинці, й інша — коли це відбувається прилюдно. Для реалізації естетичної комунікації необхідно поєднати творчість учителя з творчістю вихованців, витворити єдину душу уроку, сконцентрувавши творчу енергію, яка допомагає колективному сприйманню. Щоб забезпечити атмосферу спільного естетичного переживання, педагоги традиційно вдаються до синтезу мистецтв. Актуальними й дієвими педагогічними прийомами визнані такі, що одночасно містять дві різні комунікативні системи — вербальну і невербальну. Вони доповнюють одна одну та взаємодіють, зберігаючи самостійність. Залучаючи елементи театрального мистецтва, ми акумулюємо вербальну і невербальну інформацію, синтезуючи її: текст художнього твору збагачується наочними, звуковими, психологічними деталями. Однак принциповою відмінністю між уроками з використанням прийомів і методів драматичного мистецтва та заняттями в театральних колективах є відмова від навчання акторської майстерності через професійні прийоми.

Основними завданнями театральної педагогіки є:

- розвиток сценічно-ігрових, мовно-літературних творчих здібностей;
- сприяння поглибленому аналізу художнього твору, сприйняттю його як витвору мистецтва;
- прищеплення естетичних смаків;
- опанування основ споріднених видів мистецтва (літератури, музики, театру, образотворчого мистецтва і хореографії) в єдності, разом із народними звичаями і традиціями;
- формування особистості учня з високим рівнем духовної й моральної культури;
- виховання талановитого читача-дослідника, читача-інтерпретатора.

Ураховуючи потужну роль театральної педагогіки у формуванні ключових компетентностей учня-читача, колектив учителів-однодумців на базі Творчої майстерні МОІППО розробив методичний комплект «Робочі аркуші з літератури для семикласників», створений за допомогою онлайн-інструменту графічного дизайну Canva за модельною навчальною програмою «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7—9 класи» (автори: О. Ніколенко, Л. Мацевко-Бекерська, Т. Качак та ін.). Робочий аркуш — це заповнювана здобувачем освіти за допомогою письмового інструменту сторінка. За змістом це розгорнута компетентнісна літературна вправа на основі художнього твору, що передбачає залучення семикласника до сценічної творчості.

В основу створення робочих аркушів (далі у стат-

ті — РА) із літератури для семикласників покладені такі принципи:

- інтегративний (об'єднання художньої літератури та драматургії з метою цілісного вивчення художнього твору);
- компаративний (зіставлення літературних творів українських та зарубіжних авторів, вивчення творів в аспекті втілення в кіно- та драматичному мистецтві);
- концентричний (можливість розширення, нарощування знань, поглиблення ключових компетентностей);
- діалогічний (діалог суб'єктів навчання, діалог з автором чи персонажем);
- особистісно зорієнтований (організація читацької діяльності здобувачів освіти; мотивація їх до творчої самореалізації й самопізнання);
- природовідповідний (урахування вікових особливостей та пізнавальних можливостей семикласників).

Для ілюстрації змісту проведеної роботи в цьому номері подаємо робочі аркуші за першим розділом Програми.

Розділ 1 «Героям слава» презентує світ української патріотичної пісні та волелюбні пісні інших країн. Опановуючи твори цього розділу, доцільно формувати навички відтворення тексту перед слухацькою аудиторією через такі вправи: «художнє читання», «читання за особами», «складання партитури» (Рис. РА 1), «створення кінострічки бачень» (Рис. РА 2).

Виразне читання — мистецтво усного виконання тексту; відтворення думок, почуттів, настроїв, переживань, якими насичено твір. Виразне читання — головний етап у вивченні художньої літератури.

Художнє читання — засіб презентації кращих зразків художньої літератури, засіб культурного, духовно-естетичного виховання, реалізовуваний у сценічних умовах. Зауважимо при цьому відмінність між художнім і виразним читанням. Художнє читання — публічне виконання творів літератури (віршів, прози, публіцистики), драматичних уривків зі сцени; жанр естрадного мистецтва.

Спільне в цих типах читання:

- 1) емоційне відтворення змісту;
- 2) дотримання інтонації;
- 3) володіння голосом.

Відмінне:

- 1) різні сфери застосування;
- 2) різна мета:
 - а) артист прагне викликати певні почуття й емоції від прочитаного;
 - б) учитель або учень намагається емоційно вплинути на клас, розкрити зміст твору, є зразком для наслідування.

Запроваджуючи на уроці літератури художнє читання, варто пояснювати дітям роль підтексту, який допомагає виразити справжні наміри і думки дійової особи, котрі безпосередньо із фрази не є очевидними. Саме з цією метою семикласник на робочому

Робочий аркуш здобувача/здобувачки освіти _____

Партитура художнього тексту

Склади партитуру – означає розмістити текст умовними позначками.
Склади партитуру куплетів пісні, що стала народною.

Ой у лузі червона калина....

Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна закурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!

Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт.
Не журися, славна Україно, маєш добрий рід.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!

Униши на ягдках слова, які ти виділиш загальним наголосом.

Знак	Значення
<u>калина</u>	прямна лінія під словом позначає логічний наголос
<u>розвеселимо</u>	пунктирна лінія під словом (словачи) для позначення уповільненої вимови
I, II, III	коротка, середня, довга паузи
↑ → ↓	стрілка вгору позначає підвищення тону, вправо - рівний тон, вниз - зниження тону
п	лігатура вгорі над словами, які вимовляються на одному диханні
[А ми тую...]	фігурні дужки вказують на збіг адресата мовлення

Рис. РА 1

Робочий аркуш здобувача/здобувачки освіти _____

Створюємо "кінострічку бачень"

"Кінострічка бачень" – це образне бачення тобою вимовлених слів з їх емоційним проживанням. Вмикай своєю стрілкою під час виступу, це забезпечує бажаний вплив на слухачів і називається словодією.

"Кінострічка бачень" головних образів поезії

Я бачу
Я чую
Я відчуваю

Перерахуй комплекс почуттів і відчуттів: зорових, слухових, зовжових тощо.

Сформулюй надзавдання - мету читання твору.

Рис. РА 2

ЧИТАННЯ

ВИРАЗНЕ

Мистецтво усного виконання тексту; відтворення думок, почуттів, настроїв, переживань, якими насичено твір.

ХУДОЖНЄ

Жанр естрадного мистецтва, що полягає у публічному виконанні читцем творів літератури, публіцистики тощо у сценічних умовах.

аркуші створює «кінострічку бачень» (Рис. РА 2): що я бачу в уяві, коли читаю слова «Марширують наші добровольці у кривавий тан»? Можливо, це загін січових стрільців, який іде в бій, а може, це воїни ЗСУ, які протистоять РФ у кривавому танку-двобої; серед них, можливо, хтось із близьких. Підтекст у мисте-

цтві виразного і художнього читання народжується спільними зусиллями думки, почуття та волі читця, який перейнявся певним наміром, поставив перед собою конкретні виконавські завдання. Виконавське завдання визначає цілеспрямованість вимови фраз, речень, абзаців, строф, періодів, ланок і має відпо-

відати на запитання «Для чого я вийшов на сцену і виконую перед слухачами цей твір у цей момент?». Варіантів може бути декілька: нагадати українцям, що ми ведемо не десятилітню, а вікову боротьбу за право називатися українцями і віримо, що наші зусилля увінчаються перемогою; переконати слухачів, що кожен із нас має зробити все можливе задля добробуту України, бо саме так ми можемо «розвеселити» неньку-Україну, запевнити слухачів, що українці — непереможна нація з багатовіковою культурою й гуманістичним світоглядом. Таке виконання забезпечує бажаний вплив на слухача і називається словесною дією, або словодією.

Жанр балади (сюжетного вірша) відзначений діалогічною побудовою, має оповідача та дійових осіб (героїв твору), характер яких розкривається у вчинках і висловлюваннях. Глибше зрозуміти зміст, характер героїв, мотиви їхніх вчинків і головну думку твору допоможе читання за особами — метод колективного читання літературного твору в різних ролях, за якого читці озвучують репліки тексту, що належать різним персонажам. Важливо зазначити, що читання за ролями — дещо інша справа, аніж виконання ролей на сцені.

Вимоги до компетентнісної справи «читання за ролями»:

- Мову автора і мову персонажа слід читати по-різному, добираючи інтонацію, тон, темп, гучність тощо.

- Висловлювання оповідача потрібно читати так, ніби ми самі беремо участь в описаних подіях або були їх свідками.
- Під час передання діалогу читець не повинен перекладатися в дійових осіб, він веде розповідь від особи, відтворюючи її думки і почуття.
- Слова автора читають більш тихо, швидше і менш емоційно.
- Читаючи репліки персонажів, варто намагатися відчувати себе героями твору.

Підготуватися до сценічного втілення сюжету балади допоможе вправа з робочого аркуша «Ролі та обов'язки» (Рис. РА 3) та «Порада від героя» (Рис. РА 7). Перекладати текст балади на мову сцени — посилене завдання для семикласників, якщо пам'ятати про збереження ролі оповідача.

Завершення розділу з вивчення пісень, балад і віршів є доцільним через виконання колективного проєкту «Естрадний концерт» (очного чи змонтованого з відеозаписів; можливо, у телеграм-каналі) (РА № 4). Щоб декламування віршів не перетворювалося на формальність, мало естетичний і виховний вплив на аудиторію, вчителі вдаються до прийому «театр поезії». Його втілення в педагогічну практику вимагає не лише оволодіння майстерністю виразного читання, а й певного контексту, у якому відбувається таке дійство. Оптимальним є забезпечення його реалізації на сцені з використанням декорацій та антуражу. Окрім

Робочий аркуш здобувача освіти _____

Ролі та обов'язки

Автор і назва твору: _____

Моя роль _____

Ким є мій герой? Що він втілює? _____

Унікальні якості, які я приношу в цю роль: _____

Успіх у цій ролі виглядає так: _____

Ресурси, які мені знадобляться для успіху: _____

Намалюй тут свого героя в найбільш напружений момент.

Рис. РА 3

Робочий аркуш здобувача освіти _____

ПОРАДА ВІД ГЕРОЯ

Сформулюй поради від одного з персонажів героїчної балади. Врахуй, що це люди сильної волі, що опинилися переджиттєвим вибором.

Моє літературне ім'я - _____

Мені _____ років.

Зараз я (навчаюся, подорожую, працюю, відпочиваю, лікуюся) _____

Коли я був (була) _____

зі мною сталася (пригода, прикра ситуація, непорозуміння, трагедія, історія тощо): _____

У той момент я відчув(відчула) _____

У зв'язку з цим я хочу порадити вам _____

Це вбереже вас від _____

Отже, _____

Золоті слова від класиків із цього приводу

Рис. РА 7

Література і театр

завдання «підготувати виразне читання напам'ять поезії», учні паралельно мають унаочнити метафоричний та ідейний зміст творів через оформлення класу, музичний контент, декорації. Особливу увагу варто приділити зовнішньому вигляду, добору аксесуарів. Усе це в комплексі створює чуттєво-візуальне багатомірне сприйняття словесного поетичного образу.

Рівень виконавської підготовки класу обумовлює порядок виступів, який доречно продумати: краще розпочинати виступи із вірцевого виразного читання, підготовленого у співпраці з учителем. Хаотичний порядок виступів можна змінювати на впорядкований, за таких умов виникає потреба у сценарії та ведучих, які створюють канву із реплік (РА № 5, 6). Варто долучити семикласників до основ мистецтва конференсу, більшість дітей залюбки виконують роль ведучих. Вправа «зошит конференсьє» (РА № 6) формуватиме вміння оголошувати і коментувати виступи виконавців творів на уроці-концерті.

Уміння відтворити зміст художнього твору перед аудиторією, здійснюючи згадані вимоги декламаційного й театрального мистецтва, називають умінням живописати інтонацією або малювати інтонацією, тобто передусім засвоїти авторський текст настільки, щоб він став своїм, щоб слова автора вимовляти як власні.

Отже, оволодіння читацькими навичками у взаємозв'язку з опануванням сценічної діяльності дає учням змогу якнайяскравіше і найповніше виявити образну силу художнього слова.

Вчителі-практики погодяться, що одним із важливих питань у процесі впровадження методів театральної педагогіки є питання оцінювання діяльності здобувача освіти в контексті виконання творчого завдання, пов'язаного зі сценічними правами. Пропонуємо такий алгоритм дій під час оцінювання (як для дітей-глядачів, так і для вчителя, а також для дітей-виконавців з метою самооцінювання):

- 1. Зафіксуй своє первісне враження про об'єкт оцінювання (словодію, художній образ, інсценівку, монолог персонажа, виступ конференсьє тощо).
- 2. Встанови, з якою метою і що ти маєш оцінити.
- 3. З яких позицій ти будеш оцінювати (загальнолюдських цінностей, науковості, достовірності, майстерності гри, групи результатів)?
- 4. Зроби узагальнювальний висновок, систематизуй свої почуття та знання, що визначають оцінку.
- 5. Сформуль оцінне судження та доведи його істинність (ідеться про рецензію). Коротка, але обов'язкова рецензія учнів може містити відповіді на такі запитання:

Робочий аркуш режисерів-постановників

Естрадний концерт

Суть естради - в об'єднанні в одному концерті різноманітних жанрів. Естрадна вистава складається з окремих номерів (пісня, танець, пантоміма, скетч, декламування тощо).

СЦЕНАРІЙ ПЛАН

Об'єднайтеся у творчу групу для створення сценарію плану естрадної вистави. Продумайте її наповнення (твори з вивченого розділу), виконавців та порядок номерів, враховуючи основне завдання масового заходу.

№ у виставі	Назва твору, автор	Жанр мистецтва	Виконавці (імена однокласників)
		пісня	
		художнє читання	
		пантоміма	
		мультимедійна презентація: діалог симфонічної музики та художніх полотен	
		інсценізація	

Придумай влучну назву естрадній виставі.

Рис. РА 4

Робочий аркуш конференсьє

Мистецтво конференсьє

Конференс - це особлива форма сценічної дії, яку здійснює конференсьє. Конференсьє - особа, яка оголошує і коментує номери програми на естрадному концерті і розважає публіку між виконанням номерів артистами. Їх називають "з'єднувальною ланкою" між глядачем і сценою, рятівником програми.

ДІЯЛЬНІСТЬ КОНФЕРЕНСЬЄ

Завдання: познач кольоровими зірочками (від 1 до 3), наскільки, на твою думку, важливі такі дії конференсьє під час концерту.

Оголошує номери і виконавців.

Виголошує жарти, скетчі між номерами.

Спілкується із публікою.

Працює над власним іміджем

Коментує номери: підкреслює все найцікавіше, найцікавіше.

Імпровізує.

Мімікою і жестами підкреслює найцікавіше.

З'ЯСУЙ, ЧИ ПІДХОДИШ ТИ НА РОЛЬ КОНФЕРЕНСЬЄ

Фахові вимови	Самооцінка
Енергійний(а), веселий(а).	☆☆☆☆
Ерудований(а), здатний(а) вільно переходити від теми до теми.	☆☆☆☆
Розумний(а), невимушений(а), але коректний(а).	☆☆☆☆
Володієш вмінням самонастроювання, долаючи сценічного страху.	☆☆☆☆
Господар(ка) сцени. легко контактуєш з аудиторією, вмієш рухатися по сцені, тримати увагу глядачів.	☆☆☆☆
Володієш дикцією і поставленим мовленням.	☆☆☆☆
Маєш хоча б один із "супутніх" талантів (співачи, танцюєш, граєш на інструменті).	☆☆☆☆

Рис. РА 5

Робочий аркуш конференсьє

Структура конференсу

- вступ;
- головний монолог ведучого;
- анонс номерів;
- жарті (анекдоти, скетчі);
- особистий номер ведучого;
- завершення конференсу і концерту.

ЗОШИТ КОНФЕРАНСЬЄ

Інструкції: підготуй власний "зошит конференсьє", куди занотуй заготовки текстів для оголошення номерів естрадної вистави.

Вступ (початковий вихід). Завдання: створити в залі дружню, добродішну атмосферу

Головний монолог

Жарті (скетчі, анекдоти, пародії, тощо), доречні в ході концерту

Завершення конференсу (рецептивне відчуття, що узагальнює тематику виступу)

Рис. РА 6

- Чи вдалося дітям-акторам, декламаторам розкрити характери героїв? Як? (Через слово, гру, жести, міміку.)
- Які властивості характеру має втілювати актор, сценічний виконавець художнього твору (уміння перевтілюватися, відчувати гру партнерів, силу характеру, емпатію тощо)?
- Чи змогли учні-виконавці донести задум письменника до глядача?

6. Оціни поступ у сфері самовираження через сценічну дію.

Учителі можуть скористатися вербальним оцінюванням, яке міститься, наприклад, у таких словесних формулах для оцінки високого рівня досягнень і мотивації дітей класу, адже похвала вчителя — це джерело сили дитини: «я пишаюся тим, як ти сьогодні словодіяв / словодіяла», «ти впорався / впоралася з викликами прекрасно», «ти спритно перемикаєшся на рівні емоцій», «сьогодні ти продемонстрував / продемонструвала високий рівень артистизму», «ти прекрасно володієш емоціями й тілом», «ти став / стала справжнім майстром слова», «твоя діяльність продемонструвала високий рівень усвідомлення змісту», «твоя робота відрізняється багатством слововживання і мовною довершеністю», «ти органічно виглядаєш

на сцені навіть без партнерів», «мені подобається, як ти проявляєш ініціативу, ростеш і вчишся».

Оцінимо діяльність семикласника (сценічну як результат та підготовчу в робочих аркушах), застосовуючи групи результатів, враховуючи сталість (завжди, часто, переважно, інколи), самостійність (самостійно чи з допомогою дорослих) та творчість (за концепцією Василя Шуляра):

ГРН-1. Усно взаємодіє: враховуємо сценічну взаємодію, сприймання і використання інформації для створення продукту діяльності, оцінюємо читацьку активність (виразне, художнє, за ролями), усні відповіді-характеристики персонажів, перекази від імені героїв, коментарі, висловлювання власних думок, розкриває підтекст, презентує власні ідеї, продукт діяльності, використовує виражальні засоби мовлення.

ГРН-2. Працює з текстом: володіє видами критичного читання текстів, порівнює судження щодо різних сценічних інтерпретацій, описаних у текстах, зіставляє сценічні трактування з текстом, добирає мистецькі коментарі, листи режисерів, інтерв'ю акторів, рецензії критиків.

ГРН-3. Письмово взаємодіє: складає партитуру з коментарями щодо емоційності читання уривка, створює «кінострічку бачень» образів, складає сценарний план, план естрадного концерту, створює тексти літературно-мистецьких повідомлень, перекладає художній текст мовою сцени, пише тексти ремарок, готує афіші, буклети, програмки, демонструє поступ і вмотивованість.

ГРН-4. Досліджує мовлення: аналізує мовні явища в текстах (досліджує історизми в історико-героїчних творах, баладах, діалектизми в повісті «Захар Беркут», екзотизми в повісті «За сестрою», романі «Айвенго»), використовує мовні засоби, складаючи тексти переказів від імені героїв, художні перекази, збагачує словник емоцій для самовдосконалення.

Структура пропонованого робочого аркуша з літератури передбачає інструкцію та підказки, що гарантовано забезпечить діяльність семикласника на початковому та середньому рівнях, сприятиме подоланню освітніх втрат. Також у кожному аркуші є «поле для самостійності» і передбачена можливість повної самореалізації.

Урок літератури — це завжди вистава, в якій грають усі: й учні-актори, і вчитель-режисер. Це театр живий, бо на кожному кроці усі — і передусім учитель — мають бути готові до імпровізацій.

Висновки

Інтеграція літератури і театру як видів мистецтва здатна забезпечити належний літературний і загальнокультурний розвиток учнів, створити умови для їхньої самореалізації.

Література і театр

Театральна педагогіка є засобом формування наскрізного вміння — читання з розумінням.

Пріоритетними в системі роботи над художнім твором мають бути методи театральної педагогіки, зокрема драмогерменевтика, що сприяє поглибленню інтерпретаційної компетентності читача.

Робочий аркуш є потужним інструментом, що допомагає зробити процес аналізу художнього твору максимально структурованим та ефективним. Його використання дає змогу втілити компетентнісний, інтерактивний та особистісно орієнтований педагогічний підхід.

Як видно зі сказаного, технологія театральної педагогіки є однією з перспективних інноваційних методичних технік і посідає в сучасній національній школі особливе місце. Усебічне подальше розроблення цього напрямку є перспективним як у формальних (усіх класах середньої школи), так і змістових межах. Основні положення цієї статті можуть бути використані у викладацькій практиці та в теоретичних студіях педагогічної інноватики.

Список використаних джерел

1. Безсонова О. Соціо-ігрова взаємодія: загравання чи природний розвиток? URL: https://jml.com.ua/files/dv_2018-9/dv2018-09_p10.pdf (дата звернення: 29.12.2024).
2. Вітченко А. О. Удосконалення літературного розвитку школярів 5–7 класів засобами театального мистецтва : автореф. дис. канд. пед.

- наук : 13.00.02 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2001. 16 с. : рис.
3. Комаровська О. А. Театр і школа: виховують однодумці : кн. [для вчителів та батьків]. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. 92 с.
4. Левчук Ю. О. Драматичний етюд: до проблеми жанру. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол. : М. В. Моклиця та ін.]. Луцьк, 2012. № 13 (238) : Філологічні науки. Літературознавство. С. 81–86.
5. Прач В. С. Драмогерменевтика для учнів-гуманітаріїв. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 3 : Фізика і математика у вищій і середній школі. 2011. Вип. 8. С. 90–95. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nchnpu_3_2011_8_15 (дата звернення: 29.12.2024).
6. Терещук Г. Надпотужна терапія. Радіо Свобода. 2022. 12 лист. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/teatr-viyna-tyl-okupatsiya/32124479.html> (дата звернення: 29.12.2024).
7. Формування інтерпретаційної компетенції старшокласників засобами драматичного мистецтва. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, 2006. № 5. С. 21–27.
8. Шахрай В. М. Організація театально-ігрової діяльності школярів як засобу їх соціального розвитку в процесі навчання. Рідна школа. 2012. № 1–2. С. 33–38.
9. Шуляр В. І. Модель оцінювання досягнень учнів-читачів : навчально-методичний посібник. — Миколаїв : Центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО. — 2024. — 80 с. — (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).

Анастасія Кузнецова,

старший викладач кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Норми наголошування у фаховій діяльності вчителя літератури: вимова іменників

УДК 37.091.12.011.3-051:821.09]:808.5

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329217>

Заклад освіти є важливим осередком розвитку мовленнєвої / державомовної компетентності учнів та учениць, формування їхньої українськомовної стійкості. Учителі-словесники чи не найактивніше долучаються до цього, тому професійне мовлення цих педагогів має бути на високому рівні, адже вони є взірцями грамотності для всіх учасників освітнього процесу.

Норми наголошування як складник орфоепічної діяльності вчителя-філолога визначають якість усної форми його фахового мовлення. Дотримання їх сприяє формуванню мовної культури здобувачів освіти. Учитель літератури є прикладом для наслідування, адже саме він навчає дітей правильної мови та виразного читання, що є необхідним не лише для навчання, а й для успішної соціалізації учнів.

Правильне наголошування забезпечує чітку й зрозумілу передачу інформації, запобігаючи можливим непорозумінням, які можуть виникнути через мовленнєві помилки. Так, у деяких словах наголос змінює їхнє лексичне / граматичне значення, тому нормативне акцентування сприяє уникненню плутанини й спотворення змісту висловлювання.

У вивченні літератури правильне наголошування слів допомагає передати задум автора, зберігаючи ритміку, мелодику та інтонацію тексту, особливо під час декламування поезії. Відповідно ненормативна вимова може викривити зміст і художнє звучання твору.

© Анастасія Кузнецова, 2025

Метою статті є висвітлення предметно-методичних аспектів удосконалення мовленнєвої / державомовної компетентності вчителя літератури на акцентологічному рівні.

Відповідно до мети окреслимо такі **завдання**:

1. Узагальнити основні правила вимови іменників як основи професійної лексики сучасного педагога.
2. Представити поширені акцентологічні кальки на уроці літератури та нормативні відповідники їх.
3. Запропонувати рекомендації для ефективного опанування проблемно наголошуваних іменників.

Виклад основного матеріалу.

Акцентологічні норми сучасної української мови — це загальноприйняті правила наголошування слів. Вони досить нелегкі в опануванні, зважаючи на низку чинників: вільний і рухомий характер наголосу; мовні традиції (історично усталений наголос); значна кількість правил і винятків із них; наявність слів із подвійною акцентуацією і таких, де наголос розрізняє лексичне і/або граматичне значення; недостатньо якісне мовне середовище (освітнє й особисте); вплив сусідніх мов та місцевих говірок і як наслідок цього — звичні акцентологічні кальки, зокрема росіянізми й полонізми, суржик на орфоепічному мовному рівні.

Пропонуємо узагальнені **правила вимови іменників**, ілюстровані прикладами «проблемних» слів (тут і далі — за орфоепічним словником української мови (Орфоепічний словник, 1984)):

Віддіслівні іменники на *-ання* наголошуємо на суфікс: *визнання, завдання, запитання, заслання, зібрання, навчання, читання, АЛЕ вподобання.*

Віддіслівні іменники із префіксами *ви-*, *за-*, *на-*, *по-* акцентуємо на перший склад префікса: *випадок, виплата, вислід, АЛЕ вимова і вимога; *забавка, загадка, закладка (у книзі), АЛЕ заголовок; *надіпка, насічка; подруга, позначка, показ.***

Віддіслівні іменники із префіксом *пере-* наголошуємо на другий склад префікса: *перебіг (розгортан-*

Професійне мовлення вчителів

ня), передрук, переказ, перепис, АЛЕ переспів, переляк, перехід.

Іменники у формі множини (окремі) акцентуємо на закінченні: автори / авторки, казки, книжки, міся-ці, сторінки, рази, роки, АЛЕ 2, 3, 4 автори / авторки, казки, книжки, місяці, сторінки, рази, роки; вірші.

Іменники на -метр (міри довжини) наголошуємо на останній склад: дециметр, кілометр, міліметр, сантиметр.

Іменники з коренем -україн-, зокрема топоніми і назви жителів, акцентуємо на і: Україна, українці, Пів-денноукраїнськ, південноукраїнець, Малоукраїнка, малоукраїнці, Новоукраїнка.

Іменники іншомовного походження — відповідно до вимови оригіналу: бюлетень, графіті, діалог, документ, експерт, жалюзі, каталог, квартал, псевдонім, рефлексія, симетрія, травестія, феномен, форзац, фольга.

Інші лексеми, що викликають складнощі у вимові / наголошуванні, представлені в хмарці слів:

Варто виокремити **іменники з подвійним наголошуванням**, що передбачають варіантну вимову слова без зміни його лексичного і граматичного значення, наприклад: алфавіт, апостроф, вишциванка, договір, доглядач, доповідач, заголовок, надання, первоцвіт, помилка, АЛЕ помилки (у множині), усмішка. На акцентування таких слів впливає тільки вибір мовця, і завдання співрозмовників — не виправляти одне одного, а порозумітися, дотримуючи водночас мовної стійкості.

Також наголос може **розрізняти лексичне і/або граматичне значення** низки іменників, що особливо важливо для якісного спілкування. Наведемо приклади таких слів у фаховому мовленні педагога:

об'єднання (процес)	об'єднання (результат)
Робота в групах 	Обласні методичні об'єднання
На обласному методичному об'єднанні вчителів літератури запланували об'єднання в мінігрупи.	

покл <u>и</u> кан <u>н</u> я (посилання)	покл <u>и</u> кан <u>н</u> я (призвання)
	
Скориставшись надісланим покл<u>и</u>кан<u>н</u>ям, перегляньте медіатекст про покл<u>и</u>кан<u>н</u>я сучасного вчителя.	
вида <u>н</u> ня (дру <u>к</u>)	вида <u>н</u> ня (замі <u>ж</u>)
	
У новому вида<u>н</u>ні дізнаємося про таємне вида<u>н</u>ня головної героїні роману.	
лі <u>н</u> ій <u>к</u> а (лі <u>н</u> ія)	лі <u>н</u> ій <u>к</u> а (прилад)
	
Скористайтеся лі<u>н</u>ій<u>к</u>ою, щоб створити свою "лі<u>н</u>ій<u>к</u>у настрою" на уроці.	
зан <u>я</u> ття (хобі, робо <u>т</u> а)	зан <u>я</u> ття (уро <u>к</u>)
	
На літературному зан<u>я</u>т<u>ті</u> кожен мав своє зан<u>я</u>т<u>т</u>я відповідно до вибраного рівня.	
тере <u>н</u> (росли <u>н</u> а)	тере <u>н</u> (терито <u>рі</u> я)
	
Згадується дитинство... і наш тере<u>н</u> простору – бабусина балка, де ряснів тере<u>н</u>.	

У зав'язці твору є важлива деталь – зав'язка на ручці входних дверей.

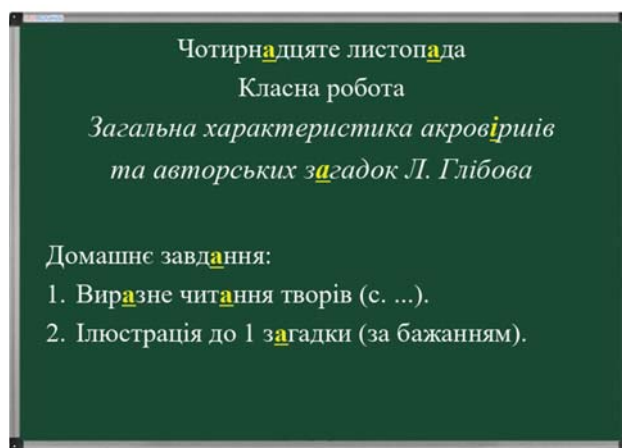
Досить часто вимова фахової лексики освітян позначена впливом місцевих говірок / діалектів та інших мов, зокрема російської. Пропонуємо добірку типових акцентологічних калібок на уроці літератури та нормативні варіанти сполук професійного мовлення:

Неправильно	Правильно
визнання помилок, визнання помилок,	визнання помилок
вимоги до завдання	вимоги до завдання
випадок у соцмережі	випадок у соцмережі
виразність вимови	виразність вимови
кілометр до Південноукраїнська	кілометр до Південноукраїнська
ознаки травестії	ознаки травестії
позначки на сторінках	позначки на сторінках
поняття про течію	поняття про течію
проміжок часу	проміжок часу
псевдоніми авторів	псевдоніми авторів
рефлексія експерта	рефлексія експерта
роки заслання	роки заслання
середина заняття (уроку)	середина заняття
уподобання книжок	уподобання книжок
феномен видання (друку)	феномен видання (друку)
форзац довідника	форзац довідника
читання віршів	читання віршів

Попри всі складнощі в орфоепічній діяльності сучасного вчителя опанування проблемно наголошуваної лексики, зокрема іменників, є цілком реальним. Для цього можна скористатися такими **порадами**:

- визначити перелік «проблемних» слів у своєму мовленні;
- перевіряти нормативні наголоси за надійними джерелами — орфоепічними словниками української мови, спеціалізованими довідниками, навчально-методичними посібниками;

- звертати увагу на вже акцентовані слова в підручнику / хрестоматії, вимовляти їх усвідомлено й контрольовано, розуміючи призначення такого маркування;
- опановувати навчальний матеріал не в повному обсязі, а порційно і системно;
- використовувати прийоми багаторазового інтервального повторення;
- візуалізувати наголос проблемно наголошуваних слів у різних навчальних матеріалах (конспект уроку, презентація, субтитри, записи на дошці, текст виступу тощо). Це можна зробити в будь-який зручний спосіб: традиційна позначка, підкреслення, велика буква, колір / фон виділення та ін. Наприклад, запис на дошці уроку української літератури в 5 класі може бути таким:

- застосовувати не тільки механічне заучування / запам'ятовування, а й задіювати логічне, асоціативне, образне, творче мислення, різні види пам'яті (зорову, слухову, тактильну, емоційну тощо);
- використовувати діяльнісні прийоми опанування орфоепічних норм:

Прийом	Приклад
Асоціативний ланцюг	Обруч, бо обручка; спина, бо спинка; проміжок, бо між чимось / кимось; уподобання, бо подобатися, до вподоби.
Контрольоване читання речень / текстів із маркованим наголосом	Чергове видання фахового довідника — про навчання виразного читання віршів у зручний проміжок часу.
Групування слів за різними критеріями	Іменники у формі множини (дужки, крапки, сторінки); віддієслівні префіксальні іменники (випадок, застібка, наліпка); іменники тюркського походження (айва, піала, шампур).

Укладання тематичного словника до уроку / кількох уроків	Тема: Літературні казки (5 клас) «Проблемні» слова: <i>автори</i> — 2 <i>автори</i> , <i>казки</i> — 3 <i>казки</i> , <i>книжки</i> — 4 <i>книжки</i> , <i>псевдонім</i> , <i>уподобання</i> , <i>читання</i>
Складання речень для розрізнення значень слів за наголосом	Закладка з <i>атласу</i> (тканини) допомогла швидко знайти потрібну карту <i>атласу</i> (збірника).
Використання / складання римів	Нагадала мама <i>сину</i> , щоб тримав він рівно <i>спину</i> . Може статися <i>пожежа</i> , як замкне уся <i>мережа</i> . Шила сукню раз <i>Марія</i> ; модний крій — <i>асиметрія</i> .

Висновки й перспективи досліджень. Дотримання акцентологічних норм сучасної української літературної мови є не тільки важливим складником професійної діяльності педагога, а й проявом поваги до неї як національного надбання. Учителю літерату-

ри — носій мовної культури — має показати приклад такого шанобливого ставлення.

Представлені узагальнені правила допоможуть словесникам зрозуміти особливості наголошення фахових іменників, сприятимуть усвідомленому вивченню їх. Запропонована добірка типових акцентологічних кальок на уроці літератури і нормативні варіанти словосполучень професійного мовлення філолога, розроблені рекомендації щодо опанування проблемно наголошуваної лексики забезпечать підвищення рівня мовно-комунікативної / державомовної компетентності сучасного педагога, формування якісного українськомовного середовища закладу освіти.

Перспективу наукових досліджень убачаємо у висвітленні предметно-методичних аспектів наголошування інших частин мови (прикметників, числівників, дієслів, прислівників).

Список використаних джерел

1. Орфоепічний словник: Близько 40 000 слів / укл. М. І. Погрібний. — Київ : Рад. школа, 1984. — 630 с.

Формуємо медіакомпетентність: проекти з інформатики за творчістю Г.-К. Андерсена

УДК 37.015.31:070]:37.091.313:004

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329219>

Залучення школярів до проєктної діяльності є ефективним способом розвитку їхніх ключових компетентностей, формування творчої особистості, яка здатна критично мислити, опрацьовувати інформацію, досліджувати поставлені питання, пропонувати шляхи розв'язання проблем. Під час реалізації проєктів в учнів 3—6 класів не тільки розвиваються навички критичного й творчого мислення, а й відбувається усвідомлення і формування моральних цінностей, етичної поведінки.

У сучасному освітньому процесі проєктна робота посідає особливе місце, оскільки вона відкриває широкі можливості для застосування, інтеграції та поглиблення знань з різних освітніх галузей, прояву ініціативності, проведення досліджень, що базуються на співпраці, активному пошуку, креативності. Така діяльність сприяє розвитку пізнавальних навичок учнів, формуванню вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі тощо.

Порівняно з традиційним проєктне навчання має низку переваг для учнів:

- поглиблене вивчення навчального матеріалу, застосування здобутих знань та навичок на практиці, інтеграція знань з різних предметів;
- розвиток пізнавальних і творчих навичок, критичного мислення;
- розвиток самостійної діяльності та навичок співпраці;
- розвиток комунікативних здібностей у співробітництві учнів між собою і з вчителем («педагогіка співробітництва»);
- розвиток уміння висловлювати власну думку, репрезентувати результати своєї діяльності у різних формах;
- розвиток соціально-емоційного інтелекту;
- розвиток індивідуальних інтересів на основі моделювання діяльності спеціалістів конкретної предметної галузі.

Використання класичних літературних творів, таких як казки Андерсена, у поєднанні із сучасними цифровими технологіями, має великий потенціал для створення цікавого навчального середовища для інтелектуального та емоційного розвитку дітей.

На уроках інформатики під час реалізації різноманітних проєктів учні мають можливість краще оволодіти цифровими технологіями та інструментами.

У підготовці та реалізації проєкту науковці виділяють кілька етапів:

- I. Організаційно-підготовчий: обговорення проблеми з учителем, визначення мети і завдань, вироблення плану дій. На цьому етапі роль учителя полягає в мотивації учнів та організації їхньої діяльності, підтримці ініціативності.
- II. Практико-дослідницький: пошук, збір, аналіз інформації, робота з різними джерелами, вирішення проміжних завдань, організація анкетувань та опитувань, проведення експериментів.
- III. Підсумковий: узагальнення і класифікація зібраних матеріалів, формулювання висновків, підготовка інформаційних та ілюстративних матеріалів, складання сценарію презентації.
- IV. Презентаційний: презентація отриманих результатів роботи. На цьому етапі учні мають можливість не тільки презентувати продукт своєї діяльності, а й донести власні думки і висновки до аудиторії, навчитися комунікувати з нею.
- V. Рефлексія: колективне обговорення роботи над проєктом, самооцінювання процесу та результатів проєкту, висловлення вражень і думок.

The LEGO Foundation пропонує для реалізації проєктів у початковій школі дотримуватися моделі «5П+1П»:

1. Проблема.
2. Планування.
3. Пошук інформації.
4. Продукт.
5. Презентація.
6. Підбиття підсумків та продовження. [Проектна робота в початковій школі. Методичний посібник із фасилітації проєктної роботи з учнями 3—4 класів / The LEGO Foundation. — Запоріжжя: СТАТУС, 2023. — 212 с.]

Така модель має подібні до запропонованих етапи роботи над проєктом, відмінністю є виокремлення процесів постановки проблеми та розробки плану дій для реалізації проєкту.

Отже, проєктна діяльність не тільки сприяє інтелектуальному розвитку і засвоєнню академічних знань, а й формує міцну основу для особистісного та соціального зростання учнів, розвитку навичок, важливих для успішної самореалізації в сучасному світі.

Запропоновані нами проєкти можна реалізовувати на уроках предмета «Я досліджую світ» у початковій школі, а також на уроках інформатики та зарубіжної літератури в 5—6 класах. Важливо те, що основою проєктів є моральні та етичні проблеми, відображені у творах Г.-К. Андерсена, а інформаційні технології є лише засобом для реалізації творчих задумів та ідей учнів.

Використання казок Г.-К. Андерсена як основи для запропонованих проєктів допомагає школярам навчитися розуміти підтексти, аналізувати мотиви та вчинки персонажів, робити висновки, усвідомлювати

важливість моральних цінностей у житті людей, розвиває емоційний інтелект учнів. Твори Г.-К. Андерсена часто містять складні моральні дилеми, які спонукають учнів до критичного мислення та аналізу. Це сприяє глибшому розумінню етичних питань. Занурюючись у літературні ситуації, учні розвивають емпатію, навчаються розуміти та відчувати переживання інших, що допомагає актуалізувати і розвинути їхні ціннісні орієнтири. Використання інформаційних технологій як інструменту для вираження творчих ідей забезпечує інтегрування гуманітарних знань із сучасними технологічними навичками, розвиток інтересу до читання, креативність, пошук різноманітних підходів до вирішення проблем.

Отже, така діяльність сприяє глибшому розумінню літератури і готує учнів до використання різноманітних медіаресурсів, навчає ефективно взаємодіяти із застосуванням інформаційних технологій, розвиває здатність критично оцінювати інформацію, з якою вони стикаються щодня у цифровому світі. Знання та навички, набуті через таку проєктну роботу, готують учнів до реальних життєвих ситуацій, у яких етика і мораль часто відіграють ключову роль, а підкреслення моральних аспектів у навчанні сприяє вихованню відповідальності та формуванню загальнолюдських цінностей.

У запропонованих нами проєктах з інформатики для учнів 3—6 класів ми надаємо педагогам опис проблеми та орієнтовний план дій щодо реалізації проєктів з учнями, а також можливі критерії оцінювання і форми діяльності учасників проєкту.

Перша частина опису проєкту містить постановку проблеми, тему, мету, завдання, очікувані результати, тривалість. Під час постановки проблеми для учнів важливим є визначення етичного питання, розв'язання якого потребує від них застосування навичок аналізу отриманої інформації, критичного мислення, висловлення власної думки та наведення аргументів на її підтвердження. Відповідно до визначеної проблеми сформульовано тему, мету та завдання проєкту. Крім того, на допомогу вчителю наведено очікувані результати роботи учнів, що визначені в державних стандартах початкової школи та базовій середньої освіти для таких освітніх галузей: мовно-літературна, інформатична, соціальна і здоров'я-збережувальна. Для реалізації творчих ідей учнів, що виникають під час дослідження сформульованої проблеми, запропоновані певні інформаційні технології та інформаційні продукти як результат роботи учнів.

Другою частиною опису проєкту є орієнтовний механізм його реалізації під час освітнього процесу. До кожного етапу реалізації подано орієнтовний алгоритм дій учнів і вчителя. Запропоновано навчальні активності для учнів, питання, які вчитель може поставити учням, щоб допомогти їм зробити критичний аналіз різноманітних інформаційних джерел, узагальнення, дійти висновків. Наведені орієнтовні дії вчителя під час роботи учнів над створенням інформаційних продуктів, а також покликання на корисні ресурси для реалізації проєкту.

ПРОЄКТ «СВІТ БЕЗ СТЕРЕОТИПІВ»

1. Клас. 3 клас.

2. Модельна програма за ред. Р. Б. Шияна.

Підручник інтегрованого курсу «Я досліджую світ», створений членами авторського колективу розробників Типової освітньої програми під керівництвом Р. Б. Шияна.

Проблема та її актуальність	Упередження або стереотип — це думка про когось або щось, яка не завжди відповідає дійсності і може мати багато негативних наслідків: • обмежувати можливості людей; • призводити до конфліктів і непорозумінь; • шкодити психічному здоров'ю людей; • призводити до втрати культурного різноманіття і талановитих людей. Щоб уникнути стереотипного мислення, важливо знайомитися з людьми різних культур, традицій і досвіду, вчитися мислити критично
Тема	Світ без стереотипів
Мета	Усвідомлення негативних наслідків стереотипів для людини та суспільства загалом, розвиток критичного мислення учнів, розуміння важливості уникнення упередженого ставлення в міжособистісному спілкуванні та формування позитивних відносин у суспільстві
Завдання	Вивчення понять «стереотип» та «упередження». Розвиток критичного мислення учнів. Знайомство з важливістю розвитку сильного характеру та самодисципліни в житті. Пошук стереотипів у повсякденному житті. Дослідження власних упереджень. Розуміння важливості різноманітності. Знайомство з історіями успіху відомих особистостей, які стали прикладом для інших завдяки силі характеру. Аналіз факторів, які допомогли цим людям подолати труднощі та досягти значних результатів. Визначення та обговорення сильних сторін учнів та способів їхнього подальшого розвитку. Закріплення знань по роботі з текстом, графікою та презентаціями. Відпрацювання навичок роботи в групі
Навчальні предмети (вказати предмет або предмети)	Я досліджую світ, інформатика, українська мова та читання
Передбачувані (очікувані, кінцеві) результати	I. Мовно-літературна освітня галузь: <i>Взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях</i> • Аналізує та інтерпретує усну інформацію • Оцінює усну інформацію • Перетворює усну інформацію у різні форми повідомлень <i>Сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду</i> • Оцінює текст • Перетворює інформацію II. Інформатична освітня галузь: <i>Створення інформаційних продуктів та програм для ефективного розв'язання завдань / проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв та без них</i> • Опрацьовує та створює інформаційні продукти з використанням даних різних типів • Співпрацює в команді для створення інформаційного продукту III. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь: <i>Турбота про особисте здоров'я і безпеку, реагування на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного і тих, хто оточує</i> • Обстоює інтереси власні та інших осіб • Поводиться етично

	Наскрізнi уміння: • висловлювати думку усно і письмово • критичне мислення • здатність логічно обґрунтовувати позицію • виявляти ініціативу • творити • застосовувати емоційний інтелект • здатність співпрацювати в команді
	Компетентності, що розвиваються: • Вільне володіння державною мовою • Інформаційно-цифрова компетентність • Соціальна та громадянська компетентності • Обізнаність та самовираження у сфері культур
Продукт	Електронна казка, створена в редакторі презентацій
Тривалість проєкту	4 тижні
Склад учасників	групи 5—6 осіб

II. Механізм реалізації проєкту (план дій).

Проект можна зреалізувати впродовж теми 9 «Я — людина».

Етап реалізації проєкту	Алгоритм діяльності учнів	Алгоритм діяльності вчителя	Форма представлення результатів
I. Визначення теми проєкту, актуалізація ключових понять: стереотип, упередження, критичне мислення, проєкт, презентація, графіка, текст, програмні засоби для роботи з презентацією, графікою і текстом	1. Відповідають на запитання: • З якої казки ці малюнки? • Чим гидке каченя було схоже на інших каченят? • Чим воно відрізнялося від них? • Як поставилися до нього мешканці пташиного двору? • Як воно почувалося через це? • Ким стало гидке каченя, коли виросло? • Чи справедливо вчиняли з гидким каченям? • У чому моя неповторність? • Що мені подобається? • Які я маю смаки та захоплення? Моя мрія. • Що потрібно зробити, щоб здійснилася мрія? • Що в мене спільного з моїми родичами?	Бесіда з учнями з метою вивчення понять «стереотип», «упереджене ставлення» на прикладі казки Г.-К. Андерсена «Гидке каченя». Демонстрація малюнків з книжки або мультфільму	Усне визначення понять: <i>Упередження — хибна думка, яка складається щодо кого-, чого-небудь наперед, без ознайомлення.</i> <i>Стереотип — це усталений шаблон мислення, забобон, який зазвичай безпосередньо не стосується реальності</i>
	2. Працюють у мінігрупах: аналізують різні епізоди казки та обговорюють, чому персонажі могли робити помилкові висновки. • На пташиному подвір'ї: Коли каченя потрапляє на пташине подвір'я, інші птахи сприймають його як «гидкого чужоземця». Вони ображають та висміюють каченя через його несхожість на інших. • На болоті: Коли каченя потрапляє до болота, дикі качки та гуси відзначають його «потворність» та виражають до нього ворожість або неприязнь. • У хатинці бабусі: Кіт та курка, які жили в хаті бабусі, не сприймають каченя, тому що воно не вміє робити те, що роблять вони, і не любить те, що подобається їм	Модерація роботи учнів	Створення «дерева рішень» для головного героя: які рішення могли б змінити його життя?

	3. Складають із вивчених на уроці понять тему проєкту та визначають програмні засоби, які допоможуть отримати кінцевий продукт проєкту – електронну казку, створену в редакторі презентацій	Допомога в актуалізації знань учнів по роботі з текстом, графікою, презентаціями. Рефлексія для підбиття підсумку уроку та визначення теми, мети, кінцевого продукту майбутнього проєкту	Визначено тему, мету, кінцевий продукт проєкту — електронна казка, створена у редакторі презентацій
	Ресурси: <u>Текст казки</u> <u>Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи»</u>		
II. Визначення команд, розподіл ролей	1. Об'єднуються в команди, визначають лідера та розподіляють ролі для підготовки тексту, зображення, звуків тощо для електронної казки	Модерація роботи учнів	Створено робочі команди
	2. Згідно з темою проєкту визначають сюжет та героїв електронної казки	Модерація роботи учнів	Для кожної команди визначено сюжет казки та героїв
	3. Прописують сценарій та діалоги героїв електронної казки	Модерація роботи учнів	Написано сценарій та діалоги героїв казки
	4. Створюють (за допомогою штучного інтелекту в <u>Canva</u>) або знаходять в інтернеті образи героїв, інші зображення, звукові файли тощо для створення електронної казки	Нагадування правил пошуку та використання зображень, аудіо тощо з інтернету, правил роботи в програмному середовищі Canva	Підготовлено зображення, текст, звук тощо для слайдів презентації
	5. Працюють в програмних засобах	Нагадування учням правил роботи в програмних засобах (за потреби)	
	Ресурси: <u>Перелік головних героїв казки «Гидке каченя»</u> <u>Ілюстрації до казки «Гидке каченя»</u> Конструктор зображень на основі штучного інтелекту в <u>Canva</u> для генерації образів героїв		
III. Створення електронної казки	1. Працюють у програмних засобах: створюють презентацію на основі розробленого сюжету	Модерація роботи учнів	
IV. Презентація електронних казок	1. Презентують електронні казки. 2. Оцінюють роботи одне одного	Модерація роботи учнів	Створені електронні казки у редакторі презентацій

Критерії оцінювання діяльності учасників проєкту:

1. Критерії змісту:

- Сюжет: Наскільки цікавий та наочний сюжет, чи відображає сюжет і ключові моменти казки?

- Текст: Наскільки яскраво висвітлено вдачу героїв, риси їхнього характеру, які допомогли досягти успіху?
 - Персонажі: Як детально описані та представлені персонажі, чи є вони цікавими та узгодженими з казкою?
2. Критерії технічної реалізації:
- Використання інструментів: Чи використано в презентації текст / графічні зображення / звук / відео? Чи використано власні графічні зображення / звук / відео?
 - Графіка та дизайн: Чи привертає увагу графічне оформлення, використані кольори та структура слайдів?
3. Критерії творчості:
- Оригінальність: Чи є у казці оригінальні елементи?
 - Виразність: Наскільки яскраво виражені емоції та ідеї через електронну форму?
4. Критерії взаємодії та обговорення:
- Співпраця: Наскільки ефективно співпрацювали учасники команди під час реалізації проєкту?
 - Обговорення: Чи були проведені обговорення, в яких учасники ділилися ідеями та вносили корективи?
5. Критерії презентації:
- Виступ: Наскільки чітко та зрозуміло учасники представили свою електронну казку під час презентації?
 - Відповіді на питання: Наскільки впевнено та виразно відповідали на запитання аудиторії та вислуховували зауваження?
6. Критерії самооцінки:
- Самооцінка: Чи розуміє кожен учасник роль свого внеску в спільний продукт та якість власної роботи?
 - Можливість удосконалення: Наскільки ефективно учасники здатні самостійно визначати можливі шляхи удосконалення свого проєкту?

Форми оцінювання:

Самооцінювання:

- Учасники проєкту заповнюють анкету самооцінювання, де вони вказують власний внесок та внесок команди.

Портфоліо:

- Учасники проєкту збирають усі свої матеріали в портфоліо (скриншоти, зображення, текстові документи тощо), яке потім можна оцінити за внеском, оригінальністю, виразністю тощо.

Відгуки та обговорення:

- Проведення сесії взаємного обговорення, під час якої команди висловлюють відгуки про проєкти одна одної.

ПРОЄКТ «КАЗКОВА ЯЛИНКА: ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ ТА ЕКОЛОГІЇ»

1. Клас. 4 клас

2. Модельна програма за ред. Р. Б. Шияна

Підручник інтегрованого курсу «Я досліджую світ», створений членами авторського колективу розробників Типової освітньої програми під керівництвом Р. Б. Шияна

Проблема та її актуальність	Як знайти баланс між національними й сімейними традиціями та екологічною безпекою / відповідальністю / збереженням природи? Різдво — це свято, яке символізує сімейні цінності, любов, радість та духовне єднання, і справжня суть свята не пов'язана з фізичною присутністю ялинки. Ця моральна проблема закликає до глибшого розуміння цінностей і виборів, які ми робимо, підкреслюючи важливість поваги до природи та здатність цінувати те, що маємо, не забуваючи про справжній зміст святкування.
Тема	Казкова ялинка: збереження традицій та екології
Мета	Розвиток екологічної та соціальної компетентностей, етичної поведінки учнів, виховання ціннісного ставлення до природи та розуміння важливості цінувати те, що маємо
Завдання	Розширити знання про негативний вплив на природу вирубування ялинок, обговорити альтернативні, екологічно збалансовані рішення. Розвивати етичне мислення, відповідальне ставлення до природи, зокрема в контексті вибору між штучними та живими ялинками. Заохочувати в учнів вдячність за те, що вони мають, і навчати їх цінувати прості речі у повсякденному житті, надихаючи бачити красу в дрібницях. Сприяти розвитку творчих навичок учнів через створення власних інтерпретацій казкової ялинки у формі анімованої листівки, створеної в програмі Scratch

Навчальні предмети (вказати предмет або предмети)	Я досліджую світ, інформатика, українська мова та читання
Передбачувані (очікувані, кінцеві) результати	I. Мовно-літературна освітня галузь: <i>Взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях</i> - Аналізує та інтерпретує усну інформацію - Висловлює і захищає свої погляди - Регулює власний емоційний стан <i>Сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду</i> - Оцінює текст - Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід II. Інформатична освітня галузь: <i>Створення інформаційних продуктів та програм для ефективного розв'язання завдань / проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв та без них</i> - Опрацьовує та створює інформаційні продукти з використанням даних різних типів III. Природнича освітня галузь: <i>Усвідомлення розмаїття природи, взаємозв'язків її об'єктів та явищ, пояснення ролі природничих наук і техніки в житті людини, відповідальна поведінка у природі</i> Відповідально та ощадливо використовує природні ресурси <i>Критичне оцінювання фактів, поєднання нового досвіду з набутим раніше і творче його використання для розв'язання проблем природничого характеру</i> - Визначає проблему через співвіднесення нових фактів із попереднім досвідом - Критично оцінює проблему IV. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь: <i>Аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків та ризиків</i> - Аналізує вплив Наскрізнi уміння: - висловлювати думку усно і письмово - критичне мислення - здатність логічно обґрунтовувати позицію - розв'язувати проблеми - творити - оцінювати ризики
	Компетентності, що розвиваються: - Вільне володіння державною мовою - Інформаційно-цифрова компетентність - Екологічна компетентність
Продукт	Анімована листівка, створена в програмі Scratch.
Тривалість проєкту	2 тижні
Склад учасників	індивідуальний проєкт

II. Механізм реалізації проєкту (план дій).

Етап реалізації проєкту	Алгоритм діяльності учнів	Алгоритм діяльності вчителя	Форма представлення результатів
I. Читання казки Г.-К. Андерсена «Ялинка»:	1. Читають вголос по черзі казку Г.-К. Андерсена «Ялинка» або слухають аудіоказку	Модерація роботи учнів	

визначення проблематики і теми проєкту	1. У мінігрупах відповідають на запитання: • Чи цінувала маленька ялинка своє життя в лісі? Чи раділа тому, що мала? • Як приклад маленької ялинки може навчити нас цінувати та бути вдячними за те, що вже є в нашому житті? • Яким чином казка відображає важливість збереження природи? • Як ми можемо заохочувати відповідальне ставлення людей до природи в сучасному світі? • Чому важливо враховувати екологічні та етичні моменти в святкуванні, зокрема в прикрашанні ялинок? Як це може впливати на наше спільне майбутнє?	Організація роботи мінігруп	Усні відповіді
	2. Уявляють казкову ялинку. Працюють у графічному редакторі Scratch: починають створювати спрайт казкової ялинки, спираючись на власну фантазію та уяву	Демонстрація ілюстрацій ялинки для натхнення учнів. Актуалізація знань з використання графічного редактора Scratch (за потреби)	Намальований спрайт ялинки
	Ресурси: Текст казки Аудіоказка Ілюстрації ялинки (для натхнення) Scratch (онлайн-версія)		
II. Визначення команд, розподіл ролей	1. Продовжують працювати у графічному редакторі Scratch: малюють образи для спрайта ялинки	Модерація роботи учнів	Образи для спрайта ялинки
	2. Створюють скрипт для анімації ялинки	Модерація роботи учнів. Актуалізація знань з використання блоків для написання скрипту в Scratch (за потреби)	Анімована листівка ялинки
	3. Публікують створені листівки на онлайн-дошці Padlet	Модерація роботи учнів (краще використати дошку формату «Блог», щоб користувачі могли залишати лайки під публікаціями)	Опубліковані листівки на онлайн-дошці Padlet
	4. Переглядають та оцінюють листівки однокласників	Модерація роботи учнів	
	Ресурси: Padlet (онлайн-дошка)		

Критерії оцінювання навчального проєкту «Моя ялинка» у Скретч для 4 класу:

1. Відповідність темі:

- Чи відображено у проєкті мотиви казки Андерсена «Ялинка»?

Медіаосвіта

2. Творчість та оригінальність:

- Чи використано новаторські, оригінальні ідеї та елементи?

3. Використання Scratch:

- Чи правильно використано блоки програмування Scratch для створення анімації?

4. Графічне виконання:

- Наскільки якісно намальований спрайт ялинки, її образи?

Оцінювання однокласників (за кількістю «лайків» на онлайн-дошці).

ПРОЄКТ «СНІГОВА КОРОЛЕВА» У МЕДІАСВІТІ

Клас. 5 клас

Проблема та її актуальність	Однією з головних причин навчання медіаграмотності є стрімка зміна медійного ландшафту. Діти стикаються з різноманітними формами медіа — від традиційних газет і телебачення до інтернет-ресурсів, соціальних мереж та стрімінгових платформ. Уміння аналізувати цю різноманітність є ключовим для розвитку критичного мислення та формування навички здійснювати обґрунтований вибір. Навчання медіаграмотності допомагає учням відрізняти факти від думок, розпізнавати медійні маніпуляції, сприймати інформацію з обережністю
Тема	«Снігова Королева» у медіасвіті
Мета	Ознайомлення учнів з різними видами медіа, формування усвідомленого підходу до сприйняття інформації через різні медіаджерела (текст, відео), розвиток навичок аналізу та вибору надійної інформації, формування свідомого й відповідального способу споживання медіапродукції, критичного мислення, етичної поведінки
Завдання	Дослідити різні медіаджерела казки «Снігова Королева» (текст, мультфільм / відеофільм). З'ясувати відмінність та схожість сюжетів інтерпретації від оригіналу. Обґрунтувати сильні та слабкі сторони різних видів медіа: мовлення медіа, роль музики, малюнків, тексту
	Навчитися приймати обґрунтовані та зважені рішення. Виховувати вічні духовні цінності: дружба, вірність, доброта, милосердя. Розвивати зацікавленість учнів до екранних медіа, творчу уяву, аналітичне і критичне мислення, художній смак, візуальну грамотність
Навчальні предмети (вказати предмет або предмети)	інформатика, зарубіжна література, етика
Передбачувані (очікувані, кінцеві) результати	I. Мовно-літературна освітня галузь: • Оцінює усну інформацію [РМЛ 1.5] • Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід [РМЛ 2.3] • Висловлює та обстоює власні погляди, ідеї, переконання [РМЛ 1.6] II. Інформатична освітня галузь: • Критично оцінює інформацію, отриману з різних джерел [ІФО 1.4] IV. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь: • Поводиться етично [СЗО 4.8] Наскрізні уміння: • висловлювати думку усно і письмово • критичне мислення • здатність логічно обґрунтовувати позицію • розв'язувати проблеми Компетентності, що розвиваються: • Вільне володіння державною мовою • Інформаційно-цифрова компетентність • Культурна компетентність
Продукт	порівняльна таблиця

Тривалість проєкту	2 тижні (2 уроки)
Склад учасників	індивідуальний проєкт

II. Механізм реалізації проєкту (план дій).

Етап реалізації проєкту	Алгоритм діяльності учнів	Алгоритм діяльності вчителя	Форма представлення результатів
I. Актуалізація сюжету казки Г.-К. Андерсена «Снігова Королева»	1. Пригадують текст казки з уроку зарубіжної літератури: виконують інтерактивну вправу «Пригадай героїв казки»	Модерація роботи учнів	виконана вправа
	2. Беруть участь у бесіді. Відповідають на запитання: • Як випробування переживають Кай і Герда? • Як змінюються стосунки між героями протягом твору? • Як Кай і Герда реагують на виклики, що ставлять перед ними злі сили? • На які жертви готові піти герої та героїні твору заради вірності та дружби? • Як це відображає їхні характери? • Чому, на вашу думку, важливо бути вірним другом? • Як це може впливати на ваше життя та стосунки з людьми?	Організація бесіди	усні відповіді на запитання
	3. Заповнюють першу частину порівняльної таблиці	Модерація роботи учнів	заповнена перша частина таблиці
	<i>Перегляд мультфільму / відеофільму та заповнення другої частини таблиці можна запропонувати для домашнього завдання</i>		
	Ресурси: <u>Текст казки</u> Екранізація казки, наприклад відеофільм 1986 року, мультфільм 2012 року Інтерактивна вправа «Пригадай героїв казки» Порівняльна таблиця		
II. Порівняння екранізації казки з оригіналом	1. Беруть участь у роботі зі створення узагальнювальної таблиці на основі власних заповнених таблиць	Заповнення узагальнювальної таблиці	заповнена узагальнювальна таблиця
	2. Аналізують узагальнювальну таблицю. Роблять висновки щодо відмінностей, сильних та слабких сторін кожного виду медіа	Модерація роботи учнів. Додаткові запитання для учнів: • Як автор казки та творці мультфільму / відеофільму зображають головних персонажів? • Чи відрізняються їхні характеристики? • Чи існують епізоди або деталі, які наявні в одному з видів медіа, але відсутні в іншому? • Чому, на вашу думку, творці мультфільму / відеофільму обрали конкретний жанр та стиль для переказу казки?	Зроблено висновки

		• Як впливає якість сценарію та діалогів на сприйняття подій? Чи є вони зрозумілими та цікавими для вас? • Який із варіантів ви вважаєте більш привабливим або цікавим?	
		Підведення учнів до висновку, що: • інтерпретація твору може відрізнятися залежно від формату подачі; • використання звукового супроводу, візуальних ефектів може впливати на емоційне сприйняття твору; • вибір медіа має значення для вираження ідей, ефективного спілкування; • уміння розрізняти відмінності між текстовим та візуальним способами представлення інформації розвиває критичне мислення	

Критерії оцінювання діяльності учасників проєкту:

1. Глибина дослідження:
 - Наскільки глибоко та якісно проаналізовано сюжет і персонажів для різних медіа?
2. Аналітичні навички:
 - Чи вміє учень виділяти сильні та слабкі сторони різних медіаформ на прикладі конкретних елементів казки?
3. Чіткість та структурованість порівняльної таблиці.
4. Виявлення критичного мислення:
 - Чи вміє учень аргументувати відмінності у сприйнятті казки через різні медіа, оригіналом та адаптаціями?
5. Комунікаційні навички:
 - Уміння чітко та переконливо висловлювати думки.
 - Здатність взаємодіяти з аудиторією під час презентації.
 - Здатність відповідати на запитання аудиторії та аргументувати свої відповіді.

Форми оцінювання:

Групове обговорення сильних та слабких сторін різних медіаформ з подальшим представленням висновків. Оцінювання активності учасників, якості аргументації, спроможності приймати обґрунтовані рішення.

ПРОЄКТ «СВІТ АНДЕРСЕНА В БЛОЗІ»

Клас. 6 клас

Проблема та її актуальність	У сучасному цифровому середовищі інформація швидко поширюється, і взаємодія з медіа стає необхідною частиною повсякденного життя. Проєкт «Світ Андерсена в блозі» пропонує інтеграційний підхід до вивчення казок Ганса-Крістіана Андерсена, надає можливість не лише поринути в чарівний світ казкових персонажів, а й розглянути їхні пригоди та життєві ситуації з позиції сучасного світу та його викликів. Уміння написати пост у соціальних мережах на тему, що турбує, сьогодні є важливою навичкою в цифровому суспільстві. Учасники проєкту створять дописи в блозі від імені персонажів обраної казки Ганса-Крістіана Андерсена, проаналізують події казки, висловлять власні думки та ставлення до героїв, на прикладі казкових сюжетів обговорять сучасні проблеми людства. Проєкт покликаний розвивати в учнів медіаграмотність, навички аналізу
-----------------------------	--

	інформаційних джерел та критичне мислення, актуалізувати моральні цінності, що закладені в казках. Інтерактивний і творчий контекст блогу не лише зробить навчання захопливим, а й підготує учнів до усвідомленого використання різноманітних медіаресурсів у сучасному світі
Тема	Світ Андерсена в блозі
Мета	Відновлення та збереження інтересу учнів до класичних казок, дослідження їхньої актуальності та цінності для сучасного читача, розвиток навичок критичного мислення та аналізу інформації, стимулювання творчого мислення учнів через вираження власних ідей у дописах та відгуках блогу
Завдання	Створити, налаштувати, оформити блог відповідно до обраної казки. Створити блогові дописи від імені обраного героя казки Обговорити події казки, поділитися власними враженнями і ставленням до героїв через написання відгуків і коментарів. Розглянути та обговорити сучасні проблеми людства через призму казкового світу
Навчальні предмети (вказати предмет або предмети)	Інформатика, зарубіжна література, етика
Передбачувані (очікувані, кінцеві) результати	I. Мовно-літературна освітня галузь: - Оцінює усну інформацію [РМЛ 1.5] - Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід [РМЛ 2.3] - Висловлює та обстоює власні погляди, ідеї, переконання [РМЛ 1.6] II. Інформатична освітня галузь: - Створює та опрацьовує інформаційні продукти з використанням даних різних типів [ІФО 2.4] - Використовує комунікаційні технології та мережі для власного розвитку, спілкування і співпраці [ІФО 3.3] IV. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь: - Поводиться етично [СЗО 4.8] Наскрізні уміння: - висловлювати думку усно і письмово - критичне мислення - здатність логічно обґрунтовувати позицію - розв'язувати проблеми Компетентності, що розвиваються: - Вільне володіння державною мовою - Інформаційно-цифрова компетентність - Культурна компетентність
Продукт	блог
Тривалість проекту	2 тижні (3 уроки)
Склад учасників	індивідуальний проєкт

II. Механізм реалізації проєкту (план дій).

Етап реалізації проєкту	Алгоритм діяльності учнів	Алгоритм діяльності вчителя	Форма представлення результатів
I. Вивчення поняття «блог». Платформи для створення блогу	1. Опрацьовують основні поняття: блог, етапи створення блогу, блогер	Модерація роботи учнів	Усне опрацювання теоретичного матеріалу
	2. Розробляють алгоритм створення блогу	Модерація роботи учнів	Алгоритм створення блогу: 1. Визначення цільової аудиторії блогу. 2. Вибір персонажа казки Андерсена, від імені якого вестиметься блог.

			3. Розроблення стильового оформлення блогу. 4. Заповнення розділу блогу «Про мене». 5. Створення ключових рубрик блогу. 6. Відбір мультимедійного наповнення блогу. 7. Взаємодія з читачами (коментарі, відповіді, оцінки)
	3. Учні створюють короткий опис персонажа казки Андерсена, від імені якого вестимуть блог, зокрема його характер, прагнення, вчинки	Модерація роботи учнів за орієнтовною схемою	Вибрано персонажа казки Андерсена, підготовлено його образ
	4. Досліджують платформу для створення блогу	Допомога учням в разі необхідності	
	Ресурси: <u>Платформа Blogger, Казки Г.-К. Андерсена</u> <u>Орієнтовна схема опису персонажа казки</u>		
II. Створення, налаштування та оформлення власного блогу відповідно до вибраної казки Андерсена	1. Працюють над створенням, налаштуванням та оформленням блогу	Допомога учням в разі необхідності	Створено, налаштовано блог
III. Ведення блогу	1. Створюють допис у блозі від імені персонажа про події казки, висловлюючи власні враження та роздуми про проблеми або ситуації, які траплялися в казці	Модерація роботи учнів	
	2. Коментування блогових записів однокласників. Відповіді на коментарі	Модерація роботи учнів	

Критерії оцінювання діяльності учасників проєкту:

- Образ персонажа:
 - Чи відповідає персонаж казці Андерсена?
 - Наскільки гармонійним і автентичним є образ персонажа у блозі?
- Технічна якість блогу:
 - Наскільки якісно пропрацьовано тематичне оформлення блогу? Його відповідність обраному персонажу та казці.
 - Чи було використано мультимедійні елементи (фотографії, відео, ілюстрації) для збагачення блогу?
- Якість текстового контенту:
 - Наскільки повно та якісно допис / дописи розкривають характер персонажа, події та проблеми, які висвітлено в казці?
 - Відповідність тексту граматичним, стильовим, лексичним нормам.
- Залучення читачів та взаємодія:
 - Чи реагують учасники на коментарі та залишають відповіді?
- Креативність та унікальність:
 - Наскільки креативно учасник підійшов до створення образу персонажа, оформлення блогу, дописів?

Форми оцінювання:

- Звіт про процес та результат: запропонувати учасникам написати короткий звіт про процес створення блогу та досягнуті результати.
- Оцінювання соціального впливу: оцінити вплив блогу на аудиторію, визначити кількість підписників, уподобань, коментарів, репостів у соціальних мережах.

Для потенційних авторів журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика»

Шановні науковці, вчителі, аспіранти, студенти і всі, хто зацікавлений у розвитку літературної освіти в Україні! Ми відкриті до співпраці й із радістю розглянемо ваші пропозиції.

З метою уніфікації публікацій та полегшення видавничого процесу просимо вас дотримуватися певних правил подання матеріалів до друку:

1. На початку тексту необхідно подати інформацію про автора за зразком: ПІБ, науковий ступінь (за наявності), посада, місце роботи.
2. Ваше фото (портрет) для публікації в журналі (обов'язково) та інші фото, що відображають вашу педагогічну діяльність (за бажанням), надсилати окремими файлами як додатки до статті.
3. Ви можете також передати (за бажанням) для оприлюднення ваші дидактичні матеріали, презентації, аудіо- або відеофайли тощо. Вони будуть розміщені на гугл-диску або ютуб-каналі журналу для загального користування.
4. Матеріали до друку мають бути належно оформлені (див. нижче).

Вимоги до оформлення наукової статті

1. Актуальність. 2. Мета та завдання. 3. Зміст/основний текст статті. 4. Висновки. 5. Перспективи. 6. Список використаних джерел.

Покликання на джерело за таким варіантом: (Кондратюк О. М., 2023, с. 82) або: (Мисник О. Л., 2021).

Вимоги до оформлення конспектів уроків/занять

1. Образна назва до уроку/заняття.
2. Назва за тематичним плануванням із зазначенням модельної / навчальної програми.
3. Мета і завдання уроку/заняття.
4. Ціннісно-етичні орієнтири/норми (сформулювати одним або/і двома словами, наприклад: працьовитість, патріотизм, Україна, любов і ненависть; правда і кривда; покаяння; віра...).
5. Перебіг уроку / заняття або модель заняття/уроку складається з низки освітніх ситуацій, наприклад: первинне читання вірша; підготовка до сприйняття; словникова робота; інтерпретація монологу... Подавати назву освітньої ситуації та набір запитань, завдань (за бажанням — із можливими варіантами відповідей).
6. Список використаних джерел (до 7 джерел).

Вимоги до інших матеріалів

1. Актуальність матеріалу.
2. Зміст/основний текст матеріалу: модель позакласного заходу, дидактичний матеріал, компетентнісні літературні вправи, тексти підсумкових робіт та ін.
3. Висновки.
4. Перспективи.
5. Список використаних джерел (до 5—7 джерел).

УВАГА: подані матеріали до друку мають бути вичитані, відповідати критеріям/вимогам, список літератури — в алфавітному порядку відповідно до вимог ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

Загальні вимоги до оформлення текстових файлів

Формат сторінки: А 4, книжкова.

Поля: ліве — 3 см, верхнє, нижнє, праве — 2 см.

Абзацний відступ — 10 мм.

Шрифт — Times New Roman.

Кегль — 14.

Міжрядковий інтервал — 1,5.

Обсяг — від 7 до 25 сторінок.

Мова: українська.

Таблиці та інші нетекстові об'єкти мають бути пронумеровані й розміщені в середині тексту, в центрі — під рисунками (наприклад, Рис. 1...); над таблицею (наприклад, Таблиця 1...).

Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також уносити зміни в назву. Рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються. Передрук із журналу здійснюється за згодою редакції журналу. Покликання на журнал обов'язкове. Автор статті відповідає за правильність і достовірність викладеного матеріалу, належність матеріалу йому особисто, правильне цитування джерел та покликання на них, використану термінологію та інші відомості.

Думка редакції не завжди збігається з думкою авторів.

Виставка хайку і малюнків українських дітей у Японії

11 січня 2025 року в місті Сайтамі (Saitama, Japan) відбулася визначна культурна подія — міжнародна виставка «Хайку миру», де були представлені вірші й малюнки українських дітей. Захід тривав із 11 до 13 січня 2025 року в культурному просторі Comunale великого центру PARCO. Повна назва події — «З надією на мир в усьому світі. Виставка "Хайку миру" 2025 за участю хайку з України» ("In hopes of world peace. «Peace Haiku» Exhibition 2025 — Featuring Haiku from Ukraine»).

Ініціаторами виставки стали суспільно-культурні товариства NPO «Любителі хайку міста Михасі» (Mihashi) і «Хайку за мир». Проведення виставки підтримали місто Сайтама, газета «Tokyo Shimbun», Saitama University. В організації виставки взяли активну участь керівники

товариств хайку Mr. Minagawa, Mr. Sakaki, віцепрезидент, професор Saitama University, Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Susumu Nonaka і завідувачка кафедри світової літератури, Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Ольга Ніколенко.

У наступному номері журналу ми розповімо вам детально про виставку хайку і малюнків українських дітей у Японії. Також ми будемо друкувати на сторінках нашого видання чудові творчі роботи учнів. До зустрічі!

Виставка «Хайку миру» (м. Сайтама, Японія). Фото Danning Zhao